

Reuerēdissimo in xp̄o pa-
tri ac dño domno florencio de
wuelkoun diuina prouiden-
cia monastericis ecclie episco-
po dignissimo. Ca. p̄.

OUm venerādis-
simoz trū ma-
gouum p̄mo ve-
rus trū reguz
gloiosissimoz
vniuersus mund⁹ ab ortu so-
lis vsqz ad occasū laudibus ⁊
meritis iam sit plen⁹. Sed or-
tus solis prout radijs. sic ⁊ ip-
soz trium regum sāctoruz me-
ritis p̄fulget. Nam in ip̄o so-
lis ortu videlicet in oriente. ve-
rū deū ⁊ hominē eoz muneib⁹
veris ⁊ misticis idem tres re-
ges beati in carne viuētes q̄si-
erūt ⁊ adorauerunt. Et p̄mīcie
gentium ⁊ ex gentib⁹ p̄mīcie
virginū: ipsum ortū solis p̄ fi-
dem gentiū p̄mitus dedicaue-
runt. In quē tamē ortum sol
eius occasus quasi aurora val-
de rutilans: clarā auram sequē-
tē p̄signans iā refulget. Nam
ip̄ū occasū solis prefati tres
reges eoz reliquijs venerādis
⁊ fignis carne soluti multipli-
citer ornauerunt. ⁊ in ip̄o so-
lis occasu p̄mīcias suas ⁊ fidē
gentium virtutib⁹ ⁊ fignis ap-
probauerūt. sed quā in solis

ortu quo in humanis egerūt:
adhuc q̄plurima in diuersis
libris ⁊ locis de ip̄soz meritis
actib⁹ ⁊ gestis sint scripta: q̄
in occasu solis adhuc forsā fu-
erūt ⁊ sint incognita s̄m visū
auditū ⁊ relatum in honorem
dei ac marie virginis eius ma-
tris gloriose ac ip̄soz trium re-
gum beatorū aliqua: v̄io ius-
su sunt conscripta ⁊ ex diuersis
libris in vnū redacta. Ca. ij.

Materia vero istorū tri-
um regum beatorum
ex p̄phetia balaam sa-
cerdotis madian p̄phete genti-
lis oīginem traxit. qui int̄ plu-
rima alia p̄phetādo sic ait Ori-
etur stella ex iacob ⁊ exurget
homo de israel ⁊ dominabit̄ o-
niū gentiū: put̄ in veteri testa-
mento plenus cōtinetur. De
isto balaam ē altricatio in ori-
ente inter xp̄ianos ⁊ iudeos.
Nam iudei in libris suis dicūt
balaam non p̄phetā sed ariolū
fuisse ⁊ arte magica ⁊ dyabo-
lica p̄phetasse. quapropter in
scripturis ariol⁹ ⁊ non p̄pheta
merito debz appellari. vnde li-
bri xp̄ianoz in oppositum di-
cunt ⁊ allegant q̄ balaam fu-
it gentilis ⁊ fuit p̄mus p̄pheta
gētium ex gentib⁹ ⁊ valde glo-
riose de incarnacōe ⁊ istorū tri-
um regum aduentu p̄phetauit

Nā si ei? ppheta ex arte magi
cav? dyabolica fuisset: ipz dy a
bol? ad maledicend? isrl nō p
hibuisset. s; magis fouisset q; ad
h? ipsū pmouisset. s; de? magnā
dilectionē q; pmūicōez p āgelū
suū ipi balaā signis demōstr
uit. anq; ipsum p malū suū cō
filiū ad iracūdiāz puocauit. s;
vt iā dictū ē q; balaā fuit gen
til? q; pm? ppha gētū ex genti
b? q; nō ex iudeis. ideo q; iudei
balaā i libris eoz ipsū anolū
appellāt q; detestant. Etā i ijs
de libris ē q; stio de btō iob quē
dñs ore suo cōmendauit de q;
iudei parzel mil obseruāt ex q;
fuit gētilis q; nō ex hebreis. s;
ad excusacōez q; palliacōez eoz
dicūt q; iob fuit āte legē tpi
b? moyfi q; hitauerit i mesopo
tāmia cū tñ scriptura dicat q;
fuerit in tra hus in syria q; ha
bitauit in q;dam villa q; nunc
ibidē sabab vocat q; distat a
damasco fere p vnā dietā in q;
eius sepulchz in pntez diē de
mōstrat q; iuxta eandē villaz i
campo beat? paul? fuit prostr
t? q; conuersus. itaq; iudei om
nia que p balaaz q; beatū iob
fuerūt q; sūt dca q; pphata pēt?
nil obseruāt. s; in libris eoz
detestant de qb? p singula lon
gū eēt enariare. s; vt ad pposi
tum redeatur. **Ca. iij.**

Quoniam post egressionez
filiorū israhel de egip
to onē ibidem q; arcū
terram sibi subiugassent q; eo
rum timor q; tremor sup onēs
gentes in oriente q; regna cec
disset q; in omnib? partibus
terris ac regnis ouētis pre il
lis nullus intrare fuit ausus.
Extunc quidam mons nomie
v aus qd ibidez victorialis di
citur in oriente fuit situs q; ad
huc mōs v aus in presentē di
em est vocatus q; sup hūc mō
tem primo pre filijs israhel q;
postmodū pre romāis die ac
nocte p speculatores. **I**ndorū
custodie obseruabatur ita q;
quicūq; ptes q; regna indorū
manu armata intrare ppone
bāt: extūc de nocte p ignē q; de
die p fumū p speculatores ali
orū montū speculatorib? i ip
so mōte v aus existētib? decla
rabāt q; significabant. **N**ā idem
mōs v aus onēs alios mōtes
illaz ptiū q; terraz orientis q;
indorū altitudine excellat q;
excellit q; extūc speculatores h?
mōtis v aus speculatorib? ali
orū montū iisdem signis die
ac nocte significabāt. q; tūc vis
talib? signis vnūse tre q; regi
ones se pcauebāt vl ad resistē
dū se ppabāt. **V**n dū tpi b? ill
p balaā tā glose eēt pphatuz.

Orietur stella ex iacob et exur-
get homo de israhel et dominabi-
tur omnium gentium. Extunc hu-
ius prophete implecionem quod
homo exurgeret qui dñaretur
omnium gentium. omnes maiores
nati et vniuersus popul⁹ in in-
dia et oriente multu desiderabāt
et speculatorib⁹ huius motis
vans omiserūt ipsiqz mūera p-
miserūt vt si die vlt nocte aliqđ
lum vel syd⁹ isolitū i aere celo
vlt firmamento remoto longexel
prope discernent qđ ipsis p-
tinuis annūciarent et demanda-
rent et sic de pmissis omnibus i
vniuersis ptibus et terris ori-
entis p longa tempora de pre-
missis omnibus cōmunis fama
pmanfit. et ex huius montis
nomine prout subsequitur post
modū et adhuc in india in ori-
ente maxima pgeies surrexit
que ibidem adhuc nobilis p-
gemies de vans vocatur in pre-
sentez diem. Nec est ea maior
et nobilior vel potencior p gemi-
es in omnibus terris et regnis
orientis: et ipsa p gemies ex stir-
pe regali melchior qui domio
aurū obtulit p celsita surrexit
put inferi⁹ audiet. **Ca. iij.**

Omnis autē circa ānos
domini Millesimo du-
centesimo gloiosa ci-
uitas acon que in ptib⁹ akers

2

vocatur in sua gloria et virtu-
te floret et per q̄ plurimos
nobilissimos p̄cipes nobiles
et barones et diuersoz religio-
sorum ordines et alios diuer-
sos et varios diuersarum nati-
onū et condicōnuz homines di-
tissime et gloriose esset inhabi-
ta: et ei⁹ non ad extrema mū-
di puenisset et ad eam diuerse
sub celo naciones tribus et lin-
gue confluebāt et omnia mundi
mercimōia mira et rara ac mō-
stra ibidem p terram et mare
deferbantur et portabatur. et
ad vltimū terre ipsius ciuita-
tis akers nobilitas et glā ac
potēcia fuit noiata et ppter hū-
iusmodi famā et mirabilia ma-
iores natu ex hac pgeie vans
de india in akon puenierunt.
et videntes ibidem omnia esse
maiora et mirabiliora q̄ in in-
dia et partibus orientis audie-
rant. et tunc causa delectacōis
ibidem pmanferūt. et fortissi-
mū et pulcherrimum castrū in
akon modo et forma regali cō-
struxerunt et q̄ plurima rara et
mirabilia ac nobilissima orna-
menta et clenodia ditissimā mo-
re regio de india et oriente secū
ibidem portare fecerūt et detule-
runt. inter que precipua dyā-
dema aureum gemmis et alijs
p̄cōsissimis lapidib⁹ et marga

ritis ornatum habuerunt i cuius sumitate fuerunt et steterunt
cuz signo crucis litte caldayce et stelle in forma et similitudine put tribus regibus beatis in natiuitate dñi apparuit et illud dyadema asseruerunt fuisse
Melchior regis nubye qui domino aux obtulit et illud dyadema deus pro merito ipsorum trium regum beatorum ibidem copulurimas veracōes et varias infirmitates ab hominibus depulit et iumentis et cuiuscumque episcopo morbum caducū habenti in casu imponebatur: statim surrexit sanus et illud dyadema cum copuluribus alijs nobilissimis ornamentis magister et ordo templariorum pro maximū thesaurum sibi attraxerunt ex quibus dudum maximū fructum habuerunt. h̄ post destructione ordinis ipsorum quo illud dyadema cum alijs pluribus et multimodis ornamentis permanserit in presentem diē ignoātū de quibus magnus plandus fuit in partibus illis per tempora longiora. **C**eterum h̄dem principes de vasis portauerunt secū et detulerunt de india libros hebraice et caldayce scriptos de vita et gestis et omnibus materijs trium regum beatorum qui in **A**con in gallicū fuerunt translati et tñs

scripti et in ipsis partibus apud quosdam principes et nobiles h̄de libri translati in alijs partibus adhuc permanserunt et ex ipsis libris transcriptis et ex auditu et visu et aliorum relatu h̄c sunt conscripta et quedam ex alijs diuersis libris et sermōibus et omelias sunt extracta et h̄is addita et partibus sunt inserta et in h̄ libello in unū conscripta et redacta et omnes progeniti huius stirpis vasis stella cum signo crucis in forma put ipsis tribus regibus in natiuitate dñi apparuit habent in eorum armis et vexillū in presentem diē fuit et ē in oriente et omnibus partibus vltimae maris consuetudis quod omnibus exercitibus et bellis christianorum contra saracenos signū crucis primum exercitū processit et in nomine et honore trium regum beatorum h̄m exercitū vexillū cum stella antecessit. h̄ vt adpositū reuertat: **¶ Ca. v.**

Quoniam sic supra dictū est itaque h̄c stella per babiloniam propheta supra dē cū montē vasis per longa tempore per speculatores expectaret. quāto plus tunc expectabat: tāto magis apud indos et caldeos ipsi stelle fama quod die accreuit et augebat et ab omnibus desiderabat. **T**ribus ezechielis iude prophetauit ysaias de virginis partu dicens glose

3
Ecce virgo concipiet et pariet filium. et in huius psalme temporibus idem ezechias rex iude egrotavit usque ad mortem cui cum idem psalms nomine domini diceret mortem sibi imminere: extunc idem ezechias rex versus parietem fleuit non metu mortis sed quia filio caruit et promissio abrahe et dauid ac prophete balaam et psalme in ipso deberent deficere et perire. Unde dominus eius misertus et quinquaginta annos vite sue addidit super quibus ipse ezechias signum petiit quod sol retrocederet versus suum ortum quod cum dominus admisisset et sol versus suum ortum per impossibile retrocessisset. extunc caldei qui tunc temporibus in astrologia multum delectabantur viso tam raro et insolito signo in sole et in celo vltimum modum mirabantur. et audita fama quod propter ezechiam regem iude hoc signum actum fuerat. extunc sibi quamplurima munera miserunt et ipsum adorare prope fuerunt. sed quia ezechias ex mera sui cordis simplicitate hoc dissimilavit non dans gloriam deo. sed exinde in aliqualem simplicem arroganciam sui cordis fuerit lapsus. quare dominus aliquantulum contra eum commotus omnia que caldeis et nunciis de

monstravit in babilonia propter hoc deferri debere eidem ezechie regi per eundem psalam de mandavit prout in biblia plenius continetur. Nam licet ezechias rex iude esset natus et in sole et in celo propter ipsum tam rarum et insolitum signum esset factum tamen non ipse erat ille homo qui exurgeret de israhel et dominaretur omnium gentium prout balaam prophetavit. Et est sciendum quod caldei et greci tunc temporibus in astrologia multum vacabant et delectabantur. ita ut ancille domus etiam sciret cursus astrorum et planetarum. et adhuc quotidie et assidue in oriente et partibus ultramarinis astrologie communiter insistent. et specialiter reges et principes qui astrologos et alios magistros in hac arte tritos de longinquis partibus sub eorum stipendiis vocare faciunt in presentem diem. **¶** Ceterum post ezechiaz regnavit manasses qui psalam interfect. post quem regnavit amon. et post hunc regnavit iosephas cuius temporibus prophetavit iheremias. et in ipsius temporibus regnavit mathan. in cuius temporibus nabuchodonosor et caldei iherusalem obsiderunt et destruxerunt et omnia vasa et ornamenta de templo domini et de

homo regis put ysaias predi-
xit in babilonia que a iherosolima
circa quinquaginta dietas distat
et iudeos captiuos duxerunt et ibi
de in captiuitate septuaginta
annis permanserunt quibus iheremi-
as propheta misit et dedit librum le-
gis domini et prophetiarum ne obliuisceretur
put biblia testatur et in hac
captiuitate prophetauit daniel sub
typo de virginis partu multum
glose de lapide absciso de monte
sine manibus ascendentium et in-
ter cetera prophetauit iudeis dicens
Cum venerit scissorum: cessabit
iudicio via et cetera. **E**t extunc cyrus
rex persarum et caldei omnes libros
iudeorum et prophetias ysaiie iheremi-
mie danielis et michae ac ba-
laam et aliorum prophetarum de he-
braico in caldaicum transferre
et transferre fecerunt et preceperunt
inter quos quod plurima inuenerunt
quod per caldeos et persas secundum ipsas pro-
phetias deberent adimpleri et
specialiter de prophetia balaam pro-
phete gentium quod inter cetera ait
Orietur stella ex iacob et exur-
get homo ex israel et dominabitur omnium
gentium et has prophetias et libros
per iudeorum legis doctores scribas
et magistros et interpretes caldei
et persas exponere et interpretari
et declarare fecerunt et ex illo tempore
indi caldei et persae in expectatione
huius stelle per balaam itaque prophetae

tate ardentiores et studiosiores
sunt effecti quod ex magna prou-
dencia divina ad consolaciones et fi-
dem nostras sciamus esse factum quod
balaam primus propheta ex genti-
bus etiam per stellam primicias voca-
tionem gentium prophetauit cum di-
xit. **O**rietur stella ex iacob et exur-
get homo de israel et dominabitur
omnium gentium et hac voca-
tionem gentium deus per suam natu-
ritatem per hos tres reges primicias
ipsarum gentium primitus incepit
et perfecit licet per se et caldei gen-
tiles essent tamen in huiusmodi libris
et prophetis put in libris iudeo-
rum repererunt nihil hesitabant
scientes plenissime quod quicum-
que dominus per seruos suos prophetas
promiserat: potens esset facere et
implere et extunc duodecim stu-
diosiores in astrologia et ma-
gis doctos ex omnibus eorum terris et
regnis elegerunt quos sub magnis
eorum stipendiis habuerunt ex quo
balaam dum aliquem decedere contingeret
alium doctum vel studiosum loco de-
ficienti constitueret. **E**t huiusmodi duodecim
in morte vaus de quo supradictum
est alternati hanc stellam debebant
observare diligenter et expecta-
re. **V**erumptamen non tantum stellarum
sed hominum quod omnium gentium domina-
retur quem stella significaret a-
nticipate expectabant: **A**ssertunt indi et
caldei qui iherosolam et ad alias

4
circa ptes causa peregrinatio
nis mercimonioꝝ vel delectaci
onis frequēter pueniūt qui pro
maiori pte oñes in astrologia
sunt periti et docti q̄ in iudea
et alijs circa regionibꝫ multe
stelle de nocte appareant et di
scernātur que ī india et caldea
et per s̄ide non videātur. et con
uerso q̄ plurime stelle rare ī in
dia caldea et p̄s̄ide de nocte ap
pareāt que etiā in iudea et in
alijs circa locis non videant et
specialiter sup istum montem
vans in aua clara q̄ plurime
stelle rare de nocte discernātur
que s̄bter mōtem nō possunt
cōsiderari. Et etiā dicunt q̄ ip̄e
mons oñes alios montes oriē
tis altitudine excedat et excel
lat. et desup non sit maioris ca
pacitatis q̄ vna pulchra stet
capella quā ip̄i tres r̄ges b̄ti fi
eri fecerūt ex lignis et lapidibꝫ
desup sumptis. Nā ip̄e mōs
sit tam accliuꝫ q̄ p̄ plurimos
gradꝫ et circuitꝫ desup ascēda
tur. et ip̄e mons in gyro et cir
cuitu rubis et herbis ac diuer
sis specialibꝫ arboribus nobi
libus multuz sit formosus et a
men. alioquin pre altitudine
tam arte ipsum mōtem nullꝫ
ascendere posset et ab illo mon
te oñes regioes orientis p̄ mō
tana et signa et stellas vndiqꝫ

lucide considerētur. Et dicunt
etiā q̄ supra ipsam capellam
stet colūna lapidea mire altitu
dinis et pulchritudinis desup
artificialiter facta in cuius fū
mitate stet stella multuz mag
na optime deaurata que se ver
tere solet contra ventum que de
die ex solis resplendore et lune
de nocte in longinquis locis
videatur et q̄ plurima de h̄ mō
te dicunt mira de quibus dice
re esset longum s̄vt ad p̄posi
tum redeatur. **¶ Ca. vi.**

Quoniam autē vt deus pec
catoribus miserē vo
luit et remisset pleitu
do teporis in quo deus filiū su
um v̄ginitū mittere voluit
in mūdum de maria virgine
nascitur. In ip̄o em̄ tempore
octavianus augustus frena ro
mani imperij et monarchiā p̄
vniuersum rexit mūdum. et ā
no eiꝫ imperij quadragesimo
secūdo put lucas narrat. **¶** Erūt
edictuz ab eodem cesare augu
sto vt describeret vniuersus or
bis. et hec descriptio p̄ma scā
est sub p̄s̄ide syrie cyrino et
ibant oñes vt profiterētur sin
guli in suaz ciuitatē. **¶** Ascendit
autē et ioseph a galilea de ciui
tate nazareth in iudeam ciuita
tem dauid que vocatur beth
leē eo q̄ esset de domo et familia

dauid vt p̄teretur cū maria
sibi vxore desponsata pregnā
te. **F**actū est autē cū eēt ibi:
impleti sūnt dies marie vt pa
reret ⁊ pepit filiū suū v̄mge
nitū ⁊ panis inuoluit eū ⁊ re
clinauit eum in p̄sep̄io. quia
non erat ei locus ī diuersorio
Et p̄stores erant in eadem
regione custodientes vigilias
noctis supra gregē suū ⁊ ecce
angel⁹ dñi stetit iuxta illos ⁊
claritas dei circūfulsit illos ⁊ ti
muerūt timore magno ⁊ dixit
illis angel⁹. nolite timere. **E**c
ce ei euangelizo vobis gaudiū
magnum qd̄ erit om̄i populo. qz
natus est nobis hodie saluator
qui est xp̄s dñs in ciuitate da
uid. **E**t hoc erit vobis signum
inueietis infanz p̄anis inuo
lutū ⁊ positū in p̄sep̄io ⁊ subito
facta est cū angelo multitudo
celestis milicie laudantū deū
⁊ dicentū gloria in altissimis
deo ⁊ in terra pax hominib⁹ bo
ne volūtat̄. **E**t sciendū est qd̄
bethleem nō videt̄ vnq̄ fuisse
magne reputacōis vel quāti
tatis ⁊ habz petrosū fundū ita
qd̄ sint ibi multe cauernae ⁊ spe
lunae subterranee ⁊ distat ab
iherusalē ad duo parua milia
ria illius patrie ⁊ est nunc opi
dum non magnū. h̄ dicitur ci
uitas dauid pro eo qd̄ dauid

ex ea fuit natus ⁊ in ipso loco
quo quōdā stetit ⁊ fuit dom⁹
ysai patris dauid ⁊ in quo eā
am natus fuit dauid ⁊ in regez
israhel p̄ samuelē vnct⁹. **I**n eo
dem eā loco de⁹ de maria vir
gine h̄ fuit natus ⁊ iste locus
fuit in fine vni⁹ platee q̄ tunc
ibidem platea coopta vocaba
tur. quia pre inestimabili sol
feruore cum pannis nigris ⁊
huiusmōi rebus put ibidem ē
consuetudinis desup fuit cooper
ta. **E**t in hac platea quotidie
diuerse res ⁊ specialiter antiq̄
vestimenta ⁊ alia mulier⁹ vete
ra ornamenta vendebant ⁊ se
mel in septimana diuersaz rez
fuit in hac platea om̄ie forz
⁊ specialit lignoz ⁊ in ip̄o lo
co qui itaqz fuit in fine huius
platee quo quōdaz stetit ⁊ fu
it domus dauid ⁊ ysai sui p̄ris
fuit. ⁊ adhuc remansit tuguri
um antevnā spelūcam in rupe
factaz in modū parui cellarij
formatā ⁊ in ipsa spelūca ysai
pat̄ dauid ⁊ alij homines hu
ius loci dom⁹ postmodū hita
tores pre feruore solis aliqua
necessaria reponiebant. **¶** **E**t
est sciendum qd̄ in omnibus
partibus vltimarmis ciuita
tibus et villis in quibus ali
q̄ vis consistit ab antiq̄ fuit ⁊ ē
adhuc consuetudis qd̄ sunt in

ipfis dom? speciales que ibid
Althab vocatur et in hijs domi
bus sunt muli et equi et asini ac
cameli ut dum aliquis peregr
nius mercator vel viator tendit
ad aliquem locum longe vel prope
et si indiget aliquo equo vel ani
mali aut iumento pro se vel suis
rebus vel mercimonijs ad por
tandum vel equitanduz ille vadit
ad talem domum et precio condu
cit quodcumque animal sibi pla
cet et cum perveniet ad aliam ci
vitatem quam tendit extunc di
spostis suis rebus dimittit illud
animal quod conduxit in tali do
mo que ibidem etiam althab vo
catur in qua itaque etiam talia ani
malia conducuntur et extunc cu
stos illius domus recipit ipsum
animal et pabulat et dum po
terit domino suo cum lucro re
mittere vel si non statim sibi re
mittere poterit extunc ipsum
equum vel animal extra civitatem
ducat ad viam et tunc solum re
vertitur ad civitatem et ad do
mum domini sui quam exiit et ta
le pactum et consuetudinem habet
inter se omnes custodes talium do
morum predictarum nam quivis
custos talium domorum agnoscit
equos et animalia alterius no
minati licet remote distent et
taliam animalia que itaque condu
cuntur noscunt omnia itinera et

sepissime per longam viam sola
revertuntur absque aliquo peri
culo animalium furum vel latro
num et tales domus in quibus
itaque talia animalia queruntur
et precio conducuntur sunt illa
rum principum regum et terrarum
dominorum qui ex hijs magnum
recipiunt thesaurum et custo
des talium domorum etiam ex hijs
magna lucra consequuntur et
huiusmodi domus quondam
ante natiuitatem domini fuit
in loco quo deus homo natus
fuit. **H**ec temporibus natiui
tatis domini ipsa domus totaliter
fuit destructa ita quod in ipso lo
co penitus nil remanserit nisi
paucum vel vile tugurium ante ip
sam speluncam sed parietes
fidiles et mui lapidei diruti ad
huc ibidem steterunt et super are
am ipsius loci ante ipsum tugu
rium panes vendebantur. **Q**uia
consuetudinis est in omnibus par
tibus orientis quod in omnibus
civitatibus et villis nisi in uno
loco panes comportantur et ven
duntur et de omnibus venditis
reges et terrarum domini de re
spere recipiunt partes suas et
postquam dauid rex israel fuit ef
fectus extunc postmodum do
minus ysai patris sui ad vsus
regios permansit: sed precedente tem
pore cum iherusalem et tota circum

terra tota fuit destructa: de ip
sa domo nullus curavit. h. p. ma
fit et fuit totaliter destructa ita
quod nihil nisi muri lapidei et fidi
les diruti ibidem adhuc p. ma
serunt et in eius area ut dicitur e
panes vendebantur in signum
quod locus ad usus regios p. ma
neret. h. in spelunca et tugurio
ligna et hominum omnia que ad
foras pervenerant et vendi non po
terant et supermanserunt quousque
vendi poterant reponebantur et
asini et animalia villanorum que
ad foras pervenerant ibidem in et
circum tugurium ligabantur et cum
ut predictum est omnis populus
utriusque sexus propter edictum
caeris ad profectum quivis
ad civitatem et villam de qua na
tus erat redisset et venisset:
extitit ioseph cum maria tarde in
crepusculo et quia tarde erat et
omnia loca et hospicia essent occu
pata et hominibus extraneis et
hospitibus essent plena et quia
pauperes erant: totam civitatem
circuibant et nullus eos hospite
volebat. Et specialiter cum homi
nes vidissent mariam iuvenicu
lam super asinum sedentem itinere
lassam trementem et suspirantem
ac gravidam parturientem vicinam
in tota civitate nullus eam in
tectum vel hospitium vel domum
recipere voluit. Unde ioseph

mariam in illud tugurium et spelu
cam duxit de quibus tunc nu. 12
homo curavit et ipsa spelunca ea
de nocte de per nos in tanta
paupertate de maria virgine ab
que dolore partus put decuit. fuit
homo natus et in ipso tugurio
ante speluncam adhuc p. ma
sepe lapideam circa unum velne
longitudinem longum in muro
mutatum adhuc ibidem ab antiquo re
mansit ad quod locus pauperis que
etiam nullus que hospite potuit fuit
alligatus iuxta que etiam ioseph
asinum suum alligavit et in illis
presepe beata virgo maria puu
lum suum vagientem panis vili
bus involutum ante asinum et boue
prout melius potuit in fenestram
posuit et reclinauit. Unde est sci
endum quod in omnibus partibus or
ientis est consuetudinis quod in om
nibus stabulis sunt que plurima
presepia lutea vel lapidea et unum
quodque presepe est circa trium
pedum longitudinem ita quod se
per quivis equus vel animal
habet per se suum presepe spe
ciale et tale unum lapideum p
sepe in tugurio ab antiquo ad
huc permansit in quod beata
virgo maria filium suum reclia
uit. sed in stabulis regum et
principum et nobilium sunt lon
ga presepia in quibus sunt inter
sticia per quos vis equus vel animal

Ceterum locus ubi angelus
domini pastoribus tunc cum
luce et magna claritate deus ho-
minem natum nuntiavit distat
a bethleem ad dimidium milia-
re illius patrie. Et in eodem lo-
co dauid etiam oues pascebat
et a fauibus ursi et leonis eas
ibidem erpiebat. Unde quidam
libri continent quod pastores re-
gionis illius bis in anno scili-
cet in solsticio vernali et hyema-
li vigilias supra greges suas
custodire consueuerunt. De qua
bus est sciendum quod terra cir-
ca bethleem et terra promissio-
nis et tota terra orientis mira-
biliter est disposita et pro ma-
iori parte in montanis sita et
in aliquibus locis hyemis vix
ab estate discernitur et distin-
guitur. et in aliquibus locis est
multum frigidum et in aliqui-
bus locis secundum suum tempus
est hyemis et estas sicut in par-
tibus istis secundum situacionem lo-
corum in vallibus planicie vel
montanis. nam frequenter in
aliquibus locis in montanis
in mense augusti nix repitur que a
villanis in speluncis compri-
mitur et in palliis ad forum de-
portatur que a nobilibus emi-
tur et in peluis super menses ad
infrigidandum potum eorum po-
nitur. sed dum discipiuntur

statim more suo pereunt et dis-
soluuntur. sed communiter in om-
nibus partibus orientis in esta-
te pre inestimabili solis ardo-
re penitus nil viriditatis potest
crescere vel nasci. nisi in aliqui-
bus nemoribus vel umbracu-
lis vel iuxta fluentia in ortis in
quibus tamen quater in sep-
timana per omnia funditur irriga-
tur. sed septembri et octobri ad-
uentibus sole ibidem pau-
lulum declinate. extunc grami-
na et huiusmodi viridia ibidem in
capis communiter crescere incipi-
unt sicut in partibus istis in
marcio et aprili. et in hijs men-
sibus marcio et aprili et in ali-
quis locis segetes sciuntur
et reserantur. sed communiter in
maio secundum locorum situacionem
sed iuxta bethleem plusquam in
alijs locis sunt multa loca ubi
rima et pascuosa et circa festum
natiuitatis domini ibidem or-
deum incipit habere spicas in
agris. ita quod ex alijs locis bo-
nes ibidem mittunt equos su-
os et mulos ad impinguescen-
dum et emunt ibidem ordeum
in agris per mensuram et ven-
ditores ordeorum habent ad
hec stabula specialia in capis
in quibus equi et muli et anima-
lia mittuntur quousque impin-
guantur. Et vocat ibidem coister

ab incolis temp? circa natui-
tate dñi tps ad herbas in eoz
lingua. et q? tpi? natuuitatis
dñi erat fūma pax in toto mū-
do et inter bethleē quo angel?
dñi tūc pastoribus apparuit
erat dimidiū miliare et via ali-
quātulū longa. nec erat eciā
aliq? frigus in quo vis esset: ex
tunc ibidē pastores p totā hy-
emē die noctuq? de loco ad lo-
cū cū suis gregib? simul in pa-
scuis pmanerūt put adhuc
ibidem faciūt in pntem diem.
h vt ad ppositum redeat.

In dieb? illis dñi **¶ Ca. viij.:**
itaq? exijt edictu? a cesare au-
gusto erat herodes rex iudee a
cesare et romanis cōstitut? et nō
erat iude? vel rex iudeoz natus
Sed idem cesar august? et ro-
mani regnū iudee et q? pluriās
alias tias et puincias vsq? ad
fines indie p fidiis et caldee hie
potestati subiugauerūt et potē-
ter possederūt. Unde ones homi-
nes in omib? ptibus indie et
orientis caldee et p fidiis optie
sciuerūt q? herodes alienigena
a cesare et romanis rex iudee fu-
it cōstitutus et nō de semine re-
gali vel iudeoz nat? vt in ip?o
temporibus qñ de? fuit homo
nat? impleret pphēcia daniel
qui inter alia sic ait. **Cum ve-
neit sanct? sctorū: cessabit vn-**

ctio vestra. Verūtamē in paz-
tib? oriētis et vltimarinis ad-
huc iudei in sua malicia perfidi-
a et duricia pseuerāt dicētes
q? p longu? temp? post natui-
tate xpi eoz vntō nō cessasset
h? pluriōs reges habuissent
h nō negāt herodē fuisse p feli-
tum ex patre iudeo et matre gē-
tili chananea p creatū. Vñ cri-
stiani eozū p fidiā ex eozum
patriarche iacob pphēcia cōfūdūt
qui ait. Non auferet sceptrū
de iuda et dux de femore ei? do-
nec veniat qui mittendus ē et
ipse est expectatio gentiū et q?
plurime alie qstiones sunt inf-
xpianos et iudeos in oriente de
quib? inter eos in hīs ptib?
non est eis cura de diuersis ar-
ticularis et causis de quib? p sin-
gula longu? eēt enarrare. h vt
ad ppositū redeat. **¶ Ca. viij.**

Quia itaq? vt sup? di-
ctū est in bethleem in
spelūca deus homo ef-
set nat?: extūc idem omnipotēs
de? qui semp ppe est omib? in-
uocantib? eu in veritate ipsam
stellā p balaam pphetatā et per
longissima retroacta tēpa per
duodecā astrologos ab indis
p fidiis et caldeis sup montē vau-
s vt dictū est cōstitutos remote
et anxie expectatā et obseruatā.
Hanc stellam eadem nocte

et hora qua ipse deus fuit homo
natus tunc super eundem mon-
tem uans in modum solis radi-
antis ori fecit et illuminauit
uniuersum celi firmamentum et pau-
latim in modum aquile super ip-
sum montem ascendit et per to-
tam illam diem in uno loco su-
per eundem montem in primo in-
tersticio aeris immobilis per-
manfit ita quod cum sol in meri-
die pertransiuit quasi nulla erat
distancia in claritate inter ip-
sam stellam et solem. Unde quod
dam libri continet quod ipso die
natiuitatis domini elapso hec
stella ascendit sursum ad celi
firmamentum sed ipsa stella pro-
ut in partibus istis in ecclesijs
depingitur non fuit formata
sed habuit quod plurimos longis-
simos radios faculis ardentio-
res et quasi aquila uolitans et alis a-
erem uerberans sic radij stelle
circumouebantur et ipsa stella
habuit in se formam infatuli et
desuper signum crucis et audita
est uox in stella dicens. Nat-
us est hodie rex iudeorum qui est ex-
pectatio gentium et dominator
eorum ite ad inquirendum eum et
adorandum.

Ca. ix.

Ad roborandam ergo
fidem gentium et ad
firmandam materiam
et rem gestam omnipotens deus

cuius prouidentia in sui disposi-
tione non fallitur qui prout ait
paulus uocat ea que non sunt
tamquam ea que sunt ex sua prou-
dentia hoc egit et disposuit ut quod
in ueteri testamento uocem de-
deat ex asina balaam hanc stel-
lam prophetatis quod etiam
in inchoatione noui testamen-
ti daret uocem ex stella per eun-
dem prophetam balaam gentibus
prophetata. Unde tunc uniuersi
homines utriusque sexus omnium
illarum terrarum orientis partium
et regionum uisa tam mirabili
rara et insolita stella et tali uoce
ex ipsa audita ultra modum fu-
erunt perterriti et ammirati et ip-
sam esse stellam per balaam pro-
phetarum gentilem prophetam et a lon-
gis retroactis temporibus desi-
deratam et expectatam esse non
dubitauerunt. Et extunc tres
reges qui in partibus et terris in
die caldee et phidias regnabant
de ipsa stella inforti et de ipsa
pastrologos et doctores et pro-
phetas instructi multum sunt
gausi quod ipsorum temporibus ipsam
stellam tam longis ante tempo-
ribus prophetata uideri meru-
erunt quam tam longissimis
temporibus omnes populi tam anxie
expectauerunt et uideri deside-
rauerunt. Unde hi tres reges glori-
per miniam et maximam eorum

terraꝝ ⁊ regnoꝝ distanciaz se
pati ⁊ quibus de alio pemit? ig
nar? ⁊ vno tempe de ipsa stel
la informati cū ditissimis mu
nerib? æris ⁊ misticis ac no
bilissimis ornamentis ⁊ varijs
⁊ diuersis vestimentis ac orna
tu regio cum equis mulis ⁊ ca
melis ⁊ thesauris infinitis ⁊
maximo ⁊ ingēti comitatu ex
erātibus ⁊ apparatu put orna
tus ⁊ nobilissimis potuerūt ad in
quirendū dōminū ⁊ regē iude
orum natū ⁊ ipsū ad adorādū
se preparauerūt put vox de stel
la dixit precepit ⁊ p̄dicauit et
tanto nobili? ⁊ honestius se p̄
pauerunt quātum sup se regez
alioꝝ natum cognouerūt quē
inquirere ⁊ adorare p̄posuerūt
⁊ omnē eorum expeditōem in
tobus gregibus ⁊ armentis
cum alijs eorum lectisternijs ⁊
vtenfilib? ⁊ ditissimis ⁊ nobi
lissimis preparamentis ⁊ om
nib? necessarijs que ipsis ⁊ eo
rum exercitibus ac comitatu
sufficere possent: copiose preie
fecerūt in multitudine q̄pluri
moꝝ camelorum ⁊ iumentoz
Nam cōsuetudinis est in orie
te ⁊ in omnib? ptibus vltima
rūis: exceptis magnis ciuita
tib? q̄ in omnibus locis ⁊ vil
lis sunt q̄pluima delectabilia
hospicia ⁊ amena in quib? p̄

maiori parte omnia comesti
bilia ⁊ pabula ⁊ huiusmōi in
optimo foro reperūtur ⁊ p̄
cipibus ⁊ dominis qui cuz ali
qua multitudine incedunt in
ipsis non sunt comoda ⁊ lecti
sternia ⁊ huiusmōi vtefilia ad
cameram ⁊ ad coquinā ptinē
tia necessaria cum principib?
⁊ omnibus nobilib? portatur i
mulis iumentis ⁊ camelis. **Nā**
cōmuniter ibidem homines p̄
pter inestimabilem ⁊ intoleā
bilissimū solis ardorem semp
de nocte equitant ambulat ⁊
vagantur. **Ceterum** de regnis
⁊ terris istorum trium regum
gloriosoz qui se itaqz tam no
biliter ad inquirendum ⁊ ad
adorandū dñm preparauerunt:
Est sciendū q̄ tres sunt **Indie**
quaz omnes terre ⁊ regiones p̄
maiori pte sunt insule ⁊ omnes
hæc terre regioes ⁊ insule sunt
aquis ⁊ desertis ac serpētib?
maximis ⁊ alijs animalib? pi
culosissimis ⁊ venenosis
⁊ paludibus turbidissimis
in quibus crescunt arūdines
tam grosse et alte q̄ ex hīs in
partibus illis domus ⁊ naues
construunt. **Sūt** diuise ⁊ ab
inūicem separate ⁊ in vna q̄
qz istarum terrarum ⁊ regio
num terris ⁊ insulis nascuntur
⁊ crescunt herbe et animalia

ac bestie pre alijs speciales ita
q̄ vltra moduz periculose et la
boriose de vna terra regioe vlt
insula ad aliam puenitur. vñ
de legitur q̄ assuer⁹ regnavit
sup̄ centum viginti q̄q̄ p̄m
cias ab india vsq̄ ethiopia.
N prima ergo **Ca. x.**
india fuit regnum nubye in q̄
tēporibus natiuitatis domini
regnavit Melchior qui domi
no aurum obtulit cuius etiā
inter alias terras fuit regnuz
arabye in quo mons synai est
situs et mare rubrum. Et per il
lud mare rubrū de syria et egip
to ad indiam facilliter naviga
tur. sed mercatores et alij homi
nes nati de ptibus asmarinis
transire nō permittuntur. quia
soldanus ab ista parte maris
rubri in insulis fortissima ha
bet castra in quib⁹ captivi no
biles detinēt et ab illis castris
cauetur ne aliquis homo de p
tibus asmarinis nat⁹ ad par
tes et terras indie transeat ne
quis presbitero Johāni dño
indorum vlt alijs regibus in
india et oriēte aliquas litteas
de regib⁹ xpianis deferat vel
conspiracōes. sed homines ico
le de ptibus vltimarimis na
ti nō trāsire p̄mittuntur. sed
tamen de negocijs eorum qua
re transeant multum diligēt

8
examinantur. et ecōverso p̄f
biter iohannes domin⁹ indoz
ab alia parte maris rubri eti
am habet castra fortissima de
quibus etiā eodem modo caue
tur ne aliquis de partibus ill
trāsseat ad dominū soldanū in
suum detrimētū. Vnde fratres
minores augusti mēses carne
lite et predicator es et mercato
res et alij homines de partibus
asmarinis nati et ad partes in
die volentes transeunt et circu
unt p̄ regnum psarum per viā
multum longam tediosam et
laboriosā. sed peregrini et mer
catores qui de india p̄ maē ru
brum transeunt. dicunt q̄ to
tus fundus maris rubri fit tā
rube⁹ q̄ p̄ rubedie fūdi desup̄
existenti aqua vt vinuz rubeū
appāreat rubea licet fit vt al
terius aque coloris et est salsa
et clara quod in profundissio
eius lacu et fundo lapides vlt pi
sces vlt aliq̄ alie res bene disce
nantur. et ipsum mare rubrū
est triangulariter formatum
et incidit et fluit in terras ex oc
ceano et est circa quinq̄ vel q̄
tuor milliaum latū in eius la
cu lacu vbi filij israhel sicco
pede tranfierūt quādo pharao
cum exercitu suo eos fuit inse
cut⁹ et ibidez submersus et ex
ipso mari rubro alius fluvius

transit per egiptum et per illuz
fluum q̄ plurima ditissima
et nobilissima mercimonia de
oriēte et india transeūt in egi
ptum carāma babilomiam et
alexandriam que de india per
vniuersum mūdum deportan
tur et deferuntur. ¶ Ceterz to
ta terra arabya in qua mons
sinay est situs: ē multuz rubea
et lapides p̄ maiori parte et q̄
plurima specialia ligna q̄ ibi
dem crescunt et quicquid de ta
libus ibidem nascitur vel cre
scit et reperitur: est multum ru
beum. vnde in modū et formā
tenuissimaz radicū ibidē op
tinum et multum mimis auz
rubeum ibidem reperitur. et ibi
dem etiam in montexena sina
ragdina reperitur que mimis
laboriose et artificialiter exadi
tur et multum diligenter a mi
nistris soldani custoditur. Et
ista terra arabya quādam p̄sbi
tero iohanni totaliter pertine
bat. sed nunc pro maiori par
te ptinet soldano. sed tamē q̄
mercimonia de india transire
pmittantur pacifice et p̄pter
alias causas soldanus ex illa
terra arabya dat tributū p̄sbi
tero iohanni in p̄ntē diē. h̄ vt
ad p̄positū redeat. ¶ **C**axi
Tem in secūda india fuit reg
num godolpe in quo tempibz

natiuitatis domini regnauit.
Balthasar qui domino thuz
obtulit cuius etiā inter alias
terras fuit illud antiquū regnū
saba in quo plus q̄ in alijs ter
ris et partibus orientis specia
liter crescunt q̄ plurima nobi
lissima aromata et specialiter
plus q̄ in alijs mundi parti
bus crescit ibidem thuz quod
extillat ex specialibz arboribz
in modum gūmi et in alijs ter
ris parum vel nil reperitur.:

¶ **I**tem in tertia india fuit
regnum tharsis in quo tēpori
bz natiuitatis domini regnauit
Jaspar qui domino miriam
obtulit cuius etiā inter alias
diuersas terras fuit illa famo
sissima insula egrisoulla voca
ta in q̄ nunc corp̄ beati thome
apli q̄scit in q̄ etiam pl̄ q̄ in
alia mūdi pte vel terris crescit
mirra et crescit sup libas in mo
dū spicaz adustaz formatas
in maxima quātitate et dū in her
bis matuēscit: est tā mollis q̄
vestimentis transeuncū se co
nectit. et extūc q̄ plurime zone
et corde p̄ ipsas herbas trahū
tur et illis sicut cera mollis ab
strahitur et exprimit et eod̄ mō
et forma crescit thimiamen.

¶ Quapropt̄ ex maḡ p̄uidē
cia et p̄destiacōe diuina nouim̄
fore sc̄m q̄ h̄j tres r̄ges gl̄osi

Melchior Balthasar et Iaspar ex tribus terris illis in quibus mūera crescebant que domino offerre debebant ex antiquo p̄sagio p̄phetata plus q̄ de eorum maioribus regnis debebant reges appellari. Vñ ait dauid reges tharfis et insule munera offerēt reges arabū et saba dona adducent. et eorum maiorū regnorum nomina s̄b̄ticentur. nam tūc temporis ipsi reges gloriosi ex parte eorum regnorum et terrarum fuerunt bynomij. **¶** Nam melchior rex nubye et arabum vocabatur. Et balthasar rex godolpe et saba dicebatur. Ac iaspar rex tharfis et insule egyptoulle appellabatur et regnum tharfis nominatur. quia ipsi insule fuit annexum ad differēciam aliarum ciuitatum et insularum eorum nomina specialiter exprimūtur s̄ vt ad p̄positum redeatur. **¶ Ca. xij.**

Post q̄ vt dictū ē h̄i tres reges gloriosi itaq̄ cum thesauris p̄opa et ornamentis ac comitatu et diuersa expedicōe se nobilit in omnibus et per omnia preparassent et exātes fines regnorum suorum et quibus de proposito et intencione alterius penitus ignarus propter multam et in

miam et longam inf̄ eos et terras eorum distanciam. tamen vnumquēq̄ regem et suum exercitum et comitatum et expeditionē stella eque bene precedebat et stella cū eūtibz ibat et cū stātibz stabat et de nocte nō vt lūa vel stella. sed vt sol radians in virtute sua omnia ipsorum itinera illuminabat et in omnibus ciuitatibus et vilis que tunc temporis propter pacem die noctuq̄ in vniuerso mundo non clauderātur p̄ quas transierūt de nocte videbatur eis esse dies. Vnde homines et habitatores omnium illarum ciuitatū et locorum per q̄s et que itaq̄ de nocte transierāt vltra modum fuerūt perterriti et ammirati nam viderūt reges et maximos exercitus et comitatus cum maxima militia et expeditione per eos transire quibus per onem eorum via de nocte erat dies nesciētes unde venerūt vel quo tenderent. et de mane videbant terram in locis eorum vestigijs equorum et iumentorum conculcatam. unde omnes homines p̄ quos itaq̄ transierant facti sunt sic i extasi et ex h̄is maxima questio fuit in populis vniuersis temporibz longis. et postq̄ h̄i tres reges gl̄osi fines regnorum

fuerunt egypti et ad alias ter-
ras et regiones ignotas perue-
nerunt: extunc per omnes aqs. de-
serta. montes. plaias et valles
et paludes horribilissimas absque
aliquo impedimento transierunt.
si erant eis omnia prava in dire-
cta et aspera in vias planas et
nusquam de die vel nocte quiesce-
bant vel suspicia capiebant. si-
cut ipsi quod eorum exerat? et expedi-
tio et ipsorum equi et omnia eorum
animalia et iumenta absque cibo
potu et pabulo quousque bethle-
em pervenerunt permanserunt et ip-
sis omnibus in via nisi una dies
universum videbatur et sic deo
et stella duce tercio decimo die
nativitatis domini orto iam sole de
terris et regnis eorum in iherusa-
lem pervenerunt de quo nulli du-
bium. Nam adhuc maria et
infantulum ihesum in loco et spelu-
ca qua natus fuerat in presepio i-
uenerunt et de tam brevi et celeri
eorum transitu multi libri miran-
tur. Nam aliqui libri dicunt eos
in dromedaris et alii libri di-
cunt per hunc et illum modum in
iherusalem et bethleem eos tam
brevis et celeriter pervenisse. De qua
bus est sciendum prout dicit in ome-
lia Grego. Si divina operatio
humana ratione comprehendi pos-
set. non esset ammirabilis: nec fi-
des merum haberet: cui humana

ratio preberet experimentum. Nam ip-
se deus qui in veteri testamento
abacuk prophetam de iuda in ba-
bilonia et caldeam ad danielum
in lacu leonum ultra centum die-
tas in exitu et reditu cum capil-
lo duxit et reduxit et festinavit ip-
sum in locum suum restituit et re-
duxit. Ipse idem deus in instante
novo testamento: ipsos tres re-
ges de oriente et caldea in tredecim
diebus in iudeam ducere erat
potens in simili absque aliquo im-
pedimento. Et ipse deus cuius vir-
ginis partum idem abacuk in me-
dio duum animalium expavit sic
ipse etiam in signo et typo huius
partus virginis seris et claustris
non apertis danieli in lacu leo-
num prout iam attulit et portavit
itaque ipse idem deus in instante no-
vo testamento per natiuitatem su-
am ad humanos oculos clau-
so virginis utero infracto exiit
post suam resurrectionem
ad suos discipulos ianuis clau-
sis intrauit. Et sicut danieli et
suis sociis in chammio ignis
positis: ignis non nocuit nec odor
fumi vel ignis erat in eis. Sic
istorum trium regum glorio-
forum temporibus beata vir-
go maria deum et hominem ge-
nuit et intacta permansit. Et si
diligenter scriptura perscruta-
tur omnia que deus in veteri

10
testamēto p danielē-abacuk
a ysayam a nīcheaz a alios
seuos suos propbetas in ty
po promissit a ondit. Nec ideo
deus instante nouo testamēto
in hīs a cum hīs tribus regi
bus gloriofis primicijs genti
um a eorum uocacōne a prim
cijs ex gentibus uirginuz mi
sericorditer a totalit factis ad
impleuit a confirmauit. s. vt
ad ppositū redeat. ¶ **Ca. xiiij.**

Potissz enim de? hos
tres reges a eorum ex
erātū sicut abacuk i
momento de oriente in iudeaz
pduxisse. s. licet ipse omipotēs
de? ut exinamiret semetipsum
a pro nobis in uolūtaria pau
pertate humanitate a fragilita
te fueāt natus. tamen ipsaz su
am natiuitatem uoluit omni
bus demonstrare miraculose
a cum sua deitatis a maiesta
tis potēcia omnib? in celis et
in terris gloriose. sed ut ad p
positū redeat. ¶ **Ca. xiiij.**

Qum itaqz hī tres re
ges gloriofi quis ex
itinere suo cum suo
exercitū expeditōe a comitatu
ciuitati iherusalem ad duo mi
liaria appropinquarent extūc
nebula densa a caligo tenebro
sa vniuersam coopuit terram
a in ipsa nebula a caligie stel

lam amiserunt. Vnde ait p̄sa
yas Surge illuminare iheru
salem quia uenit lumen tuum
a gloria domini super te orta ē
quia ecce tenebre cooperuerūt
terram a caligo populos a c.
Et cuz ipsi tres reges ut supra
dictum est quibus cum suo co
mitatu expeditōe a exercitū
ex speciali itinere prope iheru
salem uenissent. Extūc melchi
or rex nubye a arabum cū suo
exercitū primus iuxta iherusa
lem uenit a iuxta montem cal
uaie sup quem postmodū cru
cifixus est ihesus in nebula et
caligie resedit nutu dei. Et eāt
tunc temporis mons caluarie
rupis p se circa duodecim gra
duum altus super quē scelerā
ti plectebantur a interficiebā
tur. a iuxta hunc montem eāt
truium vnde ibidem propter
nebulam a caliginem a uie ig
noranciaz melchior cum suis
remansit nec ulterius plus p
cessit. Et propterea postmodū
cum uenerabil? helena ipsū mō
tem caluarie a sepulchrum cri
sti a alia loca sancta in vna cō
prehendit ecclesia. Extūc post
modum presbiter iohānes et
alij principes de regno nubye
quo melchior erat rex ex hac
rupe durissima mōtis caluarie
paruam capellā laboriose ex

sculpere fecerūt quā in hōre dī
et sue mris marie et triū regum
dedicauerūt et consecrauerūt in me-
moriale sēpitnū. Et illa capel-
la p̄tinz solūmō xp̄ianis de r̄g-
no nubye qui ibidem nubya
uocantur et illis est solūmodo
specialiter deputata et uocatur
ibidē capella triū regū nubya-
norū in p̄sentē diē. Sed nūc
sarracēi ianuas ip̄si? capelle la-
pidib? obstruxerūt et illa capel-
la ē s̄bt? mōtē caluarie excisa.
Ceterz post q̄ melchior rex
nubye et arabū itaqz cū suo ex-
citu iux mōtē caluarie in nebu-
la et tēbris paz resedisset. Ex-
tūc i eadē nebula et caligie bal-
thasar rex saba et godolie cum
exercitu suo uenit ex itinere spe-
ciali et iuxta montem oliueti i
villa parua que ibidem gali-
lea uocabatur resedit in tene-
bris et remansit. Et de eadē vil-
la parua multuz loquitur euā-
gelista et sacra scriptura. **N**az
in ea apostoli et discipuli ante
resurrectionē domini et post p̄-
ter metū iudeorū extra ciuitatē
iberusalē sēp secrete ueniē cō-
fuerūt. Et i ip̄a pua villa dñs
post resurrectionē suā discipu-
lis suis sēpi? apparuit. vñ dic-
scriptura. **P**recedet uos in gali-
leā ibi eū uidebitis et pluzima
alia de hac pua villa sac̄ nar-

rat scriptura. s̄ est alia terra q̄
est prināpat? que etiā uocat̄
galilea et distat ab iberusalēz
ad tres dietas uel circa. s̄ ut ad
p̄positū redeat. **C**ar. xv.
Quia itaqz h̄ duo re-
ges melchior et bal-
thasar in locis supra
dictis in nebula et caligie et te-
nebris s̄sistebāt: extunc pau-
latim nebula et caligo sursum
ascendebat. Sed stella nō ap-
paruit. vñ dum se p̄pe ciuita-
tem esse uidissent: extunc quis
rex de alio adhuc ignar? cum
exercitu suo uiam uersus ciui-
tatē arripuerunt. Et dum uēis-
sent ad truium iuxta montēz
caluarie: extūc iaspar rex thaz-
is et insule egrisoulla cum ex-
ercitu suo supuenit et utiqz h̄
tres reges gloriosi cum om̄ibz
eorum exercitibus et expedicio-
nibz quibus de terris et regnis
suis ex uia speciali i hoc truiuo
conuenerunt. Et licet vn? nun-
q̄ alter? p̄sonā uidisset. tñ in
oscula et amplex? ih̄iml p̄ gau-
dio ruebāt. Et quibus diuisor̄ el-
sēt p̄diomatū et liguar. tñ vni
cuiqz uidebat q̄ alt̄ suā loq̄lā
loq̄ret et cū uisusqz alt̄i cau-
sā sui itineris exposuissz et i h̄is
p̄ oia concord assent: extunc mul-
tum leuiores et ardentiores in
eorum negocijs sunt effecti:

Et extunc nebula et caligo to-
taliter abscessit et itaqz ex ino-
pinato et improuiso orto iam
sole ciuitatem iherusalem intri-
uerunt. Et cum ipsi reges cog-
nouissent qd illa esset ciuitas
iherusalem regalis qua antea
olim predecesso es eoru et caldei
sepius obsiderunt et destruxerunt
multu sunt gauisi sperantes i
ea regem iudeorum natum in-
uenire. h de tam forti et valido
et inopinato et improuiso ipo-
rum introitu herodes et vniuer-
sa ciuitas est turbata et como-
ta. Nam tantus erat eorum ex-
ercitus expedicio et comitatus qd
eos intus ciuitas capere no po-
terat. sed pro maiori parte ex-
tra ciuitate manserunt et eam
quasi obsidione circuallaue-
runt et totaliter circūderunt.
Vn inter alia ait ysaias. For-
titudō gentium veniet tibi inū-
dacio cameloz operiet te dro-
medarij effa et madyan et om-
nes de saba venient aurum et
thrus deferentes et laudem dñi
annūciantes. oñe pecus ced ar-
cōgregabitur tibi arietes na-
baoth ministrabunt tibi. Vn
de est scienduz qd prout est su-
pradictū qd ipsi tres reges om-
nem expedicoem suam in mul-
titudine pecorum diuersoz p-
ut in ptibus illis est consuetu-

11
dinis preire fecerūt et de gene-
ribus arietum nabaoth in p-
tibus illis adhuc vndiqz com-
muniter permanserunt et sunt
magni arietes qui onem pin-
guedinem qua alij arietes in
posterioribus corpis int? ha-
bent. hanc pinguedine ipsi a-
rietes nabaoth habēt in cau-
da et quasi parū vel nichil ha-
bent in corpe. et latitudo ipsi?
caude extēdit se iuxta latitudi-
nem corarum et longitudo vlti-
medietate crurum posterioroz.
Et aliquando reperitur talis ari-
es qui cum est excoiat? qd cau-
da plus pondeat qd reliqz pars
corporis vel medietas eius. Et
ex istoꝝ arietum genere deue-
nerūt arietes siluestres qui sūt
multū magni et pingues et for-
tes habentes magna cornua
grossa et pilos vt capriolus et
in maximis turmis in simul i-
cedunt et venantur et capiunt
cum canib? et leopardis et dū
venant et curiunt per ventū per
maximū spaciū audiunt. h dū
a canibus et leopardis tenent
penitus se nil mouent vlt? defen-
dunt licet multū sint fortes. h
vt ad propositum redeat. :
In diebus illis ¶ **Ca. xvi.**
cum itaqz hñ tres reges vt di-
ctum est cum eoruꝝ exercitu ihe-
rusalem intrauerūt tūc herodes

erat ibidem presens iherosoli-
mis et erat ibidem a cesare et ro-
manis rex iudee constitutus et eta-
te annosus. Extunc hi reges
de rege iudeorum nuper nato ab
omnibus in ciuitate querebant
et interrogabant. vñ ait euan-
gelista. Cum natus esset ihesus
in bethleem in diebus herodis
regis iudee. ecce magi venerunt
ab oriente iherosolimam dice-
tes. vbi est qui natus est rex iu-
deorum. Vidimus enim stellam
eius in oriente et venimus ado-
rare eum. Audiens autem he-
rodes turbatus est et omnis
iherosolima cum illo et congre-
gans omnes principes sacerdo-
tum et scribas populi sciscitaba-
tur ab eis vbi christus nasceretur
at illi dixerunt in bethleem iu-
de. sic autem scriptum est per prophetam
et tu bethleem terra iuda-
nequa quam minima es in princi-
pibus iuda. ex te enim exiet dux
qui regat populum meum isra-
hel. tunc herodes clam vocatis
magis didicit ab eis tempus
stelle que apparuit eis et mit-
tens eos in bethleem dixit. ite
et interrogate diligenter de pu-
ero et dum inueneritis: renun-
ciate michi ut et ego veniens
adorem eum. qui cum audissent
regem abierunt et ecce stella quam
viderant in oriente antecede-

bat eos usque dum veniens sta-
ret supra vbi erat puer. Viden-
tes autem stellam gauisi sunt gau-
dio magno valde et intrantes
domum inuenerunt puerum cum
maria matre eius et proci-
dentes adorauerunt eum et apertis
thesauris suis obtulerunt ei mu-
nera aurum thus et mirram.

D Et hoc quod Ca. xvij.:
re isti tres reges prius
in iherusalem quam in beth-
leem venerunt. multi libri di-
uersimode declarant et expo-
nunt de quibus quamplurime cau-
se sunt scripte de quibus per
singula longum esset enarra-
re. Sed inter ceteras cau-
sas erat vna quod herodes et ciui-
tas propter introitum ipsorum
trium regum fuit turbata. quia
videbant ipsos reges esse et eo-
rum exercitum de oriente et caldea
qui ex permissione diuina ip-
sam ciuitatem ab antiquo se-
pius et terram iudee obsederant
et destruxerant et eius reges fu-
runt persecuti: quod hi regem iu-
deorum nuper nouiter et bre-
uiter natum ex remotissimis
terris et longinquissimis par-
tibus orientis et caldee ad ado-
randum puenerunt. Et quia hero-
des erat p̄selitus et alieigea a ce-
sare et romanis rex iudee constitutus.

et de eius expressu herodes et in
dei timuerunt et de eorum vero re
ge nouiter nup nato que alij
reges adorare uenerunt non cu
rauerunt sed maior causa fuit
quod ipsi tres reges amissa stella
ex prouidencia diuina iherusa
lem ex improviso coacti intra
uerunt quia iherusalem fuit ci
uitas regalis et reges iude actu
semp in ea habitauerunt et do
ctores in lege et scribe in pphe
tis et scripturis semp specialit
in ea presentes fuerunt ut ip
si iudei et scribe natiuitatem do
mini et eius natiuitatis locum
prescientes nullam demceps pos
sent pretendere uel habere ex
cusacionem ad eorum pfidiaz
ab omnibus detestandam et fi
dem gentium roborandam. **N**
Gregori in omel. sic ait **J**ude
os profecto bene ysaac euz ia
cob filium suum benediceret pre
signauit qui caligans oculis
et prophetyans in presenti fili
um non uidit. cui tamen i poste
rius multa preuidit. quia mini
mum iudei prophete spiritu erat
pleni sed ceca. quia euz de quo
in futuro multa predixerunt. tunc
in presenti positum non agno
uerunt. **N**am cristum natum
despexerunt que ante nascitur
longe presciuerunt et non solu
quia nasceret presciuerunt. s

etiam locum ubi nasceretur ihe
rodi demonstraerunt ut ipsa
eorum sententia fieret ipsis i
testimonium damnacionis et
nobis adiutorum credulita
tis. sed ut ad propositum redea
tur.

Ca. xviii.
Qui itaque tres reges
de loco natiuitatis re
gis iudeorum nup no
uiter nati per herode et scribas
et doctores iudeos pleni sunt
informati et cum eorum exerci
tu et expedicionibus ab herode
et iherusalem recessissent et ciui
tatem essent egressi. extunc mo
re solito et priori iterum eis stel
la apparuit et eos sicut prius
usque in bethleem antecessit que
distat a iherusalem ad duo p
ua milia illius patrie et i ipo
itinere iuxta eundem locum et eol
dem pastores quibus angelus
domini cum multitudie celestis
milicie in magna claritate na
tiuitatem domini annunciauit.
iuxta hos pastores idem tres
reges cum eorum exercitu transi
erunt et ipsi pastores cum uidis
sent stellam statim accurrerunt
et dixerunt quod in tali fulgore et
claritate ipsis angelus appa
uit qui ipsis natiuitatem domi
ni annunciauit et omnia que
ipsis ab angelo dicta fuerunt
et que secundum dictum in bethleem

viderunt et audierunt et acta fu-
erunt: per omnia narrauerunt
que ipsi reges et eorum exerci-
tus auidere et libentissime audire
runt et uerba diligenter confi-
derauerunt et ex uerbis et testi-
monio pastorum multum sunt
gausi et de allocutione stelle et uo-
ce ex ea audita iam penitus mi-
hesitabant. **V**olunt enim qui-
dam libri in oriente quod uox ex
stella audita fuerit etiam uox
angeli qui etiam pastoribus et
ipsis regibus natiuitatem domi-
ni annunciauit et dicunt etiam
iudei in oriente conuersi quod cre-
datur inter iudeos quod angelus
qui filios israel post egressio-
nem de egypto cum columna
ignea precessit quod idem angelus
cuius uox ex stella audiebatur
etiam cum stella ipsos tres re-
ges antecessit. **N**am cum ipsi
reges itaque cum pastoribus lo-
querentur: stella magis ac ma-
gis in sua claritate fulgebat.
Et prout ait **F**ulgencius in suo
sermone. **H**ec due partes scilicet
reges et pastores fuerunt duo
parietes qui ex diuerso uene-
runt et lapidem qui factus est
in caput anguli unitate fidei
agnouerunt. unus paries uenit
ex iudeis et alter ex gentibus
longe a se diuersi erant quan-
to diuersa credebant. **P**osuit

autem in medio lapis angula-
ris qui ad se utrumque parietem
adduceret et utrumque uno nomi-
ne nuncuparet essentque unum
nominem uocabuli qui erant in
una gratia sacramenti. pro christum
enim quod est pax nostra faciens
utrumque unum iudei et gentes
facti sunt unum. **A**d lapidem
ergo angularem uterque pari-
es uenit et uerum angulum ueri-
tas fidei fecit. horum parietum
unus adductus est quando pa-
storibus iudeis christum natum
angelus nunciavit. **E**t alter pa-
ries adductus est quando gen-
tilibus magis nouum spiritus
apparuit. **I**lli scilicet pastores
fuerunt primicie iudeorum **E**t
isti scilicet tres reges fuerunt et
sunt primicie gentium. et isti
scilicet pastores de proximo sunt
adducti. et isti scilicet reges de
longe sunt reducti. prope enim
erant iudei qui christum colebant
et longe erant gentes que ydolum
seruiebant. hoc utique signifi-
cabant pastores qui nascente
christo prope sunt inuenti et magi
qui de longinquissimis partibus
orientis sunt adducti. quod tamen
uenientes licet iudei non essent tamen
regem iudeorum professi sunt et ip-
si ad adorandum uenisse dixerunt
proput dicit euangelista. **h** ut ad
propositum redeat. **Ca. xix.:**

13

Quoniam itaque hi tres re-
ges cum comitatu et
eorum exercitu a pa-
storibus datis eis muneribus
recessissent iuxta bethleem se-
esse cognouissent. Extunc rega-
libus vestimentis et alijs orna-
mentis prout nobilius et hone-
stius poterant se diligenter pre-
parabant et iterum eos stella
precedebat et quantomagis
bethleem appropinquabant
tantomagis stella in suavitu-
te fulgebat et sic eadez die quoniam
hi tres reges a iherusalem ter-
ra prima recedebant extunc i
bethleem terra quasi sexta per-
ueniebant et per plateam de qua
supra dictum est que ibidem
platea cooperta vocabatur tra-
sierunt in cuius fine erat tugu-
rum et spelunca in qua christus
fuit natus et statim super are-
am que erat ante tugurium in
qua panes vendebantur stel-
la stetit immobilis et infra mu-
ros lapideos et fictiles qui ad-
huc ibidem ab antiquo pman-
serunt per modicum interual-
lum stella cum tali et tanta clari-
tate et fulgore se dimersit quod om-
nia in tugurio et spelunca fue-
runt illuminata et iterum mox i
aerem sursum ascendit et supra
locum immobilis stetit sed splen-
dore eius immensus in spelunca

remansit. Et profert ait euange-
lista. Et intrantes domum iue-
nerunt puerum cum maria matre
eius et proidentes adorauerunt
eum et aptis thesauris suis ob-
tulerunt ei munerum aurum thus
et mirram. Et exinde peruenit
in consuetudinem in partibus
illis quod nullus vacuis manibus
et absque osculatione terre ante
pedes soldani vel alicuius re-
gis in oriente ipsis loqui pote-
rit in presentem diem. Vnde fra-
tres ordinum mendicantium ip-
sis offerunt in terris et regnis
eorum poma et pira allegantes
quod aurum et argentum non possunt
possidere que cum magna reue-
rentia et humilitate a soldano
et alijs regibus christianis et gen-
tilibus reuerenter recipiuntur
et sumunt. Hinc ad propositum re-
deat. **¶ Ca. xx.**

Fulgencius inter alia
in suo narrat sermone
quod per istorum trium
regum munera in vno eodemque
christo diuina maiestas et regia
potestas et humana mortalitas
designatur et intimatur. Thus
pertinet ad sacrificium. Aurum
ad tributum. Mirra autem ad
sepulturam mortuorum. Et om-
nia hec sancta fides offerre non
desinit dum vnum eundemque
verum deum verum regem verumque

hominem credit et ipse deus qui
sibi in veteri testamento promi-
ctas offerri precepit. idem de-
us homo natus promittas gen-
tium suo cultui dedicavit. sicut
ad propositum redeat. **Ca. xxi.**
Tercio die quo itaque hi tres re-
ges in bethleem dominum que-
sierunt et adoraverunt et sibi mu-
nera obtulerunt: erat ihesus in
humanitate infans in eta-
te tredecim dierum et in huma-
na persona secundum suam etatem
erat aliquantulum pinguis
et pauper culis pannis usque
ad brachia in presepe et feno
iacuit involutus. Et maria
mater eius prout etiam in alijs
pluribus exemplis et libris re-
peritur erat in persona carno-
sa et aliquantulum fusca et in
conspectu eorum trium regum
tunc pallio blaneo pauper-
culo fuit cooperta quod clausum
ante se manu tenebat sinistra
et eius caput excepta facie pa-
no lineo fuit totaliter circum-
volutum et supra presepe sede-
bat et manu dextera caput in-
fantuli ihesu leuabat. Et post
quam ipsi reges terram ante pre-
sepe et manus infantuli humili-
ter fuerunt osculati: extunc mu-
nera sua infantulo ihesu devo-
te et reuerenter obtulerunt. Et
ipsa munera iuxta caput infan-

tuli et genua sue matris in pre-
sepe deuote posuerunt et quod
de ipsis muneribus postmodum
factum fuerit: inferius audietur.
Erat autem Melchior rex ara-
bum et nubye qui domino au-
rum obtulit tunc minor in per-
sona. Et Balthasar rex godo-
lye et saba qui domino thus
obtulit erat in persona medio-
cris. Ac Jaspas rex tharsis et
infula egyptouille qui domino
mirram obtulit erat in persona
maior et ethiops niger de quo
nulli dubium. Nam inter alia
etiam ait propheta. Coram il-
lo procedent ethiopes et inimici
eius terram lingent. Veniet
ad te qui detrahebant tibi et
adorabunt vestigia pedum tu-
orum. Erant autem hi tres re-
ges et eorum exercitus secundum sta-
turam hominum tunc tempo-
ris reliquorum in personis et
statura multum pusilli. Ita quod
omnis populus mirabatur et
hoc testimonium ipsis perhi-
bit de remotissimis et longin-
quissimis partibus orientis et
fimbis terre illuc peruenisse.
Nam quam tomagis est ver-
sus ortum solis tanto minores
et debiliores ac teneiores nascun-
tur homines. Sed herbe sunt
calidiores et meliores et aroma-
ta nobiliora et meliora existunt.

NB. ✱

14
Et serpentes et huiusmodi vmes
periculosi sunt venenosiores et
longiores et grossiores et omnia
animalia et volatilia siluestria
et domestica sunt maiora et ra-
riora. Nam dicunt indi et alij
hoies qui de partibus orientis in
iberiam et alias circa partes cau-
sa peregrinacionis vel mercimo-
riorum seu delectacionis quoti-
die et frequenter pueniunt quod
in partibus et regnis istorum
trium regum in ortu diei et au-
roria sol cum talia tanto strepi-
tu et fragore ac horribilissimo so-
nitu solari audiat quod nisi
quis sit consuetus nullus pos-
set tolerare. Et ultra illas terras
et partes nascuntur homines im-
mense parui qui pro sonitu fir-
mameti nascuntur surdi et per-
signa emunt et vendunt ac ope-
rantur et sunt homines in tempo-
ralibus multum astuti et ditis-
simi mercatores et tales homi-
nes et complures alij homines ra-
ri ad partes regni iudee syrie
et egypti frequenter perueniunt
de quibus singulariter longum
esset enarrare. Et ut ad propositum
redeat.

Ca. xxij.

Et sciendum prout
etiam est supradictum
quod hi tres reges de reg-
nis eorum complurima ditissima
et nobilissima munera et orna-

menta more regali ad offeren-
dum domino secum sumpserunt
Videlicet omnia ornamenta que
alexander philippi macedo in
caldea india et per fide reliquit
et omnia ornamenta que regi-
na saba in templo salomonis
obtulit et vasa concupiscibilia
de domo regis et templo domi-
ni in iherusalem que per calde-
os et persas in destructione ihe-
rusalem in terram eorum fuerunt
deportata et translata et complu-
ria ornamenta in auro et argen-
to ac gemis et margaritis pre-
ciosis que hi tres reges de ter-
ris eorum ad offerendum do-
mino secum sumpserunt et mag-
nifice detulerunt. Sed cum in
fantulum iherosolimam in presepe et fe-
no positum pauperrime inuene-
runt prout ipsis etiam pasto-
res in via retulerunt et ut dicitur
est quod stella itaque in parietes
ante speluncam qua christus fu-
it natus se dirigerit quod tugurium
et spelunca pro splendore et
fulgore steterunt quasi in ca-
mino ignis. Et tunc hi tres re-
ges de dromedaris et equis eo-
rum multimode ornatis descen-
derunt tanto timore et tremore
fuerunt perterriti et concussi quod
de omnibus ditissimis et nobilis-
simis ornamentis que secum
ad offerendum domino detulerunt

ex thesauris suis tunc apertis
nichil nisi quod unicuique se
mel et primum ad manus eius
peruenit recepit. Videlicet mel
chior rex nubye et arabum super
fit triginta denarios aureos et
paruum pomum aureum sicut
manu concludi potuit infantu
lo ihesu deuote obtulit. Quem
sequens Balthasar rex godo
lye et saba thus obtulit sicut
ad manum eius deuenit. Et de
inde Jaspas rex tharsis et in
fule egyptouille obtulit mirram
lacrimose et tanto terrore erant
hij tres reges perterriti et tam
deuoti ardentis in oblatione
effecti quod ipsi de omnibus ver
bis que tunc beata virgo pro
tulit quasi nil considerabant
sed quod ad vnumquemque re
gem offerentem inclinato ca
pite humiliter omnipotenti deo
gracias egit ac dixit:

Pomum autem aureum
quod videlicet pomum Mel
chior rex nubye et arabum cum
triginta denarijs obtulit quo
dam fuit alexandri magni et
non fuit maioris quantitatis
quam totaliter manu concludi po
tuit: mundum significauit quod
ex minimis particulis auri om
nium tributorum mundi et om
nium provinciarum conflare fe
cit et ipsum semper in manu

portauit et velut sua potestate to
tius mundus in manu sua occlusit
Et hoc ipsum pomum aureum
in regione Indie cum alijs di
tissimis ornamentis permansit
quando de paradiso terrestri
reuerfus fuit:

Horum trium regum mi
nerum interpretatio et signifi
catio et expositio in multis li
bris est diuersimode exposita
per diuersos doctores et declara
ta. Sed quare Melchior rex
pomum aureum obtulit diui
sim non reperitur ab aliquibus
Nam ipsius pomi rotundi ro
tunditas immensa significa
tio est ipsi soli nota. quia sicut
aliquod rotundum absque pri
ncipio et fine sine speram mu
di concludit vniuersalem et
altitudinem celi et nouissima
inferni sue potencie volubilita
te et velocitate circuit et fines te
re. et quia velut quoddam ro
tundum est mobile: peniten
tia peccatorum figit. Et ex illo te
pore crescente fide cristiana et
religione primo in oriente de
inde per imperatores et post hec
per reges peruenit in consuetu
dinem quod huiusmodi signifi
cationibus imperatores et re
ges certis et specialibus tempo
ribus in manibus vtuntur po
mum aureis in presentem diem.

45

Ceterum de auro thure et mirra que ipsi tres reges domino obtulerunt plures libri diuersimode loquuntur. Nam aliqui libri continent quod aurum fuisse oblatum ad mare et infanti inopiam subleuandam. Et thus propter fetorem stabuli et mirra ad vermes infanti depellendos. Unde est sciedum quod in omnibus partibus orientis est consuetudinis ut dum soldanus vel aliquis rex christianus vel sarracenus aliquam suam ciuitatem vel villam intrat vel pertransit. Extunc ante omnium domorum ianuas homines thus vel mirram accendunt quous secundum suam facultatem. Et quicumque non facit punitur ut rebellis ad quem magna diligentia adhibetur. Unde thus posico et accensio in oriente significat subiectionem perfectam et debitam obedientiam et assensus et consensus perfectionem in deum vel in ydolum vel in regem in presentem diem. Unde in simile ab antiquo martires non tamen cogebantur adorare ydola quantum ad ponendum et accendendum thus et adhuc sarraceni non requirunt tantum a christianis reuegatis in templis eorum cum ipsis adorare quantum quod thus in templis eorum sub ipsorum

expensis spontanee thus ponant sicut accendant sed ut propositum redeat.

Ca. xxiiij.

Iacet omnipotens deus in nostra fragilitate et humilitate ut exinaniret semetipsum pauperimus propter nos fuerit natus tamen hijs omnibus trium regum muneribus non indiguit ad aliquam inopiam subleuandam quia ipse dixit et omnia facta sunt. Nam pomum aureum oblatum per alexandrum tam potenter congregatum et arroganter conflatum dum ipsum melchior infantulo in bethu obtulit extunc in monito statim fuit in puluerem et fauillam contritum et ad nichilum redactum. Nam sicut in typo lapis sine manibus conscidendum de monte abscessus et statuam horribilem quam nabuchodonosor vidit in somnis commuit et in fauillam contriuit et ad nichilum redegit sic ad instar in facto ipse lapis est deus tunc de virgine sine complectentium manibus qui ponit potentes de sede et exaltauit humiles ipsum pomum quod vniuersum significauit mundum sua humilitate in potentie magnitudine in momento oculi contriuit et ad nichilum redegit. **C**eterum quod de alijs

trum regū muneribus factuz
fuerit inferius audietur. h̄ vt
ad propositum redeatur.

Postq̄ **Ca. xxiiij.**
ro ip̄i tres reges domi-
num adorassent et sibi
munera obtulissent et om̄ia ad
que de oriente dominuz ques-
uissent gloriose perfecissent:
extunc statim ip̄i tres reges et
eoruz exercit⁹ equi et animalia
et alia eorum iumentā que ibi
dem ex remotissimis et longin-
quissimis finibus terre et oriē-
tis p̄ om̄em viam absq̄ aliq̄
alio potu et pabulo peruenērāt
extunc more suo et mortalium
et humano esurire sitire et dor-
mire ceperunt. Et per totam il-
lam diem in bethleem et alijs
circa locis quieti et solacio se-
derunt et omnibus causaz q̄
re de finib⁹ terre et de extremis
mūdi partibus stella eos mi-
raculose duxerat humiliter di-
xerunt et exposuerunt. **V**t iude-
is maior confusio et gentibus
maioris credulitatis exīde so-
lacio oriretur. **C**eteruz p̄
ut ait euangelista. Et accepto
in somnis respōsione ad hero-
dem redirent per aliam viam
funt reuerfi in terram suā et ex-
tunc stella que ip̄os pri⁹ p̄ce-
debat vltra non apparuit. **D**z
reuertentes ad terras et ad reg-

na suā humano more hospicia
die ac nocte in via capiebant
et ip̄i tres reges qui ex tribus
vni⁹ et longinquissimis suis
terris et regnis remotissime di-
stantibus miraculose ex inopi-
nato conuenerunt. tūc in vnu
ad terras et ad regna sua in si-
mul redierunt et per om̄es ter-
ras et regiones ac prouincias
per quas olim holofermes cum
suo exercitu et expeditione ab
oriente et caldea transijt et in
iudeam peruenit. **P**er has ter-
ras et vias ip̄i tres reges cum
eorum comitatu et exercitu de
iudea in orientē et caldeam sūt
reuerfi et cum tali et tāto exerci-
tu et comitatu et diuersa expedi-
cione p̄ has terras et regiones
ex improviso transierūt q̄ om-
nes homines illaz p̄cium et re-
gionum s̄m auditū antiquū et
relatū putabant holofernē ite-
rato p̄transire et ab om̄ibus vil-
lis et ciuitatibus et vniuersis
populis benignissime sunt re-
cepti in quib⁹ om̄ia que vide-
rāt egerant et audierāt et q̄ ip̄i
acciderāt post egressionē terra-
rū suaz om̄ib⁹ humiliter p̄di-
cabant et ad quecūq̄ loca pue-
nerūt om̄ib⁹ popul⁹ moe regio
benigni et bñficia fuerūt. vñ eo-
rū v̄tutū hūilitatis et meritoꝝ
fama a iudeis i oībo ip̄i terris

16
et prouincijs nunquam potuit ab
oleri et de omnibus cibarijs et
necessarijs que de terris et reg
nis suis secum fumpserant cum
ipsis que eorum exercitui que eo
rum equis animalibus et iuni
tis quousque ad predictum mo
tem uans et ad terras et ad reg
na sua peruenerunt penitus nil
defecit. sed sani et incolumes cum
omnibus suis ad propria sunt re
uerfi. sed uiam quam de tribus
regnis eorum in tredecim diebus
stella duce per fecerunt in ipsa
uia per biennium in reditu per
ductores et interpretes labori
ose permanserunt ut ipsi et alij
homines scirent distanciam in
ter operatione diuinam et huma
nam. ¶ Ceterum herodes et se
niores ac scribe ipsos per multa
uiam fuerunt secuti et uniuersam
terram per quam transierant
et specialiter tharseses cylicie
qui ceperunt post ipsos decla
re et eorum uirtutes et merita pre
dicare. Quare herodes ipse thar
sensibus ex inuidia culpam im
posuit quod ipsos fluuium syler
transire permiserunt eorum na
ues combussit et totam terram
que sub eius fuit potestate per
quam transierant multum destru
xit. ¶ Ceterum herodes seniores
et scribe et iudei ipsos reges fu
erunt secuti. quia ab omnibus

audierant que miraculose per om
nes terras die ac nocte cum mag
na claritate et luce et specialiter
stella duce miraculose in tredecim
diebus absque aliquo impe
dimento transierunt et que labo
riose stella amissa per ductores
et interpretes recesserunt. Nam
omnes gentiles et gentes per qua
rum terras et ciuitates et loca ip
si reges et eorum exercitus et co
mitatus in exercitu transierunt
cum maxima admiratione plene
narrare non sufficiebant que mi
raculose die ac nocte per eos et
eorum terras et loca et regio
nes transiissent. et de his om
nibus etiam alij iudei qui in ip
sis terris et locis inter gentiles
habitant dispersi etiam he
rodi et senioribus ac scribis et
alijs undique iudeis in epistola
et litteris et proprijs personis
ore tenus testimonium perhi
bebant et propter talem et tan
tam irreprehensibilem amira
cionem et rem gestam gentiles
scripturas et nativitate domini
ignorantes ipsos tres reges glo
riosos magos appellabant ad
que iudei in terris gentiliu ha
bitantes et alij ubique terrarum
iudei scripturas et nativitate
domini et eius nativitate locum
scientes ad hoc gentiles ubique
ex inuidia inuocabant et undique

ex perfidia confirmabant. Et quia euangelium et natiuitas domini per longa tempora per modum vsq; post ascensionē domini ipsis gentilibus non fuit predicata sed vsq; ad illa tempora alibi in vniuerso mundo permansit ignota sed p̄mū in consuetudinem peruenit et in vsu permansit q̄ ipsi tres reges gloriosi in toto mundo vocati sunt magi in hodiernū diem. ¶ De hijs tribus regibus gloriosis multi libri diuersas continent opiniones quare magi sint vocati. Nam alij libri continent q̄ vocentur magi quasi magis sapientes. Et alij libri dicūt q̄ magi fuerūt malefici sed postmodum ad dominū cōuerfi et alij plurimi libri diuersimode expōnunt et declarāt quare hijs tres reges magi sint vocati et de hijs declaracōibus et omnibus expōsicōibus non est necesse. Nam absq; aliquo dubio fuerūt reges maxi et gliosi et de regnis et terris potentissimi prout ipsorum regna et homines xp̄iani in hijs habitātes et nati adhuc testantur. Qui exinde in oriente et omnibus partibus vltimarum volunt habere prerogatiuam et habent inter

ceteros et p̄ ceteris xp̄ianis put ut inferi? audietur et continet in p̄ntem diē. ¶ Ca. xxv.

Hod tollendum ergo o ne dubium in premiffis et extirpandā radicitus iudeorum inexcusabilem inuidiam et perfidiā et ad erudiendam gentium ignorantiam et eorum infirmitatem ad iuuandā et nostrā fidem roborandā omnipotens deus qui se per est mirabilis in suis factis et in sua maiestate gloriosus omnibus scire voluit que qual et quanta esset distantia inter opacōem diuinā et omnem opacōnem magicā et humanam. Nam ipsos tres reges cū omnium iporum exercitu expedicōe et comitatu absq; cibo potu et pabulo in bethleem in tredecim diebus absq; aliquo impedimento de oriente et regnis eorum miraculose cū stella potestate et diuina opacōe sua p̄uixit per quā viā in b̄ennio laboriose vix poterāt p̄ficere per iter p̄tes et ductoēs opacōe hūana et ad p̄pria redire et puenire. Nā si aliqua ars p̄nt in v̄ijs p̄spe ris affuisset: et in v̄ijs eorum laboriosus et aduersus postmodū nō defuisset. ¶ Sed omnipotēs deus hanc natiuitatis sue misterii sepe notū voluit eē populū vniuersū q̄ nomē

17
fuum gloriosum quod prius
vsqz ad nativitate[m] suam t[er]m
modo in iudea latitabat: ipsi
ones gentes tribus et populi ab
ortu solis vsqz ad occasu[m] vna
nimiter collaudarent. sed vt
ad p[ro]positu[m] redeat. **Ca. xxvi.**

Dost[er] vero ipsi tres re
ges cum exercitibus
et expeditionibus eo
rum vt dictum est cum maxi
mis laboribus per ductores et
interpretes ad montem v[er]is
victorialem post byenniū per
uenerunt. Extunc capellani in
honorem regis iudeorum nati
que itaqz queherunt et mune[ra]
obtulerunt laboriosissime et di
tissime fieri fecerunt et multimo
de more regio ornauerunt et in
op[er]o quod subtus montes fi
tum fuerat a laboribus itaneis
quieuerunt et ibidem more re
gio per aliquod t[em]pus solaco
se dederunt et ibidem locum eo
rum sepulture concorditer ele
gerunt. Et deinde singulis an
nis cum alijs eoruz regibus et
principibus ibidem conuenire
condixerunt et firmiter p[ro]mise
runt. Vnde post modicu[m] t[em]p[us]
oniu[m] terraru[m] et regnoz eoruz
principes et nobiles et honorati
ac vniuersi populi ipsis ibide[m]
obuiauerunt et ad eos vnam
m[od]o confluerunt et ipsos pro

ut decuit sollempnissime recepe
runt et de aduentu eoruz multuz
gratulantes et audientes que
et qualia ac quanta p[ro] eos et cu[m]
eis deus esset operatus mirabi
lia. timore et amore obstupue
runt et in maiori reuerencia et
honore et timore ex hijs ipsos
habere ceperunt. et sic tunc ipsi
tres reges de testamentis eoruz
dispositis et ornatis deo gra
as agentes quibus cum omib[us]
suis ad terras et ad regna sua
sani cum gaudio sunt reuerfi
et corporibus no[n] cordibus ab
inuicem ad t[em]p[us] fuit sepa
ti et omib[us] popul[is] ea que viderat
et audierant et ipsis acciderant
humiliter predicabant et in o
mib[us] eoruz terris et templis stel
lam cum infantulo et desup sig
no crucis per onem modum et
formaz prout ipsi apparuit ho
norifice fieri et sculpere fecerunt
ex quibus p[ro]plurim[is] gentiles
relictis suis erroribus et p[ro]dol
infantem cui ipsi tres reges de
uote munera obtulerunt ipsi ato
rauerunt. Et capellam sup mo
tem v[er]is factam ex longinq[ue]
firmis p[ar]tibus diuersoru[m] homi
nu[m] nationes deuotissime visita
uerunt. Naz postq[ue] ipsi reges
ad p[ro]p[ri]a sunt reuerfi omib[us]
hominib[us] humiliores et deu
otiores sunt effecti et vniuersaz

terrarum et regionum nationes
in oriente de eorum virtutibus
humilitate et deuotione plene
non sufficiebant enarrare et sic
in laudabili vita et honesta con-
uersatione usque post ascensionem
domini et aduentum beati
thome apostoli laudabiliter
permanerunt. huiusmodi ad propositum
redeatur.

Ca. xxvij.

Post recessum ipsorum
trium regum de beth-
leem quando domino
munera obtulerant: extunc be-
ata virgo maria cum infantu-
lo suo ihesu in tugurio et spelu-
ca in qua natus fuit homo per
modicum tempus permansit.
sed crescente de ipsa et tribus
regibus tam mirabili fama et
extunc de ipso tugurio et spelu-
ca in aliam speluncam subter-
raneanam in rupe factam cum in-
fantulo ihesu metu iudeorum in-
trauit et usque ad diem sue pu-
rificacionis in ea permansit et
latitauit. Et quia prout de curit
vtriusque sexus homines senes
et iuuenes beatam virginem ma-
riam diligebant ipsam et suum
infantulum ihesum in quantum po-
terant diligenter celabant et ip-
sis necessaria quibus indigebant
pie ministrabant. Et ex ea-
dem spelunca in qua beata vir-
go maria itaque cum infantulo

ihesu latitauit postmodum cre-
scente fide christiana facta est ca-
pella et in honore trium regum
et beati nicolai consecrata et vi-
detur per ipsam capellam comu-
nis transitus fuisse et quodam
duas ianuas habuisse. huiusmodi
ianua nunc lapidibus est ob-
structa et in illa capella adhuc
videtur lapis super quem beata
virgo semper sedere consuevit
quando infantulum suum ihesum
lactauit. Et quodam vice ex ca-
su modicum lactis de sua ma-
milla super ipsum lapidem ceci-
dit cuius lactis species super
eundem lapidem in presentem
diem permansit et quanto plus
abraditur: tanto plus accrescit
et tale lac beate marie in quibus
ribus ecclesiis demonstratur
et a peregrinis vndique depor-
tatur et postquam beata virgo cum
infantulo ihesu de spelunca in
qua ihesus fuit natus itaque me-
tu iudeorum eam celeriter et fe-
stinanter exiit et in hanc spe-
luncam subterraneanam de qua di-
ctum est fugit et intrauit. Extunc
camisiam suam et panos quibus ihesus
fuit inuolutus in feno et presepio
pariter inuolutos fuit oblita.
Que usque ad tempus venerabi-
lis helene matris constantini p-
ut deo placuit recetes et integri
in eodem loco in presepio permanserunt

Nam iudei ipsū locū quo na-
t? erat ih̄s ab illo tēpore post
modum per lōga tempora ex
inuidia habuerūt pro loco p
phanato. Fortalego a maledi-
cto itaqz nec pueros nec p̄coā
vel gentiles ipsū locū intri-
re permisērunt a tūi terrorem
senibus a iuuenibus a ōnib?
incuebant q̄ ipsū locū n̄
lus intrare fuit ausus. nām ō
nē iñtē habuerūt p̄ stamīna-
to. ¶ Ceterum dū in purifi-
cacione sua beata virgo infan-
tulum suū ih̄esū sc̄dm legē
moysi in templo cum turturi-
bus obtulit a ipsum symeō in
vlnas suas recepit dicens. Nūc
dimittis seruū tuum domine
sc̄dm verbum tuum in pace-
aē. prout dicit scripturā. Et eo-
dem tempore tam ipse symeō
q̄ anna ancilla de ipso infan-
tulo ih̄esu pluribus iudeis a eo-
rum sacerdotib? presentib? a
scribis astantibus plurima p
phetabant. put dicūt euange-
lia. Extūc de relacōnibus iude-
orum qui itaqz tunc aderāt i
templo fama marie a infantu-
li ih̄esu de nouo tātū accreuit
q̄ p̄ iudeis a herode i ip̄a spelū
cavel in aliquo alio loco beata
virgo cum suo infantulo diu-
cius nō potuit latitare a extūc
prout ait euangelista. Ange-

lus domini apparuit ioseph i
sommis dices. surge accipe pu-
erum a matrem eius a fuge in
egiptū a esto ibi vsqz dū dica-
tibi futurum est q̄ herodes q̄-
rat puerū ad perdendum euz-
qui consurgens accepit puerz
a matrē eius nocte a secessit
in egiptum a erat ibi vsqz ad
obituz herodis aē. Et quomō
a qualiter beata virgo cum in-
fantulo ih̄esu in egiptū puene-
rat a inde redierat in libro de i-
fancia ih̄esu plenius reperitur.
¶ Sed per plurima loca multū
periculosa hominū siluestriū a
animalium periculofissimozū
per deserta transierunt a p̄ inf-
signo in ōnibus locis a vñs p
quas i exitu a reditu beata ma-
ria cū infantulo ih̄esu transit:
adhuc crescunt rose aride que
vndiqz rosē de iericho vocant.
a hñs mulieres sarracene ml-
tum libenter vtuntur in partu.
¶ Ceterz loc? in quo beata v-
go maria cū infantulo suo ih̄e-
su itaqz in egipto habitauit.
distat a bethleem ad duodecī
diētas per viam per quā beata
virgo itaqz transiuit a nō ali-
bi nisi per illam viam crescūt
ipse rosē de iericho in memoria
le sempiternuz. a ipsas rosas
colligunt homines qui ibidem
badui m̄ vocantur qui de loco

ad locum in ipso deserto cum
pecorib? vagantur et p pane
ipsas vendit in maxima mul
titudine et quantitate homini
b? incolis qui p desertu transe
unt et peregrinis p quos vlti
mus venditur et per mundu de
portatur. ¶ Ceter? locus in q
beata virgo cum infatulo suo
ihesu in egypto p septenniu
vsq; ad obitum herodis habi
tauit: fuit iuxta ciuitates babi
lonia noua et alcharye q nunc
e habitacio soldani et ille ciui
tates modicum distant et sunt
maxie ciuitates. s; alcharye e
maior babilonia et reputatur
maior q; septem ville parisienses
Et i ipso loco quo itaq; beata
virgo p septenniu cum infatu
lo ihesu habitauit nunc est or
tu balsami qui no est ad iactu
lapidis magn? et in ipso orto
sunt septem fontes aquar? in q
bus beata virgo infantulu ihe
sum lauare et balneare et sua ve
stimenta et infantuli lauare et
mundare consuevit et ppter ipos
fontes ortus est disperse fit?
et no est murat? nec murus et
crescit et effluit balsam? ex vir
gis q; rub? et e modicu alior
vlne et in mod? rubi rosar? for
matus et folia eius q; trifolia
sunt formata et vnusquisq; ru
bus habet custodem specialem

xpianuz aliquē de captiuis sol
dani qui ipsum rubum quasi
corpus suum custodit irrigat
et mundat et in mense marchij
tunc soldanus continue psona
liter est pns in hoc orto et tunc
virge balsami in modu vitis
scinditur et vulneratur et ipse
scissure combice circūligatur et
sub? combice et scissuras pua
vascula argentea tunc penduntur
in q; balsam? p scissuras et
combice sicut aq; ex vite stillat
et effluit et ex illis vasculis fun
ditur i ampulora argentea que
ibidem terra vocat que modi
cu est maior q; sextarium vini
possit intrare. Que tū ex omi
balsamo vix adimplet et tūc
soldan? recipit donez balsamu
solus. s; cu legat? alicui? regis
ad eū mittetur: ipse dat puu vi
triolu in modu digiti magnu
balsamo plenu et itaq; omi bal
samo extillato soldan? recedit
Et tunc vnusquisq; rubi cu
stos sumit virgas de suo rubo
scissas et ipas in mundissima olla
bulit et balsam? q tūc ex vgis
ebulit sic pignedo supnatat et
tal? balsam? e spissus et vt bixi
ua colorot? Et dū aliquis ho
ab equo vel aliqua altitudine
enormiter cadit et int? rumpitur
et quassatur et cu illo balsamo
loc? pugitur statim solidatur

19
Et acatrices vulnery cum sunt
coaptate dum cū tali balsamo
perunguntur modicū decetēo
non apparent sed sunt vt alte
ri? carnis et pellis speciei et talē
balsamū custodes ruborū tunc
redūt hominib? et peregrinis
et vndiq? per mundū deportat
Sed in nulla compacone est
tante virtutis et nobilitatis si
cut balsamus qui naturaliter
stillat ex vite. Nam dum talis
balsami gutta in manum po
nitur ipsam penetrat et altera
parte refudat et ille locus i cor
ruptibilis pmanebit in eternū
et est quasi vinūz virtūe tenuē
aliquatulum turbidum coloā
tus et vocat ibidem balsamus
crudus et alter balsamus bulli
tus vocatur ibidem balsamus
coctus et de alijs balsami nobi
lib? et virtutibus longūz esset
enarrare. Et creditur firmiter i
oriēte et in omnibus partib?
illis q? ille locus adhuc ex eo
talem habeat virtutem q? i eo
balsam? crescat. et beata vgo
maia cum suo infantulo ihesu
per septēniū in ipso loco ha
bitabat et in ipsis fontibus se
et suū infantulum ihesum fre
quēter et eorum vestimenta la
uabat. Et ad maius signum
ipsum ortum null? omnino ho
minū nisi sit cristian? colere po

test vel custodire qd̄ sepius ē
expertum si alij homines gēti
les ipsum colerent: extunc ru
bi balsami et eius virge statim
arescerent et perirēt. sed vt ad
appositū redeat. **Ca. xxviii.**

O Eterum de munerib?
que ipsi tres reges do
mino obtulerunt est
sciendum prout in alijs libris
continet. Et melchior rex nu
bye et arabum obtulit domio
parū pomum aureum qd̄ vt
dictum est in oblacōe in fauil
lam et ad nichilum fuit reda
ctum. Itēz idem melchior rex
obtulit triginta denarios aue
os quos abraham egrediēs
de hur caldeorum in peregrina
cione sua secum sumpfit in he
bron que tunc arbea vocabat
portauit et cum ipsis agrum in
sepulturam suam et sare et filio
rum suorum ysaac et iacob cō
parauit. et horum denariorū
monetā legit fecisse thare pa
ter abrahā ex parte regis me
sopotamie nomine nyus. Et
deinde temporibus iacob pro
hib? dē trigita denarijs yma
helitis filijs eius a quo abra
ham agrum in sepulturaz ven
didit. hijs ioseph a suis fratri
bus fuit venditus in egiptum
et post hec idem triginta dena
rij a predictis fratribus filijs

iacob in egyptum p frumēto
ipfi ioseph fuerūt reportati et
deinde hōe triginta denarij p
obitum iacob ad regnū saba
p aromabus ad sepultura
iacob a ioseph fuerunt missi
q̄ i thesauros regios repositi. Et
post hęc temporibus salomōis
hōem triginta denarij cum q̄
pluribus alijs ornamentis in
templo domini in iherusalē a
regia saba fuerunt oblata q̄ de
inde tempibus rotham filij sa
lomonis in captione iherusa
lem q̄ templi domini depreda
cione ad manus regis arabuz
qui tunc temporib⁹ fuit in ad
iutorio egyptiorum puenerūt
q̄ cum alijs ornamentis tēpli
aureis denarijs spoliatis i the
sauros regios reponerantur q̄
post hęc nouo testamento in
elwante nato domino in beth
leem: extunc melchior rex nu
bye q̄ arabum cum q̄ plurib⁹
ornamentis aureis q̄ vasis tē
pli ac alijs varijs q̄ ditissimis
muneribus que secuz sumpse
rat hōs triginta denarios ex au
ro arabie purissimo: quia anti
quius q̄ nobilius aurum i the
sauris suis nō reperit: hōs dño
cum alijs predictis ornamen
tis offerre pposuit q̄ solūmo
do hōs obtulit q̄ alia ornamē
ta timoē pretermisit vt est su

pra dictum. **Ca. xxix.**
Quoniam autem beata vir
go maria metu hero
dis fugit in egyptuz
extunc hōs triginta denarios
cum alijs muneribus thure q̄
mirra sicut sibi fuerunt obla
ta i pāno lineo ligata in deser
to amisit. Que quidez pastor
vnus ex hominibus qui ibidē
badwini vocantur degens in
ipso deserto qui cum gregibo
suis de loco ad locuz in pascu
is vagabatur reperit q̄ vsqz
ad modicum tempus añ pas
sionē dñi apd se retinuit et ex
tunc idem pastor cecidit in in
curabilem infirmitatem. Et cū
de ihesu q̄ diuersas infirmita
tes q̄ varios languores solo
verbo curaret fama per omnes
terras volaret: extunc idem pa
stor iherusalem se transtulit q̄
per fidem suam a domino sani
tatem mox est consecutus q̄ cō
uersus. Extunc idem pastor
hōs triginta denarios aureos
cum alijs muneribus thure q̄
mirra put p̄pus domino in sua
infancia in bethleem p tres re
ges fuerunt oblata. Idem pa
stor prout in deserto reperit de
nuo in iherusalē tunc domino
obtulit cum deuocōe que dñs
agnoscēs iussit pastore vt ipa
mūera ponēt sup altaē i tēplo

Unde sacerdos domini qui tunc
 forte exijt in signu; tam bono
 rabilis oblacoms thus super
 altare incensorum accendit. et
 quia munera etant rara et gloi
 osa hos triginta denarios cum
 mira in gazophiliacium misit
 et post hoc p modicum tempus
 tercia die ante passionem do
 mini principes sacerdotum ut
 ones iudei indifferenter parta
 pes essent in passione domini
 et eius morte hos triginta dena
 rios ex omni bursa de gazo
 philacio ex templo domini su
 pferunt et ipsos iude scariotis
 discipulo domini ut eum trade
 ret tradiderunt et partem mir
 re vino qd ori domini in cruce
 obtulerunt miscuerunt et reliqua
 partem mirre in ycodem? prin
 ceptis iudeoru cum aloet et alijs
 aromatibus addidit ad domi
 ni sepulturam. et post qd iudas
 hos triginta denarios retulit
 et ad pedes iudeorum in teplo
 proiecit. extunc iudei dederunt qn
 decim denarios militibus qui
 sepulchrum domini custodie
 runt et cum reliquis quindecim
 denarijs emerunt agrum figu
 li in sepulturam pegrinorum
 Unde ait euangelista. Et co
 lio inito emerunt ex hijs agz
 figuli in sepulturam peregrio
 rum. Et est sciendum qd idem

ager figuli est ppe iherusalem
 fitus et est vix ad semiactum
 lapidis longus et magnus et te
 poribus quando iherusalem fu
 it xpianoru extunc de ipso agro
 pfundissima facta et effossata
 est spelunca et ab omni pte sursum
 a fundo circummurata et desuper
 testudinata et desuper in testu
 dine sunt forania per que cor
 pora mortuorum in profundum
 mittuntur et picuntur: nec moue
 at aliquem qd idem triginta de
 narij in euangelio argentei vo
 centur. quia fuerunt ex auro ara
 bie purissimo. Sed comuni
 nomine argentei vocabantur
 sicut denarij aurei nunc vocan
 tur scuti mutones vel floremi
 et similitudo horum denarioru
 in nomine et moneta in illis p
 tibus a tempibus abrahe vs
 qz ad destructioem iherusalem
 p tytum et vespasianu pmanit
 et in omnibus ptibus orientis
 nunq mutant monete ponde
 re vel valore. et similitudo horu
 triginta denariorum ex auro
 vel cupro in similitudine pon
 dere et qntitate et fori et similitu
 do in logitudine et latitudine tu
 nice dni inconfutalis multu ar
 tificialiter facta in oriente apd
 qd plurios principes et nobiles
 adhuc hereditarie pmanerunt
 in presentem diem. Et vnus

illoz .xxx. denarioz circa tres
florenos habuit i pōdere a va
lore a in vna parte talis dena
rij in nūmismate stat caput re
gis laureatus impressum a in
alia parte sunt lit tere caldape
ce que ab hoib? modernis nō
possunt legi vel discerni. ¶ Ce
terū de militib? qui sepulchz
xpi custodiebāt est sciendū q
ē consuetudinīs in omib? p
tibo oriētis a vltiamarinis q
omnia bona militum sūt bona
pfeodalia que aliq modo nō
diuidunt nec sperantur. sed to
taliter cedunt primogenito a
talia bona pendunt a soldano
vel alijs regibus iure pfeoda
li a aliquo patre mortuo: ex
tunc filius suus primogenit?
q̄ primum veruenerit ad an
nos discrecomis ex hijs bonis
efficit miles a ipsa bona pfeo
dalia non potest aliquo modo
dimembrare aut seruum v l a
cillam ex hijs vendere vel alie
nare. sed aliqua necessitate cō
pulsus de licēcia superioris do
mini potest aliqua bona meli
ora pro deterioribus assumen
do pecuniam dare vel permuta
re. Et sūt aliqua bona pfeoda
lia aliquādo tam bona q̄ opor
tet q̄ miles eorum domin? ha
beat sub se a suis stipēdijs du
os v l tres v l quatuor milites

vel plures. Et dum in illis par
tibus aliquis miles efficitur:
extūc cum maximo ornatu pō
pa comitatu de vespere cū suis
cōsanguineis a amicis in dect
rijs multū ornatis incedit per
vicos a plateas vt si aliquis i
ueniat qui ipsū ex aliqua mfa
mia vel alijs causis quibuscū
qz dicat eum milicia fore idig
nū a si aliquis nō reperit qui
eius milicie contradicat: extunc
in medio sui v l domini sui pa
laciū super terram maximus
sternitur lectus optimis pan
nis aureis a alijs diuers? orna
mentis diuersimode ornat? sū
p quē ille qui miles debz effici
a fieri clara die omib? prese
tib? nud? ascendit. ad quem
sicut in partib? istis ad mulie
res in puerperū sic omes ami
ci ad eum accedūt sibi congra
tulantes q̄ milicia dignus sit
inuentus. Et tunc a nobiliori
bus principibus a alijs nobi
libus dominis vestimentis au
reis a sericis a alijs diuers? or
namentis ornatus vestitur an
gitur a calcatur a de lecto leua
tur qd̄ fit in signum q̄ sicut
nudus solus sup̄ lectum ascē
dit a ex eo a principibus a no
bilibus ornatus leuatur q̄
sit ab omni inquinamento vi
ctorum a maculis in meliores

mores et virtutes se conuertat
et extunc idem tyro alios de fa-
milia sua meliores tot efficit si-
cut de bonis suis plexodalis?
hō tenetur. atunc cuilibz tali
militi dat tantum de stipēdijs
de suis bonis q̄ cum duobus
equis et tribus famulis se pos-
sit sustentare. et illi milites tūc
cum domino eorum in plateis
et curijs comitāt et dominis eo-
rum superioribus seruiunt in ar-
mis et eos sequuntur temporibus
oportunis. et tales fuerunt mi-
lites stipendiarij qui dominuz
crucifixerunt et eius sepulchz
custodierunt quibus iudei q̄n
decim denarios dabant. Naz-
iudem denarij a temporibz abra-
he vsqz ad passionem domini
semper inuicem in diuisim p̄mā
serunt. et p̄ q̄ plurima loca in-
uicem pertinuerunt. sed stati-
m de hīs perfectuz fuerāt qd̄
cum ipsis p̄fici debebat. extūc
ab inuicem fuerunt separati et
diuisi et postmodum vndiqz
discipuli. et q̄ plurima alia de
hīs triginta denarijs et ipso-
rum trium regū muneribz le-
guntur et scripta reperiuntur q̄
propter obliuionez scriptoz
sunt p̄termissa. sed vt ad p̄po-

Ofitū redeat. **Ca. xxx.**
Vn elapso tempore
quando beata virgo

21
maia cum infantulo suo iheru-
salem ex egipto reuocabatur prout
ait euangelista. Defuncto herode
de ecce angelus domini apparu-
it ioseph in somnis dicens. sur-
ge accipe puerum et matrem eius
et vade in terram israel: defun-
cti sunt em̄ qui querebant ani-
mam pueri. qui cōsurgens ac-
cepit puerum et matrem eius
et venit in terram israel. audi-
ens q̄ archelaus regnaret in
iudea pro herode patre suo ti-
muit illic ire et ammonitus in
somis secessit in partes gali-
lee et habitauit in ciuitate naza-
reth. vt impleret quod dictū
est per prophetam dicentem.
quonia nazareth vocabitur. Et q̄
et qualia et quāta in hīs et ab
illis temporibus dominus ih̄sus
in sua deitate et hūanitate ege-
rit fecerit vel passus fuerit vsqz
ad eius passionē resurrectōez
et ascensionē in euangelijs ple-
nius reperitur. **Cum** autē do-
minus post suā gloriosam ascē-
sionē specialiter ad p̄tes indo-
rum thōmā suum apostolū in
sorte predicacōis miserat. In
quibus ipsi tres reges glorio-
si qui domino in sua infancia
munera obtulerūt habitabāt
et regnabant quod licz thōas
inuitus officium predicacōis
in ipsis partibus et regnis idie

fulcepeat. tñ ex mag̃ p̃uēcia
ip̃si? hūm̃ lapidis āgularis q̃
fecit. vtraq; vnū estimat fore
factū. **Q**uōd thōas q̃ passionē do
mini ei? resurrectōem quē di
gitis palpauit vt hanc ip̃s re
gib? a genti p̃dicaret a amūa
aret quo etiā eiusdē dñi infan
ciā de remotissimis a longinq̃
simis oriētis a mundi partib? q̃
fuit vidit a munerib? eorū ve
ris a mistis deuotissime adō
uit a honorauit a p̃put ait **G**re
gori? **V**ic nobis omb? p̃fuit
q̃ post resurrectionem domini
thomas eius vulnera digiti?
palpando explorauit a de nob
omis dubietatis vuln? ampu
tauit. sic ad instar nobis om
nibus profuit q̃ hī reges a hī
gens eiusdem domini nostri i
fantia quehuit a oculis vidit
a deuotissime munerib? adō
uit a probauit nec moueat ali
quem q̃ sanctus **B**artholome
us symon a iudas apostoli do
mini etiā in partibus illis p̃
dicabant. quia plures sunt p̃
tes indie quarum vna pars ē
longior. laetior a maior q̃ tota
pars mundi a smarina. **N**am
ista pars mundi a smarina de
scribitur in illis partibus ori
entis nō plus q̃ centum conti
nere dietas i qua vigeat a flo
reat fides xp̃iana. **¶ Ca. xxxi.**

Quēter cū thomas apo
stol? in partibus a reg
nis indorum euāgeli
um domini fideliter p̃dicasset
a vniuersas illas insulas a p̃
uincias circuisit a demōes sig
no crucis effugasset a diuersos
lāguores a infirmitates curas
set a de? ibidē p̃ eū q̃ plurima
mirabilia fecisset a q̃ plurimas
gētes ad dñm dūtasset a repei
ens in oib? p̃dolorū tēplis stel
lā cū infantulo a signo crucis
prout ip̃si tres reges in om̃ib?
eorū terris a regnis a ip̃sōz tē
plis fieri a sculpere fecerūt a p̃
ceperūt quādo de bethleem fue
rūt reuerfi. **V**ñ cum thomas a
pontificib? tēplorū a p̃dolorū
audisset a didicisset q̃ tal̃ stel
la cum talib? signis etiā lōgis
retroactis tēporibus in monte
vauis in signū nati regis iude
orum p̃put ex illa stella fuit au
ditū apparuisit a p̃pter hoc ip̃
si tres reges ip̃sū puerum na
tū ad adorādum cum muni
bus queherunt a miraculose
in tredecim dieb? in bethleem
leuisiē puenerūt. hī multū labo
riosisiē ad t̃ras a ad regna sua
redierūt a de om̃ibus que ip̃s
tribus regib? acciderāt a q̃ ip̃
si reges viderant a audierant
a egerāt iīdem pontifices tem
plorum a p̃dolorum thomam

per omnia informauerunt que cum thomas per omnia audi uisset. extunc ingenti gaudio et spiritu sancto repletus ipse pontificibus et omnibus populis et gentibus ardenti animo domini nostri ihesu christi infantiam deitatem et humanitatem passionem et resurrectionem que digitis palpauit incredulus et explorauit fideliter et arden ter annunciauit et predicauit. et gratia spiritus sancti signis et prodigijs ac doctrinis omnes templorum et ydolorum pontifices et quamplurimas gentes ad fidem conuertit et baptisauit. et significacionem et interpretacionem huius signi crucis et stelle ac infantis quem ipse tres reges que fuerunt et muneribus adora uerunt deuote et humiliter thomas exposuit et declarauit et ex omnibus templis simulachris et ydolis eiectis ipsa templa in honorem ipsius infantis que ipse reges quesierunt et muneribus adorauerunt deuote consecra uit. Unde omnium terrarum et prouinciarum gentes per quas thomas transierat audita tali et fama cum varijs et diuersis infirmis languidibus et obsessis ad ipsum ueniebant et conflu ebant quos omnes in nomine ipsius infantis et signo crucis

sanauit et ad fidem conuertit et baptisauit et etiam ipse sanati et curati ac baptisati in terris ad quas thomas non peruenerat per signum crucis quamplurimas infirmitates et varios languores curabant. **¶** Cum itaque thomas fidem infantiam passionem resurrectionem et ascensionem et euangelium domini in ipsis partibus undique predicasset et quamplurimas gentes ad dominum et ad fidem conuertisset et ydolorum templa destruxisset et in honorem ipsius infantis consecrasset et in ipse episcopos et presbiteros et diuinitros ordinasset et instituisse tandem ad uera ipsorum trium regum regna qui domino in sua infantia munera obtulerunt nutu dei se transtulit et peruenit quos adhuc in carne uiuentes ac puerectate et decrepita sanos reperit expectacionem iusti symeonis expectantes prout dudum fuerat deprecatus. et ex hoc miraculo accepto in spiritu eos morte non uidere nec gustare nisi prius aqua et spiritu essent renati et de ipso infante ihesu que itaque quesierunt et cum muneribus adorauerunt plenius essent informati. Unde cum itaque hii tres reges ab omnibus audirent quod quidam homo nomine

thomas ad ipsorum terras et
regna peruenisset qui ipsum in
fante quem in sua infancia quod
dam quesierunt et adorauerunt
publice predicaret et de ipso quod
plurima mirabilia omnibus ap
te predicaret et diuersas infir
mitates et varios languores
in nomine ipsius infantis et sig
no crucis curaret et demones ef
fugaret. Unde ipsi tres reges
licet essent in decrepitu: ex ipso
uiso iterum se preparabant et cum
omnibus eorum regibus princa
pibus et nobilibus et ipsorum
regnum populis ad beatum tho
mas peruenirent quos beatus tho
mas cum ingenti gaudio rece
pit et de omnibus que ihesus in
sua infancia deitate et humani
tate fecit gessit et docuit: singu
lariter explicauit et eius passi
onem et resurrectionem que di
gitis suis incredulus palpauit
in scripturis et prophetis docu
it plenius et monstrauit et spe
cialiter de baptismo iohan
nis sine quo nullus regnum ce
lorum ingredi poterit: eos pleni
us informauit et ipsos tres re
ges cum omnibus eorum popu
lis gratia spiritus sancti bap
tizauit et ipsi tres reges igne sa
cti spiritus sunt repleti et iam tho
me in uerbo dei et ad predican
dum in officio iam sunt iudici.

Etiam omnibus populis tribus
et linguis qui ibidem tunc ad
erant et conuenerant a principio
usque ad finem omnia que ui
derant et audierant et ipsis acci
derant quando ihesum in sua in
fancia in bethleem cum mune
ribus quesierunt et adorauerunt
per singula fideliter et humiliter
omnibus exposuerunt et apte
predicauerunt et omnem ipsorum
trium regum sermonem thomas
per expositionem et interpretationem
significauit exposuit et de
clarauit. et conuerso omnia que
thomas de passione et de resur
rectione et ascensione domini po
pulis predicauit: ipsi reges de
infancia ipsius prout uiderant
et audierant confirmabant. unde
de ipsi tres reges gloriosi cum
omni eorum exercitu et comitatu
et alijs quod pluribus populis ad
montem uas cum beato tho
ma se transtulerunt et super hunc
montem capellam cum stella et sig
no crucis factam in honore ip
sius infantis cuius stella super eu
dem montem apparuit thomas
consecrauit et omnibus populis que
liter idem infans in tali signo
crucis prout supra stellam appa
ruit per humanam salutem uoluntarie
et spontanee fuerit suspensus de
nouo totaliter per ordinem arte
ter exposuit thomas et predicauit

et facta est leticia magna in po-
 pulis ita q[uod] vtriusq[ue] sexus ho-
 mines paruuli et adulti qui tunc
 presentes in comitatu non fu-
 erunt de longinquis partib[us]
 ad hunc montem v[er]aus et ca-
 pellam deuotissime peruenerunt
 et p[ro]pter talem et tantam deuoti-
 onem ipsi tres reges maximam
 et nobilissimam ciuitate[m] in pede
 huius montis construxerunt
 et fecerunt et ditissime consumma-
 uerunt. Et ipsa[m] ciuitate[m] seu uia[m]
 cauerunt q[uam] adhuc nunc e[st] maior
 et diuor ciuitas i[n] omnib[us] p[ar]tib[us]
 indie et orientis in presentem di-
 em. et in hac ciuitate est habi-
 tatio domini in domum qui pre-
 sbiter Johannes vocatur ac
 thomas in domum p[ri]uarche.

Queterum Ca. xxxij.
 postq[uam] thomas in oi-
 bus ipsis p[ar]tibus
 et regnis omnes populos ad
 dominu[m] conuertisset et bap-
 tisset extunc etiam ipsos tres
 reges in archiepos consecrauit
 et ipsi tres reges archiepi effe-
 cti alios episcopos et presbite-
 ros sine macula ex omnibus po-
 pulis elegerunt et ordinauerunt
 et omnia p[ro]dolor[um] templa i[n] hono-
 rem dei et sue genitricis marie
 consecrauerunt. quibus omnib[us]
 et alijs dei ministris dona et p[ro]-
 dia ac possessiones large dona-

uerunt. Unde beatus thomas ip-
 sis regibus archiepis et alijs
 epis et presbiteris ordinem mis-
 sam celebrandi et uerba que do-
 min[us] in cena in sui corpis et sa-
 guinis consecracone exp[re]ssit et
 dominicam oracionem tradidit. et
 de h[is] omnibus ipsos fideliter
 instruxit et informauit et speci-
 aliter ordinem baptismatis ip-
 sis dedit et ipsum baptismam n[on]
 lomo uo u[er]o debere obliuisci
 monuit et hortabatur et precepit
 et itaq[ue] beatus thomas ibide[m]
 omnibus populis ad dominu[m]
 conuersis et baptisatis et ad cul-
 tum dei omnibus dei ministris
 rite et laudabiliter pacis et or-
 dinatis ad superiores p[ar]tes in-
 die ad predicandu[m] uerbu[m] dei
 se transfulit et ibidem q[uo]d pluri-
 bus populis ad dominu[m] conuer-
 sis et varijs mirabilibus ope[ra]-
 tis vitam ibidem martirio. hic
 in passione eius legitur lauda-
 biliter consumauit. et omnes ho-
 mines vtriusq[ue] sexus qui nascu[n]-
 tur in ipsis terris quibus bea-
 tus thomas fuit martirisatus
 naturaliter facies habent i[n] mo-
 du[m] canu[m] fortas. s[ed] non h[er]su-
 tas habent in presentem die[m].
Nam semp[er] in vnaquaq[ue] ter-
 ra et insula in india semper na-
 scuntur et crescunt et sunt hoies
 herbe et bestie p[er] alijs speciales

de quibus per singula longum es-
set enarrare. Post recessus
et decessus beati thome aposto-
li: extunc ipsi tres reges in archi-
episcopos ordinati omnes gen-
tes ciuitates et villas et terras
circuibant in quibus quamplurimas
ecclesias fundauerunt et in ipse episcopos
presbiteros dei ministros ordina-
uerunt quibus predia et possessi-
ones large per omnia contulerunt et
relicta huius mundi vanitate in
ciuitate seu uia quam in pede mon-
tis uaus fundauerunt perpetua
mansionem elegerunt et cum ad-
iutorio dei et aliorum episcoporum et
presbiterorum terras et regna sua
in spiritualibus et temporalibus ad-
huc gubernarunt et repperunt quibus
omnes gentes non timore sed
amore non ut dominis sed ut patribus in
omnibus et per omnia obediuerunt
et caritate non ficta eos dilexerunt
Anno uero secundo ante felicem
eorum resolutionem: extunc ipsi tres
reges archiepiscopi ordinati omnes
alios reges et principes nobiles
ac maiores natus de fratribus et reg-
nis eorum ac omnes alios episco-
pos presbiteros et dei ministros
in unum locum conuenire et uoca-
re fecerunt et erant iam longo senio
et decrepitu fessi nec habebant
aliquos liberos uel heredes nec
ut communis omnium illorum primum
consuetudinis est unquam habue-

rant reginas uel concubinas et
estimant et firmiter creditur ab om-
nibus libris in oriente eos uirgi-
nes fuisse et usque ad mortem per-
manuisse et asserunt quidam libri
quod sicut fuerunt primicie genti-
um in fide ita etiam erant pri-
micie gentium in uirginali dig-
nitate qui etiam domino primum ex
gentibus uirginalem dignita-
tem obtulerunt prout etiam quidam
libri in eorum muneibus quod domini o-
btulerunt inter cetera ex superfluo
exponunt. **H**ec autem obtulerunt
domino in signum uirginalis
dignitatis et castitatis. **T**ertio in
signum uirginalis uocacionis et oro-
nis. **E**t mirra in signum mortifi-
cacionis carnis quam natura ne-
gauit iuxta dominum sapienter dicentis
In carne uiuere sine carne est ui-
ta angelica non humana. **H**uiusmodi ad
propositum redeat. **Ca. xxxij.**

Quoniam itaque hi tres re-
ges gloriosi ut dictum est
omnes reges episcopos et no-
biles et omnes populos in unum fecerunt
conuenire: extunc ipsos omnes homines
turbauit in fide quam ipse theos predi-
cauit stabiles et fideles permanere
ret et quod ipsi reges episcopi presbiteri et
nobiles et uniuersi populi ibidem in unum
congregati unum uirum prouocatum uo-
luntate in fide habentem ex omnibus po-
pulis ibidem congregatis unum uocem
et unanimum consensum eligerent

qui loco bti thome apostoli in
 spiritualibus omnibus populis
 perpetue preesset et cui omnes
 populi vnamimter vt patri i
 omnib? hūilit obedirent q̄ eē i
 honore beati thome apostoli in
 memoriale sempiternum pa
 triarcha thomas ab omnib? p
 perpetue deberet appellari et ab o
 nibus venerari. et post decessu
 talis vnius patriarche sic ele
 di extunc omnes archiepisco
 pi et epi ac presbiteri deberēt
 in vnum locum cōuenire et ali
 um loco defuncti sui eorum cō
 scienciaz cōcorditer eligere cui
 vniuersi populi vt priori per
 omnia deberent obedire. et ip
 si tres reges tunc tali patriar
 che decimas omnium terrarū su
 arum et regnorum perpetue da
 bant et assignabant. **V**nde ip
 si tres reges tunc et omnes alij
 episcopi presbiteri et vniuersi
 populi cōcorditer elegerunt ia
 cobū antiochenum aduenā q̄
 ad ipsas partes beatum tho
 mā fuit secutus in p̄miz eoz
 patriarchā elegerunt. cui no
 mine mutato nomen thomas
 imposuerunt. et post hoc indi
 tali patriarche qui thomas vo
 catur vt nos pape obediuerūt
 et obediunt in presentem diē.
¶ Capitulū tricesimūq̄rtū.

Queterum predicti tres
 reges glouosi quia li
 beros et heredes non
 habuerunt. extunc etiam de
 numi cōsilio et vnamini consē
 fu omnium populorum ibidē cō
 gregatorum ex omnibus popu
 lis ibidem cōgregatis elegerūt
 tunc virum strenuū nobilē et
 illustre q̄ omnib? terris p̄petue
 et regnis suis in tēpalibus p̄
 esse deberz vt si aliqui maluo
 si vel malefici patriarchā epi
 scopos seu presbiteros non cu
 rarent vel ipsis rebellarent seu
 a fide apostatarent q̄ per brā
 chium seculare ad viam rectā
 possēt cogi et cōpelli et illud dñi
 cuz perpetue debēt succedere p̄
 heredes et durare. et talis rector
 et gubernator in temporalibus
 non rex vel impator deberz vo
 cai. s; ab omnibus populis p̄s
 biter iohānes imperpetuū debe
 ret appellari. nam presbit̄ io
 hānes ex eo vocari deberet q̄a
 presbitero nullus sit dignior i
 mundo cuius potestate homi
 nibus iustis et iniustis celum
 clauditur et aperitur. et in cui?
 extēsiōne manuum et eleuacōe
 omniū impatorz et regum p̄i
 cipum et populoz genua et col
 la curuātur. prout hec et q̄plu
 rimas v̄tutes et alias dignitates
 idem presbiter iohānes qui ē

dn̄s in d̄oz i suis litteris a epi
stolis specialit̄ scribit a expri
mit in p̄sentē diem a littere a
epistole sue q̄s regib⁹ a prina
pib⁹ mittit sūt rotuli inuoluti
in quib⁹ in p̄ncipio scribit et
mādat p̄ salutacōib⁹ b̄ndicti
ones ōnium pueroz seruoꝝ a
ācillaz auū animalū agroꝝ
a vineaz a specialit̄ vxoz a
concupimaz a ōnium que ille
rex vel p̄nceps seu homo possi
det in domib⁹ vel in cāpis cui
litteras suas mittit a s̄m q̄ il
le est cōdicōnis cui litteras su
as mittit s̄m hec sibi scribit a
demandat p̄ salutacōib⁹ be
nedictōes a habz dexteraz dei
benedicentē in gyro cū stellis
ornatam in suis sigillis a vexil
lis. ¶ Item idē domin⁹ in d̄oz
p̄pterea iohānes deberz vocari
a duobus videlicz a iohāne
euangelista q̄ fuit p̄sbiter a a
domino p̄ ceteris magis elcūs
a dilect⁹. Item idē domin⁹ in
d̄oz iohānes deb̄t vocari noi
ne a honore iohānis baptiste
qui dn̄m baptisauit cui etiāz
maior nō surrexit inter natos
muliez put thomas apostol⁹
p̄ ōnia ipsos infoiuit. ¶ Ce
terz h̄i tres reges gloriosi ōni
b⁹ regib⁹ p̄ncipib⁹ a nobili
bus ep̄is a p̄sbiteris ac ōnib⁹
populis thomā p̄riarchā a p̄

sbitez iohānem in eoz dn̄os
a rectores in sp̄ualibus a tēpo
ralibus tunc imperpetuū assign
nabāt quib⁹ tunc vniuersi re
ges a p̄ncipes a nobiles ac vni
uersi populi obediēciā a homa
giū humiliter fecerūt a se eoz
dn̄acōi a potestati subiciebāt
a leti a gaudētes ac alcri corde
sup̄ ōnia que viderāt a audie
rant a acciderāt a acta a ordia
ta fuerant ad p̄pria sūt reuerfi
Et sic idē dn̄m a gubnato es
in d̄oz in sp̄ualib⁹ a tēporalib⁹
p̄riarcha thomas a p̄sbiter io
hānes in vniuerso mūdo sunt
vocati in hodiernū diē. ¶ Ce
terz idēz tres reges de p̄missis
itaqz dispositis a ordinatis:
ex tunc alijs p̄ncipib⁹ de san
guine eoz regali q̄ plurimas
alias terras a insulas dederūt
a perpetue hereditarie assigna
uerunt qui p̄ncipes de vaus i
perpetuū deberēt vocari in me
moriale sempiternū a adhuc
hec p̄genies que de vaus voca
tur est maior a potētor ac no
bilior p̄genies in india a oriē
te in p̄sentem diem a hec p̄ge
nies vt supra dictū est i a con
p̄pter diuersa mirabilia q̄ ibi
dem q̄tidie a assidue videbāt
a audiebāt castz fecerūt a ex il
lis q̄ plurimi alij p̄ncipes p̄t
eoz nobilitatē in diuersis t̄ris

uxores duxerunt de quorum se-
mine Anno dñi. M. ccc. quin-
quagesimo pmo. adhuc stren-
nu principes fuerunt supstites
i curia romana abassiatores.
sed vt ad propositū redeatur.

Quia **¶** Ca. xxxv.
qz omnia p ipsos re-
ges itaqz eēt lauda-
biliter disposita et ordinata ex-
tunc ad ciuitatez seu uia ad p-
petue manēduz tunc se trāstu-
lerunt et duobus annis supui-
xerunt. et extunc modicum añ-
festuz natiuitatis domini que-
dam stellā noua et rara et inso-
lita supra ipsā mciuitatē appa-
ruit p quā eozuz felicez resolu-
cōem instare intellexerūt et q-
a domino vocabantur omibz
intimabant. **¶** Vnde ibidem in
eccia per ipsos regaliter facta
tumulū sibi more regio prepa-
rare fecerunt. et p illud instās
natiuitatis domini festuz diui-
num officium sollēniter pege-
runt. **¶** Et octauo natiuitatis do-
mini die extunc melchior ara-
bum et nubye rex diuino offi-
cio sollēniter celebrato āno
etatis sue cātesimo decimosex-
to coram omi populo incliato
capite absqz dolore in domino
dulciter obdormiuit. cuius cor-
pus alij duo reges ac alij pri-
ncipes et nobiles ac vniuersi po-

puli vestimentis pontificalibz
et regalibus cum aromatibus
more regali prout decuit in tu-
mulum posuerūt. **¶** Et post hec
quinto die que est festuz epi-
phanie domini. extūc baltha-
sar rex godolpe et saba āno eta-
tis sue centesimo duodecimo ce-
lebrata sollēniter missa corā
omni populo absqz aliquo do-
lore ibidem i domino quieuit
¶ Quē terā? rex et omnes alij prin-
cipes et nobiles et populi iuxta
corpus prioris regis defuncti
eodem mō et cultu regio in tu-
mulum honorifice posuerunt.
¶ Et nō post multū tps videlicz
sexto die sequēte extūc iaspaz-
terā? rex tharsis et insule egri-
soulle anno etatis sue centesimō
nono diuino officio deuote per-
acto coram omibus astantibz
sine dolore alios duos reges
ad dñm sequebatur. qui duz
more regio prout decuit iuxta
corpora duorum priorū reguz
ad sepeliendum deferretur. ex-
tunc coram omnibus populis
astantibus corpa duoz prio-
rum regum in sepulchro posi-
ta qdlibet in partē cessit et cor-
p? terciū regis in mediuz eoz
repperunt. **¶** Et itaqz hñ glorio-
si principes quomodo in vita
sua dilexerūt se itaqz et in mor-
tē non sūt sepati. et stella rara

et insolita que ante eorum obitum
apparuit quousque eorum corpo-
ra colome transferretur put di-
cuntur in diuina immobilis supra ci-
tate seuwa pmanit. **Ca. xxxvi.**

Post decessum et obitum
ipsorum trium regum
gloriosorum: extunc deus
qui eos in vita dilexit ipse etiam
am post mortem quod plurimum ho-
norauit. nam diuersos vtriusque
que sexus homines quacumque in-
firmitate dolore et angustia cap-
tuitate vel tribulatione detine-
bant longe vel prope in terra vel
in mari positos: qui auxilium
ipsorum trium regum implorabant
et deuote inuocabant deum pro eorum
merita euidenter liberauit. ita
quod ex longinquis partibus per
terram et mare populi in maxi-
ma multitudine ad eorum reliquias
confluebant et fidem quam cum
beato thoma in vita predicabant
etiam maioribus virtutibus et sig-
nis in morte et post mortem con-
firmabant. Et ipsorum corpora
vestimentis regalibus et pontifi-
calibus in sepulchro posita: non
quasi mortua. sicut dormientia
et melius quam in vita colorata om-
nibus populis apparuit in qui-
bus deum benedixerunt et lauda-
uerunt. **¶** Post multum vero tem-
poris cum itaque fides christiana in
ipsa nobili citate seuwa et vni-

uersis partibus et regnis orientis
itaque floret: extunc inimicus
omnium bonorum seuit in triticum
zizania. scilicet in fidem catholicam
diuersarum specierum heresim opi-
niones et errores. propter quod tunc
corpora et relique ipsorum trium regum
ceperunt ab omnibus indulgentius
et negligenter in reuerentia habe-
ri et minus venerari. nam terre et
regna eorum in fide diuidebantur
odiose. **¶** Et tunc statim ipsorum trium
regum corpora que ut dictum est usque
ad illud tempus quasi dormientia a
incorrupta permanserunt: extunc
eorum carnis materia de ossibus
eorum soluebat et more solito
suo in puluere reuertebat. vnde
homines de regnis arabie et nu-
bie saba et godolpe tharfis et
insule nati in quibus ipsi reges
regnabant etiam fide sunt diuisi.
¶ Cum itaque horum trium regum reg-
na et vniuersa plaga orientis es-
set itaque corrupta et in fide et he-
resis essent itaque odiose diuisa et
propter nimiam multitudinem di-
stantiam et discordiam et discordiam
cum potentia a patriarcha thoma
et presbitero iohanne ab erroribus non
possent reuocari: extunc et in frons
et regnis illis in hac dissensionem ce-
pit gentilitas reuerti et pto-
loma repullulare. **¶** Unde in tali
miseria homines de regnis istorum
regum beatorum nati qui in ipsa

ciuitate seu wa potēter habita
 bant et in fide odiose diuifi- ex
 tunc queuis pars tam ex reue
 renciā q̄ ex inuidia corpus sui
 regis de sepulchro fumpfit- qz
 cuz pte aduersa esse et quiesce
 re id noluit et ad loca maiora
 sue partis reduxit que ab om
 ni populo prout quādo viuen
 tes de bethleem uenerunt cum
 ymnis et laudib? et reuerēcijs
 maximis sūt recepta et in locu
 lis diuersimode ornatis reuerē
 ter sunt inclusa et in hīs p tē
 pora longiora permanserunt-:

Cum autem placuit deo
 q̄ triticum et semen fidei itaqz
 logo tempe laboratum in qd
 zizania itaqz fuit seminatum
 et quod ab hīs et alijs psecu
 cōibus et impedimentis du
 dum latitabat in terra- vt eā
 talibus varijs frigoribus et tē
 pestatibus transactis eiaz ap
 pareret in germine- **V**nde ar
 ca annos dñi- cc- xxxiiij - dum
 gloriosus cōstantinus impera
 tor in occidente p sanctū filue
 strum grācia dēi firmis et p̄di
 gijs ad fidem esset conuersus
 et a lepra carnis gentilitatis et
 ydolatrie esset mundatus et in
 nouum hominē vita et moribz
 in melius esset mutatus- **E**odē
 tempore uenerabil' helena sua
 mater inter p̄fidos iudeos in

oriente cōuersabat et iudayca
 p̄fidia quasi iam esset infecta
 et corrupta- h̄ inuābiliter ad do
 minū conuersa- put hęc om̄ia i
 libris de inuencōe s̄acte crucis
 plenius reperuntur- **E**t extūc
 uenerabil' helena q̄nto magis
 prius in ueteri testam̄to et iu
 dayca p̄fidia insistebat tanto
 magis postmoduz in nouo te
 stam̄to et euangelij studiofi
 us estuabat- **E**t om̄ia loca san
 cta que in illis et alijs partibz
 ihesus sua deitate et humanita
 te ac presencia cōsecrauit que
 prius ex suggestione iudeoruz
 ipsa helena p̄phanata odiosa
 habuit et cōtaminata- hęc om
 nia loca helena postmodū ad
 laudem dēi et confusiōnē iudeo
 ruz humiliter uisitauit et deuo
 tissime honorificauit ditauit et
 amplificauit- **V**nde post q̄ ue
 nerabilis helena crucem et cla
 uos domini nutu miraculose i
 uenit- extunc supra eundem lo
 cum et montē caluarie et sepul
 chrum xp̄i et locū in quo tres
 marie steterunt et lapidē de
 sepulchro reuolutum uiderūt
 et locum quo ihesus in cruce
 matrem discipulo cōmēdauit
 et locū quo ihesus marie mag
 dalene apparuit in specie ortu
 lani- sup̄ hęc om̄ia loca et alia
 sancta loca helena pulchriaz

ecciam cōstruxit in qua hęc o-
mia loca sancta p̄dicta infiml̄
cōprehendit et inclusit Et post
modū p̄sbiter iohannes et ho-
nes de regno nubye nati qui i
illis ptibus nubyanū vocant̄
subtus montē caluarie ex rupe
et petra durissimā capellam ex
sculpere fecerūt quā in honore
trium regū cōsecrare fecerūt in
memoriale q̄ Melchior rex
arabum et nubye ibidem in ca-
ligine et nebula resedit quan-
do dñm in sua infancia ad ado-
rādum quesuit. Et vocatur il-
la capella in ptibus illis capel-
la nubyanorū ad reges in pre-
sentē diem. s̄ sarraceni nunc p̄-
ut patz ianuam ipsius capelle
lapidibus ob inuidiā obstru-
xerunt.

Ca. xxxvii.

Oeterz i omnibz locis
que de? in humanita-
te sua p̄ncialiter sig-
nis et pdigijs cōsecuit et illustr-
uit: i ip̄ venerabil̄ helena mō-
stera et eccias honorifice fūda-
uit et in hīs p̄ri archas archi-
ep̄os et ep̄os abbates et p̄sbi-
teros ac d̄i ministros instituit et
ordinauit q̄b? p̄di a possessiōes
et decias abūdat̄ erogauit et
extūc ec̄ helēa supra locū q̄ pa-
storibz agel? cū multitudine mi-
licie celestis cū claritate natita-
tē dñi anūciauit pulchrum am-

duplicē ecciaz cōstruxit quā glā-
i excels̄ vocauit q̄ adhuc i om̄i-
b? partibz orientis gloria i ex-
celsis vocatur in presentē diē.
Et in ipsa eccia quondaz fuit
ditissimū collegium canonicorū
qui ex speciali p̄uilegio o-
nes horas canonicas cū glōia
in excelsis deo inceperūt sicut i
partibus istis cuz de? in adiu-
torū et adhuc incipiunt ibidē
horas cū gloria in excelsis i p̄-
sentē diem. **¶** Post q̄ hęc ec-
clesia fuit facta et p̄fecta: extūc
helenaxemēs bethleem ad spe-
lūcam et tuguriū in qua de? ho-
mo fuit nat? et vt est supra di-
ctum in ip̄i locū speluncaz et
tugurium post natiuitatē xp̄i
vsqz ad illud temp? sicut ec̄ia
deo placuit ex inuidia iudei n̄-
lum hominē vel animal intraē
per miserunt. nam ipsum locū
pro loco maledicto et prop̄ha-
nato habuerunt. et omnem in-
trantem habuerunt pro conta-
minato et in ip̄o loco tunc he-
lena presepe in quod ihesus i
fantulus i feno ante asinū et bo-
uem fuit positus et ipsos pan-
nos quibus ihesus ibidem fu-
it inuolutus et fenum et camisi-
am beate marie quam in pre-
sepio dimiserat oblita quan-
do cum infantulo ihu de spelūca
fugit metu iudeorū et recessit

hec omnia helena in ipso pre-
sepio tam recenter inuenit p-
ut beata virgo ibidem oblita
dimisit et reliquit. **Q**ue excep-
to presepio omnia secum in con-
stantinopolim transtulit et ibi-
dem in ecclesia sancte sophie re-
uerenter collocauit et ibidem vs-
q3 ad tempus karoli pmanse-
runt. qui dum iherusalē et alias
ciuitates xpianoz et zacharia
patriarchā et alios xpianos
de manibus sarracenz eripu-
isset et p constantinopolim i re-
ditu cum suis exercitibus tran-
sisset. extunc camisiā beate ma-
rie et fenem et pannos quib3
ih̄s infantulus fuit inuolutus
petiit et obtinuit que cuz alijs
reliquijs quib3 ibidem et alibi
fuit honoratus secum sumpsit.
Et aquisgrami in ecclesia bea-
te marie quā ibidem fundauit
honorifice collocauit. que ibi-
dem a fidelibus d̄ longinqs p-
tibus visitatur et honorantur i
presentez diem. **P**ed de lati-
tudine et longitudine hui3 ca-
misiē multi homines mirantur
de qua est sciendū q3 in partib3
ultramarinis et orientis nimis
multum linū crescit bis in an-
no vnde efficitur pann3 line3
multū bonus et subtilis et in op-
timo foro et i omnibus partib3
illis omnia vestimenta viroruz

27
et muliez p maiori parte sūt
linea et sunt multū longa lata
et larga et vltra modū albā et
mūda ppter intolerabilissimū
solis ardorem sunt facta. et spe-
cialiter camisiē mulierū i qui-
bus aliqua vis consistit sunt tā
longe q3 fimbrias omnium alio-
rum vestimentoz circa tres vel
quatuor vel quinque vlnas exce-
dit et illa pars camisiē que sic
excedit auro margaritis et alijs
preciosis h̄m facultatem muli-
eris portantis ditissime ē orna-
ta. **E**t dum alicui nobili vel di-
uiti muliei nascitur filia. extunc
mater immediate incipit face-
re filie tales camisiās et linthe-
amina et alia ornamenta ad-
dotem et ad nupcias necēria et
apta que vix potest pficere vel
q3 ad temp3 sue filie maritaci-
onis et desponsationis. et dū ali-
qua sponsa vel nobilis seu di-
ues domina i plateis equitat.
extunc aliquis nobilis vel mi-
les seu famul3 pedester portat
illam partem camisiē ornata su-
is brachijs extensis. et dum ta-
les domine et mulieres vadūt
extunc recipiunt partem camisiē
sue anteriore subtus brachia
et posterior pars camisiē p ali-
quē militem seu famulū vel pe-
dissequā leuatur et portat vsq3
brachijs et manib3 extēsis

et canonicos et presbiteros et alios dei ministros instituit qui ex privilegio speciali in omnibus missis et etiam missis animarum gloria in excelsis deo decantabant et in festiuitatibus omnes horas canonicas cum gloria in excelsis deo incipiebant. et quod plurimas alis reuerencias et prerogatiuas habuit hec ecclesia per alios et habet prout decet pre aliis ecclesiis. de quibus per singula longum esset enarrare. Sed post quod terra sancta ad manus et potestatem peruenit soldani qui cumque christianus ipsam ecclesiam intrare uoluerit dat officiato soldani ibidem duos denarios ueneianos et nunc greci sub certa pensione pro se habent chorum et maius altare ad diuinum officium eorum pagendum. In nocte natiuitatis domini extunc omnium peridiomatium et linguarum homines peregrini et christiani qui sunt sub celo in ipsa ecclesia conueniunt. et tunc omnia hospicia in bethleem peregrinis intus et extra sunt plena et propter lucrum soldanus exceptis suis officiatis non permittit ibidem nisi christianos habitare. Ceterum omnes christiani qui ibidem in ecclesia in nocte natiuitatis domini conueniunt licet in fide et linguis sint odiose diuisi.

tamen queuis pars et secta hominum christianorum in ipsa ecclesia pro se suum habet specialem locum deputatum in quo secundum ritum eorum diuinum officium faciunt et agunt tunc prout sollempnissime decet. Unde latini qui se habent ad fidem ecclesie romane agunt diuinum officium suum in spelunca in altari et loco quo deus homo fuit natus. Et tunc in ipsa nocte diuersa peridiomata littere et cantus et melodie in variis et diuersis linguis audiuntur. tamen nullus homo impedit alium in suo uel aliquo cantu risu uel cachinnatu. et tunc celebrata missa que incipit. Dixit dominus ad me. extunc vadunt omnes ad ecclesiam duplicem que gloria in excelsis uocatur. ubi angelus domini pastoribus natum dominum annunciauit. et ibidem tunc celebratur missa que incipit. Lux fulgebit. et hee due ecclesie distant per modicum uel dimidium milia et ibidem illa missa celebrata extunc omnes populi cum magno gaudio et cantu redeunt in bethleem ad summam missam. tunc in his de ecclesiis omnia euangelia ibidem presentia aliter leguntur de quibus tunc uersa ecclesia catholica de longinquo loquitur et testatur. et

tūc vtriusq; sex?ōnes hoies q̄
rūcūq; linguaz vel sectaz exi
stūt puuli ⁊ adulti i ipsa ecclā
p totū illū diem cantāt illā an
tiphōnam in latino. **H**ec ē di
es quā fecit dñs rē. quā in oī
bus illis ptibus in latino cor
deten? sciūt ex vsu. **E**t est scien
duz q̄ iudei ex inuidia belena
inter se stabulariā vocauerūt
quia hmoi nobilissimā ecclāz
supra stabulū ⁊ tam vilem lo
cū eis exohū fūdauit ⁊ edifica
uit. **V**n̄ om̄ nocte natitatis dñi
tabula de laude ⁊ m̄itis vene
rabīl̄ belene de digitis bti ihe
romimi scripta iux̄ p̄sepe in spe
lūca pendebat q̄ sic incipit. **V**e
nerabilis belena fuit bona sta
bularia q̄ hic p̄sepe dñi sui
fidelit̄ q̄siuit ⁊ alia q̄plurima
de meritis ⁊ virtutib? venera
bilis belene in tabula sūt scri
pta. **I**te in festo ephie dñm
est ecclā in ipsa ecclā maxim? o
mīū linguaz ⁊ populoz cur
sus ⁊ in loco iuxta p̄sepe quo
tres reges domini adorauerūt
⁊ eidē munera obtulerūt mag
nam stellā optime deauratam
pendere cōsueuerunt que p to
tā illam diem artificialiter de
loco ad locū in ecclā cordis t̄i
bebatur ⁊ regebatur ⁊ de alijs
huius ecclē in bethleem nobi
litatibus ⁊ cōsuetudinibus ⁊

specialibus priuilegijs ⁊ pre
rogatiuis que hęc ecclā p̄ alijs
ecclēsijs put̄ decet habz singu
lariter longum esset enarrare
⁊ qualit̄ festum ephie ibidem
honoretur ⁊ celebretur infer
us audietur. **C**a. xxxix.:

Quētz postq̄ hęc ecclē
sie itaq; essent cōple
te: extūc belena se trā
stulit nazareth que est ciuitas
multū delectabilis ⁊ amena i
valle florida sita ⁊ nō est mu
rata. **E**t habitacōnes eius ⁊ do
mus sunt hinc inde disperse ⁊
in ipsa ciuitate ecclā magnā ⁊
pulcherrimā eccliam fundauit
in qua archiepiscopū ⁊ canōi
cos ⁊ presbiteros ⁊ di nistros
instituit ⁊ ordinauit ⁊ predijs
⁊ possessionibus q̄plurimis
specialiter ditauit ⁊ amplifica
uit ⁊ in eadem ecclesia belena
a dextris p̄pe chorū cameraz
beate marie conclusit in qua
fuit ⁊ stetit quādo ei gabriel ā
gel? domini concepturaz anū
ciavit. **E**t ex ipsa camera nunc
fca ē capella in q̄ ē colūna cōt̄i
quā āgel? stetit ⁊ rēcliauit ⁊ ei?
ymago i colūna sic i sigillo ē i
p̄ssa. **E**t an̄ ianua? illi? camē ⁊
capelle vsus orientē ē fōs de q̄
maria frequēt aquā haurire ⁊
afferre solebat ⁊ ibidē āgelus
ipsā sepi? salutauit ⁊ cōfōrūat.

Ex hoc fonte peregrini ad longinquas partes aquam afferebant et quod plurimum infirmi ex ea sanitates receperunt. Unde ob inuidiam sarraceni ipsum fontem sepius obturauerunt et quanto plus obturabant tanto plius et magis erumpere nec sarraceni ad aliqua adhuc utitur ipsa aqua. Sed a peregrinis ad longinquas partes affertur et portatur et ex ea varie infirmitates depelluntur. Et in ipsa capella fuerunt speciales presbiteri qui omni die de dominica annunciatione cum omnibus eius officiis et horis diei et noctis cantabant et celebrabant. Et iuxta hanc capellam et cameram est columna lapidea in qua a die postquam angelus marie dominum annuntiavit usque in presentem diem signum permanet. Et dum per totum annum sol tetigit illud signum ante eius occasum tunc fuit et est hora quando gabriel mariam salutavit et deum et de ipsa pro nobis hominem nasciturum annuntiavit. Et temporibus christianorum fuerunt in ipsa camera et capella speciales ministri quando sol tetigit illud signum in columna qui tunc ter traherent puam campanulam que supra columnam pendebat. Et tunc omnes homines cum genuflexione

dicebant ter deuote aue maria quia ipsa hora angelus mariam salutavit. et exinde per unum mundum puenit in consuetudinem quod ante solis occasum ter trahitur campana. et dicitur a fidelibus ter cum genuflexione Aue maria. Et illa capella ibidem et in omnibus partibus orientis Aue maria vocatur. et a fidelibus de longinquissimis partibus visitatur in presentem diem. Unde dicunt ibidem et in omnibus partibus illis unde ad alterum eam pro indulgentiis nazareth ad aue maria. et in illa capella et ecclesia in qua ipsa camera marie est inclusa omnes hore canonicæ cum aue maria incipiebantur. sicut in partibus istis cum deus in adiutorium. etc. Sed nunc in ipsa etiam nobilissimam sarraceni periciunt mortuorum iumentorum et pecorum cadavera. Sed capella seruatur illesa. quia degunt ibi pauperes nobiles sarraceni qui vocantur nobiles de hes. qui ex speciali consuetudine a peregrino unum denarium volunt habere venecianum. Sed tunc homo cum omnibus rebus suis in illis partibus est securus. Et ista ciuitas nazareth est in terra et principatu galilee sita. et iuxta fines galilee est mons non magnus

sed ultra modum alt? qui vocatur mons thabor supra quem ihesus coram discipulis suis fuit transfiguratus? put in euangelio continetur. **S**uper illum montem etiam venerabilis helena magnam et pulcherrimum et fortissimum monasterium et claustrum fundauit et in modum castri turribus et muris ac propugnaculis vndique firmavit cuius abbas ordinis beati infula amulo et baculo pastorali ac bulla plumbea utebatur. **E**t occurrit semper illud festum transfigurationis domini ipso die festi felix sumus et agapiti et tunc in omnibus partibus orientis celebratur missae cum vino nouo et omnes ecclesiae metropolitane et cathedrales in oriente in honore transfigurationis domini sunt consecratae et ipso die in omnibus ecclesiis et missis cantatur introitus. **D**ominus dixit ad me. **A**lla. **D**ie dies sanctificatus et euangelium. **A**ssumpsit ihesus discipulos suos et ascendit in montem excelsum et transfiguratus est ante eos etc. **E**t in ipso die omnes reges principes et nobiles barones et milites et omnes in ipsa dyocesi prelati ad dedicationem ecclesie sue cathedralis conueniunt et omnia eorum vexilla cum ipsorum armis supra ecclesiam figere et ponere faciunt et omnes popu-

li illam noctem in ecclesiis cum gaudijs et leticijs ducunt insonem et multum ornant ecclesias suas diuersis et varijs ornamentis et omnes ecclesie metropolitane et cathedrales in omnibus partibus orientis vocatur ecclesie sancte sophie id est verbigene et est titulus omnium ecclesiarum cathedralium ibidem quod ad sanctam sophiam vocatur. **E**t distat huius mons thabor a iherosolymis ad tres dietas cum dimidia et in iherosolymis et illum montem fuit via et non plene per quam ihesus iuit cum discipulis suis in humanitate in qua sanauit doctus et signum fecit et predicauit et ulterius quod inter iherosolymam. **E**t hunc montem et loca inter eos sita ihesus in humanis non iuit vel processit et ipse mons thabor desuper non est maioris capacitatis quam illud monasterium comprehendit et ante caponem. **A** contra sarraceni hoc monasterium ceperunt et occupauerunt et ex eo castrum fecerunt contra quos christiani in pede montis aliud castrum fecerunt a quo sarracenis ascensum et descensum defenderunt cui nomen blansgarda inposuerunt et ex illo castro et nomine maxia et nobiliter per gemas surrexit quod ibidem nobiles de blansgarda vocant in presentem diem. **H**uius nunc illud castrum et monasterium super montem sunt destructa et deserta sicut ad propositum redeat. **¶** **C**arl.

Omnis itaq; venerabilis
 helena in hijs et in omni-
 bus locis quibus ei ex-
 pedire videbatur archiepiscopos et
 episcopos abbates presbiteros
 ac alios dei ministros institu-
 isset et ordinasset et omnia ad
 laudem et honorem dei rite per-
 fecte et laudabiliter profecisset.
Extunc de corporibus et reliquijs
 ipsorum trium regum qui do-
 minum ibidem adorauerunt et ei
 munera obtulerunt cepit anxie
 cogitare et ad terras et provin-
 cias que circa indiam adhuc ro-
 mano imperio permanerant cum
 nobili et maximo comitatu se-
 transtulit in quibus omnia tem-
 pla et aras ydolorum prout ibidem
 ydolatria et gentilitas repullu-
 lauerat potenter destruxit et per
 hijs in laudem et honorem dei ec-
 clesias et monasteria fundavit
 in quibus archiepiscopos episcopos
 et abbes ac alios dei ministros
 instituit et ordinavit et cultum
 dei in omnibus illis partibus in om-
 nibus et per omnia reparavit et aplifi-
 cavit et fidem christianam que in
 illis partibus prius detestabatur
 tunc multum honoravit helena
 exaltauit et glorificauit: ad quam
 tunc omnes christiani et catholici
 vnamimenter venerunt et conflue-
 runt nam audierant quanta
 mirabilia et magnalia deus de

inuenione sue crucis et clauorum
 ac camisie beate virginis femi-
 et pannorum quibus deus in sua
 humanitate et infancia fuit in-
 uolutus per ipsam venerabilem
 helenam dominum fuerat opera-
 tus in quibus helene vnamimi-
 ter congratulabatur et in fide con-
 fortabantur et iudei et gentiles
 ydolatre et heretici de hijs mul-
 tum dolebant et confidebantur
 et extunc etiam in ipsis superiori-
 bus partibus quod plurimis ec-
 clesijs et monasterijs fundatis
 vndique reparatis et in hijs dei
 ministris de nouo institutis et
 omnibus christianis in fide confor-
 tatis extunc venerabilis helena
 de corporibus et reliquijs trium
 regum beatorum cepit inquirere
 et diligenter inuestigare et cum
 de ipsorum trium regum reg-
 nis et ipsorum vita et gestis et per
 ipsos reges factis et ordinatis
 helena plenius fuisset instructa
 et informata extunc de ipsorum
 corporibus et reliquijs cepit stu-
 diosius et ardentius cogitare et
 diligentius laborare cuius desi-
 derium implens omnipotens de-
 us qui semper pater est omnibus in-
 uocantibus eum in veritate et qui
 prius ipsi helene crucem suam ac
 clauos sub terra profundissime
 absconditam reuelauit ipsi helenae
 etiam corpora ac reliquias

trū regū beatorū demonstravit
quorū duo corpora scz Melchi
or et Balthasar a patriarchā
thoma et dño in dōz p̄bitero
iohe et alijs illaz terraz et paz
cūm p̄ncipibz et prelatīs ad
āplandū honore dei et dñum
cultum miraculose et studiose
impetrauit. et quia tunc pro p
te romano imp̄io pertinebat
et omnes vnanimiter audierūt
et sciuerūt quanta mira et mag
nalia deus per helenam fuisset
operatus: sibi ipsorum duorum
regum corpora benigne et reue
renter tradiderunt et dimiserūt
Corpus vero Jaspas tercij
regis nestorū hereticū de reg
no ip̄si Jaspas regis nati sub
eorum potestate habuerunt et
in sua nequicia et heresi perdu
rantes dudum vsqz ad sāgu
nem dare resisterunt ob inui
diam et negauerunt. Nam id
ad meliorem et forciorem et ma
iorem insulam Indie nomine
egrysoulla de qua Jaspas eti
am rex insule vocabatur suū
corpus trāstulerunt et secretis
fine absconderunt. **V**eneā
bilis helenā habitis itaqz du
orū regū corpibz volēs ipsos
tres h̄re indiuisos p̄ multos
sollēnes legatos p̄cibus ipor
tunis et muneribz multis ap̄
potenciores insule et ipsorū ne

stormorū ordinavit et obti
nuit qd corpus thome apostoli
qd tunc etiā ibidem impetraue
rat p̄ corpe Jaspas tercij regis
dedit et p̄mutavit et idem ip̄uz
corpz thome apostoli nestoris
bis est ablatū et ex certis causis
ip̄s totidē restitūtū. h̄ in p̄sen
tem diē adhuc est cōmune va
ticanum in omnibz partibus
illz qd adhuc corpz thome apo
stoli eis t̄cia vice debeat aufer
ri et colome apud trū regū
corpa trāsserri et ibidē p̄petue
p̄manere put adhuc interius
audiet

Ca. xli.

Oterū dum itaqz cor
p̄ Jaspas ethiopsis
tercij regis de insula
portaret et alijs duobz regum
corpibus iungeret: extunc tal
et tāta odoris fraglācia et suau
tas ab eis exiit qd omnes a lon
ginq̄ venētes suauitatis odo
re replebātur et reficiebātur et
sēciebāt. et extūc venerabil
helenā ipsa trū regū corpa in lo
culo ditissimo in maiore et no
biliores filij sui ciuitatē quā fū
dauerat constantinopolim q̄ est
caput grece cum maxia exul
tacōe et reuerēcia cū alijs dñis
reliquis q̄s hic inde impetraue
rat et congregauerat transporta
uit et ab omnibus populis ad
hec ibidē specialit̄ congregatis et

convocatis cum ymnis et laudi-
 bus prout decuit multum ho-
 norifice sunt recepta et ibidem
 in ecclesia sancte sophie reueren-
 ter collocata et ab omnibus ve-
 nerata. **¶** Et est sciendum quod
 ecclesia sancte sophie in constan-
 nopoli est ultra modum pre om-
 nibus ecclesiis in mundo multum
 magis et laetata quod navis mag-
 na omnibus velis suis explica-
 tis et extensis in ea se posset co-
 mode vertere et gyrae et ipsa ec-
 clesia ibidem vocatur ecclesia san-
 cte sophie quod in greco dicitur
 verbigene et ut supradictum est
 omnes ecclesie metropolitane et ca-
 thedrales in oriente ad sanctam
 sophiam vocantur quam constantinus
 fundavit et eius maxime
 marmoreas columnas cum ad
 iutorio dei cum infante solus le-
 uavit et diuersis alijs plurimis
 ornamentis decoravit. **¶** Et in ipsa
 ecclesia est tunica domini incon-
 futilis et claudus domini et pars
 colonne ad quam ihesus fuit li-
 gatus et flagellatus et quod pluri-
 me alie et diuersae reliquie vene-
 rande de quibus grecis non est
 cura. **¶** Et temporibus sancti lodewici
 regis francorum adhuc corona
 domini spinea in ea remansit
 et tunc temporis turchi et sara-
 ceni constantinopolim et imperi-
 um grecorum multum destruxe-

runt et imperator tunc auxiliu
 sancti lodewici imploravit qui
 multa perditam et deuastatam cum
 auxilio dei recuperavit et pro su-
 is expensis tunc imperator sancto
 lodewico ipsam coronam spineam
 tradidit et obligavit que cum
 grecorum maxima lamentati-
 one et francorum exultatione in
 crastino beati laurencij ad na-
 uigium fuit ducta et ab villa pa-
 risiense translata quam greci ad-
 huc recuperare sperant in prese-
 tem diem. **¶** Ceterum in hac
 ecclesia sancte sophie magis stat
 columna marmorea supra quam
 stat ymago imperatoris eque-
 stris enea optime deaurata et
 habet pomum rotundum modo
 tempore in sinistra et contra orien-
 tem et bellibus saracenis quam
 si minas dextera. **¶** Et iuxta et sub
 tus hanc columnam venerabilis
 helena ipsorum trium regum
 corpora in loculis diuersimode
 ornatis honorifice specialiter
 collocavit et cum ista trium re-
 gum corpora in hac ecclesia in ciui-
 tate itaque essent collocata extunc
 a longinquis terris et partibus
 ab omnibus populis humiliter
 et deuotissime sunt visitata et
 longo tempore venerata et ad
 eorum reliquias confluentibus
 deus dona sue misericordie mul-
 timode est largitus et per ea multa

mirabilia operatus. Nam omnes qui in fide et deuotione eorum auxilium implorabant a qua cumque tribulatione in terra vel in mari detinebantur: eorum meritis deus liberauit. **¶** Post obitum et decessum gloriosi constantini et venerabilis helene iuliano apostata regnante: ex tunc idolatria et gentilitas repullulauit et grauissima persecutio gladii in christianos et martires temporibus longis prout in passionibus diuersorum martirum et alijs libris plenius reperitur et ipsa persecutio gladii contra martires cessante: ex tunc cepit in vniuerso mundo alia de nouo persecutio hereticorum et scismaticorum diuersorum errorum contra catholicos et fideles. Et ipsa persecutio hereticorum et errorum fertur durior et inhumanius fuisse persecutio gladii anteriori: ut fides christiana et catholica tanquam triticum cribraretur ut nulla puluis errorum in ea de cetero remaneret et in hac tribulatione greci licet habuissent copiosissimos sanctos et egregios doctores et romanos pontifices de grecia natos: tamen ab ecclesia romana in articulis fidei prout inferius audietur recesserunt et sibi proprium patriarcham prefecerunt et ele-

gerunt cui ab illo tempore in omnibus et per omnia ut nos domino papa usque in presentem diem obediuerunt et in hac tempestate corpora et reliquie ipsorum trium regum absque aliqua reuerentia et in nullius cura premissa serunt. **¶** Vnde dominus greciam et armeniam tradidit in manus saracenorum et persarum qui has terras multum destruxerunt quas mauricius primus imperator romanorum ex grecis cum auxilio medopolanensium recuperauit. vnde prout fertur eiusdem imperatoris consilio ipsa trium regum corpora cum alijs reliquijs postmodum fuerunt translata. Et legitur quod manuel grecorum imperator eustorgium virum religiosum et prudentem natione grecum in legatione medopolanum misit et prudens erat et apud imperatorem potens ipsum in archiepiscopum medopolanensem elegerunt et ipsorum prebendam et inuentionem ipsa trium regum corpora de quibus tunc nullus nullum curauit ab imperatore inuentum et secum mediolanum reuenter transportauit. Et in ecclesia specialiter quod nunc est firmum predicatorum cum premissis et laudibus cum omnibus honorifice collocauit ubi etiam de premissorum meritis locis temporibus prout in locis prioribus multa mirabilia et virtutes operatus.

Anno vero dñi. M. c. lxxij. civitas mediolanens̄ Frederico p̄mo imperatori rebellavit quā impator destruere p̄posuit et circumvallavit. Unde meliores et nobiliores et maiores in civitate paucis scientibus ip̄astrum regū corpora secretissime absconderunt. et cum impator auxilio Reynaldi archiep̄i coloniens̄ et aliorū principum et dñorum mediolanuz obsedit cepit et expugnavit. Extūc Reynaldus archiep̄us coloniens̄ palaciū domini assom̄is de turri quē impator p̄ alijs om̄ib⁹ exosū habuit cepit et intrauit et ad manus suas obtinuit. Qui domini assom̄is secretum accessus ad Reynolduz coloniens̄ archiep̄iscopū p̄cepit. qui dñm securus et secreta ad archiep̄m remisset ipsum p̄cepit ut si sibi gr̄dam apud impatorem posset et vellet impetrare. extunc sibi trum regū corpora cum alijs reliquijs vellet dare et abscondita demonstrare. Qd̄ cum Reynald⁹ archiep̄s coloniens̄ fecisset et p̄fecisset. extunc sibi ip̄as reliq̄as dedit et demonstravit q̄s cū habuisset extūc p̄ suos fideiiores et secretiores statim versus coloniā direxit et destinauit quod postmodū impatori indicavit. et tunc p̄mū ip̄as reli

quias ab impatoe postulavit p̄cepit et impetrauit et distulit imperatori p̄indicare. nam ip̄as reliquias venerandas dubitavit se posse impetrare et extunc archiep̄us ip̄astrum regum corpora cum alijs reliquijs coloniā publice et honorifice transtulit et ab om̄i populo cū hymnis et laudibus recepta in eccl̄ia sancti petri ibidem reuerēter collocavit p̄ quas deus ibidem q̄plurima mirabilia et v̄tutes in presentē diem operat⁹ et a principibus et nobilib⁹ et diuersis populis deuote venerantur et a longinquissimis terris p̄tibus et p̄uincijs cū maximis reuerencijs querūtur et visitantur. **L**egitur em̄ in quibusdam libris q̄ postq̄ ip̄astrum regum corpora de constantinopoli in mediolanū et de oriente in occidentem fuerunt translata q̄ tunc om̄ium hereticorum et scismaticorum errores et opiniones quibus lib̄ard̄ia tuscia et apullia et vniuersa terra fuit infecta p̄ declaracōem et expoficōem trum munez que ip̄i reges domino obtulerunt fuerunt confusi et cōuicti ac fundit⁹ prout sequitur annichilati. **I**n auro thue et mirra per istastrum munez genera in vno eodemq̄ x̄po diuina maiestas et

regia potestas et humana mortalitas intimatur. ¶ **T**ertium enim pertinet ad sacrificium Aurum ad tributum. Et mirra pertinet ad sepulturam mortuorum. omnia hec sancta fides christo veraciter offerre non desinit dum unum eundemque verum deum verum regem verumque hominem credit. ¶ **I**n oblatione thuris confusus est arrianus qui soli patri sacrificium offerre intendebat. ¶ **I**n oblatione mirre confusus est manicheus qui christum vere mortuum pro nostri salute non credebat. ¶ **I**n auro simul utrumque confusi sunt. quia manicheus de semine dauid secundum carnem natum non credit regem. arrianus deo unigenito naturaliter mittitur servitute proinde non expietur regem a quo per fidei regatur. sed a quo per infidelitatis crimine puniatur. quia ab uno divinitatis et ab altero veritas carnis denegatur. ¶ **I**n hisdem etiam muneribus confusus est nestorius qui christum in duas personas dividere nititur cum videat magos non alio deo et alio homini eadem munera suppliciter obtulisse. non ergo dividatur in personis que non est divisus in domis. Propterea unus idemque istis muneribus adoratur ut unus idemque

deus et homo cognoscat. ¶ **C**eterum in quali et quanta reverentia hi tres reges que domino munera obtulerunt et honore habeantur in omnibus terris et provinciis in oriente et ab omnibus regibus principibus et nobilibus et omnibus populis ibidem venerentur est sciendum. Quod presbiter iohannes dominus in doruz et omnes reges sub eius imperio et rex georgie superioris et rex georgie inferioris et omnes alii reges christiani hi omnes in die epiphanie sicut in die coronacionis eorum vestimentis regalibus et aliis ornamentis in honore trium regum beatorum sunt ornati et coronati et tribus vicibus in missis offerunt oblationes. videlicet in introitu missae offertorio et comunione offerunt aurum thuris et mirram cum maxima humilitate et devocione et alii principes et nobiles quivis pre alio se ornat putent maioris nobilitatis et facultatis et etiam offerunt ter in missis oblationes. ¶ **I**tem in quali et quanto honore et reverentia hi tres reges gloriosi habeantur ab omnibus hereticis et schismaticis in omnibus provinciis et partibus orientis que adhuc ibidem degunt et permanserunt. est sciendum quod in oriente et omnibus partibus ultramarinis fides christiana in diversas

partes et hominum sectas est di-
 uisa sicut huius homines quorum
 nomina subsequuntur. **N**ubya-
 ni. **S**oldimi. **N**estorimi. **L**a-
 timi. **I**ndi. **A**rmieni. **G**reci. **S**i-
 riam. **G**eorgiani. **J**acobite.
Nicolaite. **C**opti. **P**simi. **M**a-
 romini et **N**adopolos et ex hijs
 omnibus christianis ibidem super-
 ones predictos homines et he-
 reticos preter in ipsorum hereti-
 corum proprijs terris et regnis se-
 habent principatum et vocan-
 tur ibidem propterea latini quia
 missas et horas et diuinum officium
 cantant et legunt et agunt in
 latino sicut in partibus istis.
 sed multo sollempnius in die epi-
 phanie diuinum officium pagunt
 quam in partibus istis et cantant eu-
 gelium in missis per notas spe-
 cialibus melodijs. **I**te nubya-
 ni sunt homines de regnis
 arabie et nubye in quibus reg-
 nauit melchior qui domino aux-
 obtulit nati. et hijs pre ceteris
 christianis in fide stabiles perman-
 serunt. **E**t sicut melchior domi-
 ni rex eorum domino aurum ob-
 tulit. itaque nubyanii homines
 de regnis eorum nati ipsum in fi-
 de splendide sunt secuti. nam si-
 cut aurum in camino ignis po-
 situm non minuitur. nec aliquo
 erugine vel rubigine potest con-
 sumi. sic isti homines nubyanii

aliqua heresi non poterant cor-
 rumpi. unde specialiter ibidem
 nubyanii vocantur et in omnibus
 partibus ibidem christianorum
 volunt exinde per alios habere pre-
 rogatiuam et habent pre alijs
 christianis in honorem sui regis
 in presertim diem. et quocumque
 tendunt in simul pergunt in tur-
 mis et ob specialem reuerentiam
 in omnibus locis christianorum ha-
 bent per se ecclesias speciales et ci-
 miteria in quibus specialiter
 sepeliuntur. sicut frisones agra-
 gam. et horum presbiteri cum co-
 romis aureis vel deauratis sicut
 eorum facultatem ad altare coro-
 nati accedunt reuerenter. et hoc
 faciunt in signum trium regum
 qui domino coronati munera
 reuerenter obtulerunt. **I**te
 soldimi sunt homines de regnis
 godolpe et saba in quibus reg-
 nauit balthasar qui domino
 thus obtulit nati. **N**on pro parte
 in fide fuerunt corrupti et a
 quodam heretico nomine sol-
 dimus pueri et habent se pro
 parte ad ritum grecorum et partem
 habent heresim et utuntur litteis
 caldayis. et habent pro se pro-
 prium ydioma et hijs in partibus
 orientis inter ceteros et pre ce-
 teris christianis non habent tales
 et tantam reuerentiam et prero-
 gatiuam sicut nubyanii. nam

ficut ipsi fidem plene nō custo-
dierunt nec seruauerūt. sed fi-
cut **B**althasar dñō q rex eorū
thus obtulit cuius odor in ig-
ne quibuscūq; alijs mixturis
totaliter non tollit nisi ipsius
odor sendatur q odoret. itaq;
tam ab hñs soldanis fides p-
heresim nō est totaliter aboli-
ta licet in ipsis aliquatū sit
corrupta q p̄sbiteri eorū cu; au-
ro q dyacomī cum thure q sb̄
dyacomī cū mirra ad altaē ac-
cedunt dum celebrare missas
intendūt q hoc faciūt in signū
q tres reges domino aux̄ th?
q mirrā obtulerūt. ¶ Cetera
hoies nestorini de regnis thar-
fis q insule egyptouille nati in
quib? **J**aspar ethiops qui do-
mino mirrā obtulit in omib?
ptibus q terris oriētis nestori-
ni vocantur. nam a quodā he-
retico nomine nestorius fuerūt
corrupti q pueri. hñ irreuoca-
biliter a fide catholica p heresim
tōlit recesserūt q apostataue-
rūt naz sic mirra quā **J**aspar
rex eorū domino obtulit nullis
alijs mixturis potest obdulca-
ri. sic hñ nestorini a nullis do-
ctorib? uel p̄dicatorib? ab eo-
rum heresi nunq̄ potuerūt nec
adhuc poterūt reuocari. Et hñ
tres reges in nulla habēt peni-
tē reuerēcia. hñ quādo ep̄i eorū

secrānt q ordināt p̄sbiteros
recipiunt ab eis sacramētum
q ones p̄siliarios q fautores de-
beant in omib? missis eorum
anathematizare q excomūica-
re quoz cōsilio q auxilio ipsis
corp? **J**aspar regis fuit abla-
tum q hñ in omib? ptib? ori-
entis omnibus alijs xp̄ianis
sunt exosi q despecti q eorū he-
resi circa quadraginta regna
fuerunt infecta q sunt p maio-
ri parte ethiopes nigri q i ter-
ris ipsorū q regnis in ecclesijs
eorū pingūt q deum q suā nrēz
q tres reges q sandū thomaz
nigros q dyabolos albos i de-
spectū aliorū put inferi? plura
de ipsis audiētur. ¶ **I**te indi-
de regnis p̄sbiteri ioh̄is nati
sūt boni xp̄iani q habent p se
p̄riarchā q thomas uocat cui
ipsi i omib? q p omia obediūt
ut nos dño pape q p̄sbitero io-
h̄am obediūt ut nos impato-
ri uel regi q loz āboz habita-
tio est in ciuitate seuwa q ip̄i
tres reges decesserūt q de sepul-
chro fuerunt excepti q ad alia
loca deportati q dum istorū in-
doz ep̄i ordināt p̄sbiteros: ex-
tūc b̄ndicūt ignē i quē ponūt
ferz acutissimuz q cū ip̄o fer-
ro b̄ndicto acuto feruentissio
scindūt p̄sbiteros ordināt
p frōtē q nasi deorū vlq; ad

ossa nuda et hoc faciunt in signum quod spiritus sanctus in igne descendit in discipulos et hiis scissuris in partibus illis presbiteri discernunt et cognoscuntur sicut in partibus istis coronis raris et horum presbiteri dum missas celebrant pendunt super altare coronas aureas vel deauratas et tunc presbiteri dyacomis vel subdyacomis ex tribus viciis separatim ad altare reuerent accedunt et hoc faciunt in signum quod tres reges de tribus regnis et viciis in bethleem ad dominum adorandum ad presepe in vnum stella duce simul conuerunt.

Item presbiteri grecorum sunt vxoati et habent longos crines et non credunt spiritum sanctum a patre et filio procedere sed solum a patre. Item non credunt esse purgatorium et hiis articulis ab ecclesia romana sunt diuisi et dum missam celebrare intendunt tunc sciunt de pane fermentato hostias que dicitur consecrandam quam in discum aureum vel argenteum ponunt et super ipsam oblataz ponunt stellas in modum tripodis flexam cum pannis odoriferis et mundissimis tectam et post offertorium ponunt discum cum oblata et stella super caput et cum thurbilis et candelis cum ma-

xima reuerencia per ecclesiam circueunt usque ad altare. tunc omnis populus in ecclesia partem cadit in terram et hoc faciunt in signum quod tres reges dominum cum muneribus quesierunt quos stella ad presepe perduxit. Item siryani sunt homines de regno iudee nati nam illa terra circa iherusalem que olim iudea vocabatur nunc siryia dicitur unde ipsi homines siryani nuncupantur et non habent multum de heresi et in partibus illis christiani de cinctiua vocantur quia panno lineo sunt cincti in progatuum quod de regno iudee sunt nati et hiis vigiliam beate barbare cuius corpus in babilonia soldani quiescit cum maximo gaudio sic in istis partibus vigilia sancti martini deducunt et tunc vnus amicum mittit alteri caulium et aliarum herbarum semina que in ipso anno in ortis debent seminari et hiis coram iudicibus eorum iurant per euangelia et sanctos tres reges sicut iuratur in partibus istis ad sanctos in iudicibus et hoc faciunt in honorem trium regum beatorum quod in regno iudee vni ipsi sunt nati dominum quesierunt et adorauerunt. **I**tem armeni sunt christiani in armis strenuissimi et multos antiquos errores postposuerunt et ritus

pueros iā dimiserūt. nā i vigi
lia pasche carnes comedē. sive
ueit di cētes q̄ dominus sabbo
surrexit a mortuis et p̄sbiteri i
cōsecracōib⁹ ad vinuz oleū ad
diderūt. s̄ nūc quotidie ad fidē
eccē romāe accrescūt et ep̄i eo
rum et p̄sbitei ab episcopis lā
tinis cōsecrant et ordinant et eo
rū missas et p̄facōes cantāt me
lodya latinoꝝ et isti armeni i
differēter p̄ om̄ia vtūtur bitu
vestimētoꝝ et pilleis in capite
in presentē diē in mō et forma
put tres reges fuerūt vsi et in
duti quādo in iherusalē dñi q̄
fierūt et in regnis eorum sunt
vsi dū vixerūt. ¶ Itē georgia
ni sunt hoies de regno georgie
supiori nati et hñ p̄ magna p̄
te habēt se ad ritū grecoꝝ. sed
in heresi nō sunt obstinati. vo
cant ibidē georgiam. naz quo
cūqz tendunt semp in turmis
vt frisonēs vl vngari siml̄ ice
dunt et semp hñt vexillū cum
ymagie b̄ti georgij depictum
et sūt xp̄iani i armis strēuissi
mi et sūt vicini ciuitati Verbe
vbi habet corp⁹ maglōmeti
sarracenoꝝ. p̄p̄ete et habent p̄
se p̄p̄um p̄deoma et habent ar
chiep̄m q̄ est in monte syna i
claustro scē katherine cui ipsi
p̄ oia obediūt vt nos domino
pape et ipsoꝝ religiosi habent

se ad ordiem s̄cti atlonij vel
macharij et p̄ onem terraz sol
dā tñseūt absqz aliquo tribu
to vel impedimēto vt vicinis
suis alijs sarraceis sint amica
biliores et m̄iores et vbi cūqz
incedūt religiosi vel seculares
semp cantāt canticū de tribus
btis regib⁹ et eoz meitis et sig
nis. ¶ Itē sūt alij xp̄iani q̄ et
am georgiam vocatur. qz sunt
nati de regno georgie inferio
ris qd̄ nūc regnuz abeas voca
tur et dicūt q̄ sit terra p̄ om̄ia
montosa et olim armenia ma
ior vocabat̄ et in hac terra est
mons sup̄ quē post diluuiū ar
cha noe quieuit et dicunt q̄ p̄
m̄ue et alijs causis horribilib⁹
ad ipsū montē non fit via vel
accessus. s̄ eius cacumē vltra
et supra om̄ia alioꝝ montium
cacumina discernat̄ et videat̄
et sup̄ huius montis cacumen
apparet quoddā lignuz nigꝝ
sicut arbor combusta magna
et dicunt et credunt incole ter
re illius illud lignum ex archa
noe ibidem adhuc permansis
se et in hac terra est quedam
alia terra que ibidē benyssen
vocatur et est in longitudine et
latitudine circa quinqz milia
ria et per ipsam terram transfit
fluuus et est i tali et tanta cali
gine et nebula tenebrosa fita

q̄ in mēse augusti in meridie
 sol ante q̄ ipsam terram p̄tran
 seat nunquā potest videri vel
 discerni. ⁊ dicunt homines et
 in cole regni illi? q̄ in aliquo
 libro non sit scriptum vel nun
 q̄ auditu q̄ aliquis lō ipsā
 terram tenebrosam intraēt vl
 exiret-tamen ad tractum bali
 ste est ipsa terra ab alijs homi
 nib? ⁊ incolis vndiqz circum
 habitata-nam circū illam trāz
 sūnt loca multum vberima ⁊
 pascuosa ⁊ nō est aliquod ob
 staculum vel impedimentum
 illam terram tenebrosā intran
 di vel exiendi nisi solūmodo ca
 ligo vel nebula densa. ⁊ in ip̄a
 terra tam tenebrosa est habi
 tatio humanā-nam in ipsa sic
 quēter audiuntur hynmit? eq̄
 rum ⁊ cātus galloz ⁊ cum flu
 uio qui p̄ ipsam terram trāsit
 veniunt ⁊ descendunt ligna et
 stramina ⁊ hmōi alia manibz
 humanis facta ⁊ tractata. ⁊ le
 gatur in partib? illis q̄ tēpori
 bus eraclij romanoz impeāto
 ris dum machinet? ⁊ sarrace
 ni potenter erupissent ⁊ xp̄ia
 nos vndiqz interfecissent ⁊ ef
 fugassent q̄ xp̄iani de alijs ter
 ris ad illam terram montosaz
 fugissent quos cum sarraceni
 in montib? obsidissent q̄ ad
 dextram siue ad sinistraz non

potuerunt declinare-extunc ca
 stiani auxiliū dei inuocabant-
 vt p̄ merita triū regū beatoz
 qui tunc temporis in oriente
 ⁊ in vniuerso mundo multuz
 venerabant q̄ deus eoz meri
 tis ipsis subueniret ⁊ liberar? ⁊
 extunc statim locum vbi sarrac
 em simul cum vxorib? ⁊ par
 uulis ac pecoribus put ibidez
 ad manēdū perpetue venerāt
 fuerant castrametati ⁊ congre
 gati ipsū locū tūc nebula tā dē
 sa ⁊ caligo tenebrosa operuit
 ⁊ circūdedit q̄ ab illo tempore
 nunq̄ aliquis eoz exiuit. ⁊ ali
 quis postmodū homo nūq̄ ad
 eos intrauit in presentez diē-
 quaē xp̄iani de regno illo qui
 etiā georgiam inferiores vocā
 tur quocūqz transeūt vel p̄gūt
 in turris sicut frisones icēdūt
 cum vexillis in quibus ymagi
 nes beatoz trium regū sunt fa
 cte vel picte in hodiernū diez-
 quia eorum meritis deus tam
 euidenter tam miraculose eos
 liberauit **I**tem iacobite sūt
 xp̄iani heretici hinc inde in di
 uersis terris ⁊ regnis inter ali
 os homines habitantes ⁊ a q̄
 dā heretico nomine iacobz fu
 erunt peruerfi ⁊ hñ nō credūt
 sanctam trinitatem s̄ vnitatē
 in cuius signum ante se faciūt
 signum sancte crucis cum vno

digito et horum presbiteri dyacom
et subdyacom stant simul in al
tari et hinc ritum eorum pariter reci
piunt comunione et hoc ideo fa
ciunt quod tres reges simul et se
mel domino in presepio munera ob
tulerunt. **¶** Item maronite sunt
christiani a quodam heretico nomine
maro corrupti etiam hinc inde in
diuersis regnis et terris habi
tantes dispersi et horum presbiteri sub
dyacom et dyacom sunt uxora
ti et per totum annum nisi in festis
pasche et natiuitatis domini non ce
lebrant missas nisi de sancto thoma
et de tribus regibus alternatim
et hinc inter alios suos errores
ex facili causa habent ecclesias eo
rum prophetatas ut si gutta plu
uie intus stillat vel radius solis
aliquid foramen penetraret vel si
aranea pertransiret et alijs huius
modi leuibus causis et hinc ex consue
tudo et voluntate vniuersi separent miri
monium parte altera non vocata.
¶ Item copti sunt christiani heretici
etiam secta per se et inter alios ho
mines hinc inde disperse ha
bitantes et horum presbiteri vti
tur in ecclesijs eorum quodam li
bro fabuloso a sede apostolica
reprobato et ipse liber secreta
sancti petri vocatur et in missis
eorum legunt euangelium nychodei
et episcopi eorum vtiuntur cappis sicut
predicatores et in omnibus missis

addunt collectam de tribus regibus
gloriosis. **¶** Item phisi sunt cri
stiani heretici et secta per se et per
maiori parte degunt in egipto sub
domino soldani et horum infantes dum
baptisantur extunc presbiteri in frons
tibus infantium sciuntur cruce
cum ferro candido et acuto cu
ius cruce signum in fronsibus eo
rum omnibus diebus vite eorum per
manebit et hinc firmiter credunt
quod adhuc in tanta multitudie
crescet quod violentus in babiloni
am quam soldanus inhabitat per
gentem et vnusquisque lapidem su
mat et per multitudinem eorum ibi
lapillus non debeat remanere
¶ Vni anno domini M. ccc. xli. dum
in damasco et egipto ouretur
ex inopinato a vulgo et omni
ni populo persecutio et infectio
christianorum sicut in partibus istis
in pestilencia iudeorum que per
tres menses durauit. hinc postmo
dum per soldanum multum fu
it vindicata et in hac persecutio
ne isti phisi per vniuersos egi
ptios et sarracenos apud sol
danum de ipsorum opinione
fuerunt plurimum accusati quibus
tunc soldanus respondit
quod non esset aliquid dies in anno nisi
si vltimo mille vecturas lapidum ad
structuram veheretur et portaretur
et cuius lapis in quo plurimas
partes diuideretur et secaretur

et impossibile esset q̄ tot ho-
 mines ex yfimis possent nasci a ta-
 libus verbis blandis a simili-
 bus tunc populū ab eorum p-
 secutione a interfectione cōpe-
 scuit a sedauit. a horū yfimo-
 rum presbiteri post missas dānt po-
 pulo benedictionē q̄ deus eos
 regnat a cōducatur sicut tres re-
 ges quādo ipsos per stellaz in
 bethleem ad suū presepē per-
 duxit. ¶ Itē maronimi sūt cri-
 stiani heretici a secta per se int-
 alios cristianos a sarracenos
 hinc inde dispersi degentes et
 pro maiori parte habēt se ad-
 ritum nestorinoz s; non circū-
 ciduntur. tamē quecūq; agūt
 vel āgere incipiunt semper di-
 cunt in nomine dei a trium re-
 gum beatoz. ¶ Item nycolai-
 te sunt xpiani heretici antiqui-
 ores in mundo. de hīs legitur
 in apocalipsi a int alios q̄plu-
 rimos suos errores habent re-
 putant a predicāt pro inemē-
 dabili peccato: vt si vir mulie-
 rem vel mulier virum p- cubi-
 tu rogaret si q̄s alteri denega-
 rz. a quecūq; peccata circa hec
 a ex alijs possent contingere
 euenire deus remitteret cū mi-
 sericordijs a relaxaēt. a predi-
 cant etiā p misericordiā dei
 demones adhuc eē saluandos
 Vnde est sciendum q̄ isti ma-

ledicti a omnes supradicti he-
 retici a specialiter isti nycolay-
 te post mortem origenis mag-
 ne auctoritatis viri suūz nomi-
 ne gloriosum offuscare a demig-
 re nitebantur a laborabāt. nā
 omnes errores suos a heresis
 articulos i libris origenis scrip-
 serunt quasi eorum erroribus
 a heresi consētere videretur. Et
 isti nycolaites scripserunt in li-
 bris origenis ad cōfirmacōez
 eoz heresis a erroz a cōcubitus
 a fedicitatis q̄ opera que de? fe-
 cisset nō odiret. cum etiā scrip-
 tum in alijs libris sic esset. de
 hīs que deus fecisti nō odisti.
 a q̄plurimos alios errores a
 hereses libris origenis inscrip-
 serunt a eos addidisse ascrip-
 serūt. vt alij xpiani simplices
 istis hereticis magis a melius
 consentirent: a ones libros ori-
 genis quos in oriente inuenire
 potuerunt precibus a precijs si-
 bi attraxerunt a emeunt ac cō-
 bufferūt a nouos libros scrip-
 serunt in quos heretici suos
 errores in locis cōuenientibus
 ex nomine origenis inseruerūt
 in quibus etiā q̄ deus corpus
 haberet scripserunt. a sic que-
 uis secta onium scripturarum
 ad maiorem eoz confirmatio-
 nem a auctoritatē erroz suos
 in libros venerabilis origenis

scripserūt vt ipsi errorib? eo
rū consentire videret vnde alij cri
stiani simplices libros origēis
oburere mitebātur a q̄plūi
b? ep̄is q̄plurīa cōsilia in oriē
te sup dānacōe libroꝝ origēis
fuerunt celebrata. h? libri sui in
cōbusti in maxima autoritate
in oriente p̄manserūt a oēs er
rores a heresim quos heretici li
bris suis inseruerūt a scripse
rūt excipiebāt a deleuerūt. naz
in omnib? antiq̄s libris origēis
penit? nil erroris inuenerūt. h?
cōtra omnes hereticos a eorū er
rores gloriosas omelias cōpo
suit super euangeliū. **A**ttēdite
a falsis p̄phetis. a sup euange
lia mathei a alia in quib? sibi
cōtra errores hereticorū cōueniē
videbat omelias multū glori
ose cōposuit p̄ q̄s omniū hereti
corū errores cōfudit a euidenter
reprobauit a amichilauit q̄ ip̄
sētē die p̄ omelias autētiā ha
bētur a legūtur in eccl̄is vniū
fis a alie q̄dā omelie sine titu
lo sup euāgelij leguntur q̄s
aliq̄ origem ascribūt asserētes
ip̄sū eē damnatū ideo sine titu
lo legūtur. h? nō attēdunt q̄ p̄
tā autētiā in eccl̄ia catholica
habētur sicut que cū titulis le
gūtur a alicui? hōis iudicij nō
est origenem vel aliquē hōiem
esse saluatū vel damnatū. nam

in omnib? ptib? orientis de ip̄o
legitur q̄ post ap̄los qui tam
apostolicā vitā sicut origenes
sequeret nō sit inuent? nā su
p carnē sēp alicui fuit indut?
a nūq̄ carnes comedebat nec
vinū vl? ficerā vel ōne qd̄ iebri
are potuit vnq̄ bibeat a q̄lis
erat sua doctrina talis erat sua
vita a de nocte a de die semper
scriptoēs penes se habebat q̄
ex ore suo libros quos cōposue
rat cōscribebāt a q̄plurime vir
tutes a merita a sctitates i ori
ente de ip̄o a sua vita legūtur
de q̄b? longū eēt enarrare. **N**ā
ep̄i a alij sancti p̄res a doctores
ab hoc nomie oriens sibi cog
nomie origenes imposuerūt et
ōnia heretica a errores q̄s hē
tici in libros suos ad cōfirma
cōem eorū pt? mortē suā scrip
serūt a p̄secutio quam ipse et
libri sui p? mortē suā paciēbā
tur honorifice ad bonū finē per
uenerūt a in omnibus ptib? ori
entis p̄ viro eximio a mire sci
tatis a doctore egregio a libri
sui p̄ multū autētiā habent
in presentē diem. h? vt ad p̄po
siti redeatur. **H**ij p̄fati nycola
ite licet sint heretici tā p̄uī tñ
nō ē aliq̄ eorū tā paup̄ nisi oi
die det paup̄ib? tres elēosias
p̄ ip̄z a vxorē suā a libos oscu
latis i hōre triū regū btōrum

Item in oriente et in omnibus partibus ultramarinis sunt homines christiani multum speciales qui ibidem mandopolos vocantur. hi non se tenent vel habent ad aliquam specialem fidem ritum vel heresim. nec habent inter se presbiteros cum uxoribus et puulis et afinis in maximis turris incedunt et non seminant neque metunt et nec in hyeme vel estate in pluuiis vel frigore vel inestimabili solis ardore die vel nocte in domibus dormiunt vel mulieres in domibus eorum pariunt sed de loco ad locum de villa ad villam per totum annum vagantur et quodiu in vno loco morantur trahunt. tunc cribri et huiusmodi in domibus vel villis necessaria manibus operantur. sed in vno loco ultra triiduum manere non possunt et sepius est expertum si in vno loco ultra triiduum tenerentur. vel si per vnam diem in aliquibus domibus sub tectis morarentur vel dormiret statim morerentur. et hi homines inter se habent ydionoma speciale quod nulli hominum nisi ipsi inter se potest intelligere scilicet docere. sed ipsi quod plurima alia omnium hominum ibidem sciunt et intelligunt linguas et ydionomata et nunquam habent inter se discordiam verbis vel factis. sed

dum aliquis alteri prout ibidem est consuetudinis aliquid furat vel aliquis alium cum uxore sua vel filia in adulterio vel concubitu reperit non nascitur. sed duz poterit reddat sibi talionem. et hi homines ad quecumque loca ciuitates vel villas omnium christianorum vel hereticorum omnium predictorum vel sarracorum vel turcorum seu tartarorum vel quorumcumque horum perueniunt quod diu inter eos sunt et conuersantur tamen diu secundum omnem eorum ritum legem mores et consuetudines se habent et viuunt et ubicumque ieiunatur celebratur comeditur bibitur operatur dolet plangitur gratulatur et gaudet ibidem ipsi homines ieiunant comedunt bibunt celebrant operantur dolet plangit gaudet et gratulantur nec habent aliquos presbiteros. nec habent se ad aliquam specialem legem vel fidem ritum vel heresim. sed in quorumcumque christianorum vel hereticorum loco mulieres eorum pariunt secundum fidem et ritum eorum ibidem infantes eorum baptisantur. et in quorumcumque christianorum vel hereticorum loco infirmantur. secundum ritum eorum faciunt confessionem et recipiunt communionem. et mortui secundum ritum eorum traduntur ecclesiastice sepulture. sed in quibuscumque locis

xpianorum vel hereticorum sint
i die dominico ibi de mane cu
tubis et musicis instrumentis
ones cum vxoribus et paruulis
a minimo vsqz ad maximuz
ieiunium deuote ad ecciam simul
et semel perueniunt multu hu
militer deum adorando et ibide
tunc semp missam de tribus re
gibus faciunt celebrare vt de
p ipsorum merita p tota septi
mana p deserta campos et mo
tana sanos et ab omni piculo v
mum et animaliu pducata co
ducat. Et hi homines et ones ac
vniuersi heretici et scismatici
supradicti q plurias alias ha
bent consuetudines ritus et mores
q premituntur na de ipsis sin
gulariter et specialit dice esset
longu nisi ea qb ipos tres re
ges btos veneratur vntatur vt
eo magis et diliget ab alijs
catholicis honorent. ¶ Ite fu
erunt in oriente alij pessimi here
tici q arriani vocabantur. h
iplos tres reges i nulla hebant
ueretia spali et ipoz heresi to
t mundus fuit infectus et hi nuc
fudit sunt deleti et radiat extir

pati. ¶ Ca. xliij.
¶ Etey oes pdicti et su
pradicti xpiani et here
tici scz armeni-georgiani- sol
dimi-iacobite-maromite-furia
ni-copti-ypsimi et greci ac nesto

rmi et macedopolos et ones secte
pdicte- quedam secta ex eis het
magis de heresi et qdam secta
min. h quis secta habz alias
odiose excoicata et ddenata nec
vna secta vult cu alia aliqliter
coicare vel picipare et istaz se
ctaz psbiteri obediunt epis de
qz dyocesi ipsi vlpentes eoz
sunt nati licz remotissime ab inui
ce sunt sepatti et in omibz terris
et puicis orientis no est aliq ci
uitas nisi oes pdicte secte ha
bitet in ea et quis secta et pars
p se vbiqz degunt hnt ecciaz
spalem et in qcuqz loco degunt
eoz n decc oportz ex obediencia
q heant ex se psbiterz spale et
sunt p maiori pte viri discretis
firmi et optimi medici et ditissi
mi mercatores in tpalibz mul
tu astuti et expti licet hij misere
rijs i fide et ritu sint ta odiose
diuisi. h tui sarracenos et in ve
neracoe trui regu sep sunt vna
nimes et discordes et tuc i vna p
cessioe ad eccias vadunt et tuc
diuise lique et melodie audiunt
¶ Ceterum ones prefati xpia
ni heretici secte et scismatici se
culares et religiosi layci et ordi
nati- hi omnes in vigilia na
tuitatis domi vsqz ad crepu
sculu ieiunant et tuc quouis po
nit mensam suam cum potu et
abarijs que durare possunt.:

et usque ad diem epiphaniæ ita
 quæ mensa cum mensalibus coop
 tam et positam cum cibariis sunt
 perpositis secundum quod est facultatis
 cuiusvis stare permittit et in vigi
 lia natiuitatis domini candelam
 vel lampadem accendunt quam us
 que ad diem epiphaniæ usque in
 sam die ac nocte ardere permit
 tunt. nam oleum et omnia cibaria
 ibidem in optimo foro reper
 untur et a vigilia natiuitatis
 domini usque ad diem epipha
 niæ itaque cum vxoribus et pu
 lis de ipsa posita mensa itaque co
 medunt et bibunt et cum maxis
 gaudijs illos dies a natiuitate
 domini usque ad diem epipha
 niæ deducunt. ¶ Ceterum in vi
 gilia epiphaniæ post solis oc
 casum extunc quiuis amicus
 vadit ad domum sui amici vel
 cognati cum candela ardente et
 semper in introitu domus dicit
 bona dies sit vobis et si aliquis
 diceret bonum vespere vel bona
 nox sit vobis: pro eo ipsum in iu
 dicio per maxima iniuria conue
 nit et accusaret. et itaque per to
 tam noctem epiphaniæ cum ma
 xima leticia et sollemnitate de
 vino ad domum eundem comedendo
 et bibendo et itaque salutando
 cum candelis ducunt insomnes
 et hoc faciunt in memoria quod stella
 ardens que in natiuitate do

mini apparuit usque ad epipha
 niam et illud tempus tres reges
 et eorum comitatum in bethle
 em duxit et precessit quibus non
 erat aliqua nox. sed cum imen
 sa claritate eis vna dies vide
 batur. ¶ Ceterum in die epipha
 niæ domini omnes christiani incole
 et peregrini scismatici et heretici
 de longinquis partibus cum eo
 rum episcopis abbatibus et presbiteris
 et religiosi et ordinatis cum
 crucibus argenteis thuribus
 et candelis vadunt et pueniunt
 ad iordanem qui distat a iheru
 salem ad quinque miliaria par
 ua et tunc omnibus christianis
 scismaticis et hereticis iuxta ior
 danem congregatis: extunc que
 uis pars christianorum stat simul in
 loco speciali et tunc magno silen
 cio facto in populo ponunt crucem
 et reuerenter in terra et extunc
 queuis pars christianorum etiam qui
 nunquam per diomatium sit vel lingua
 rum legunt ibidem in latino il
 lud euangelium. Cum natus esset
 ihesus in bethleem etc. et lecto
 euangelio extunc queuis pars
 crucem suam cum maxima reue
 rentia et deuotione adorant et ob
 laciones offert reuerenter secundum quod
 quiuis est facultatis in signo
 trium regum qui tunc dominum
 munera obtulerunt et postquam cru
 cem itaque adorauerunt et ei mune

obtulerunt : extunc vna pars
post aliam ad ripam iordāis
ad locū quo baptisat? fuit ihē
sus ordinate pcedunt. et tūc q̄
uis ps legit etiā in latino euan
geliū in hūc modū **S**ecūm iō
hānem **I**n illo tpe **V**erit huc
ih̄s a galilea ad ioh̄ez vt hic
baptisaret ab eo i hoc iorda
ne in isto loco rē. **E**t lecto illo
euāgelio b̄ndicūt aquā et cru
cem baptisat: extūc ōnes clau
di ceci et infirmi quoz maxia
multitudo tunc ibidē uenit et
portat. nudi in iordanē se mer
gūt balneant et lauāt quoz
q̄plurimi ex fide sanātur. **E**t
tunc ōnes homines habēt fla
sculas vel vasa in q̄ recipiunt
aquā b̄ndictā ex iordane quā
ad lōginqs ptes portāt et mit
tūt que p totū annū pmanet i
corrupta et ex ea infirmi bibūt
vel se lauāt quoz q̄plurimi i
honore dei sanitates cōsequun
tur **E**t itaqz pacto iuxta iorda
nem ordinate dīno officio: ex
tūc oēs ptes xpianoz ad p̄pa
pacifice recedūt et etiā est ibidē
tūc magna custodia armato
rū ex parte soldani ne fiāt ibi
aliq̄ rixe vel discordie seu cōspi
racōes et inter iordanē et iherl̄m
est q̄dam ps deserta q̄ ibidem
moncost vocat et in ipso deser
to ioh̄es baptista bitauit et pe

nitēciam p̄dicauit et ibidem ve
nit ih̄s ad ioh̄ez vt ip̄sū in ior
dane baptisaret et in hoc deser
to ih̄s q̄draginta dieb? et no
ctib? ieiunauit et ibidē eū dya
bol? tēptauit et iuxta iordanē
cōtra locū q̄ baptisat? fuit ih̄s
ad tractū baliste est mōsteriū
ordis sc̄i macharij cui? mona
chi brachiū sc̄i ioh̄is dicūt se
h̄re. qz iordanis in uero et cōi
suo fluxu et meatu ē circa duo
decā passuum lat? et hēt multū
limosū fūdum et ripas altas et
paludes. nec hēt aliq̄ vada ni
si in loco q̄ ih̄s ē baptisatus et
ibidē etiā filij isrl̄ sicco pede trā
sierūt quādo iericho destruxerūt
h̄ iordanis aliquādo ex aquis
pluuialibus de mōte libani et
alijs montib? uenētib? tūtuz
mundata et crescit qz fines suos
vsqz ad illud monasteriū exce
dit et portare posset naues onu
stas. et ideo mōsteriū a iordāe
intētū est translatur et orit ior
danis ad radices mōtis libāi
ex duob? ruis q̄z vn? **J**or et
alter **D**an vocat q̄ duob? locis
in mare galilee inādūt et aper
te p illd mare trāsiert et i vnuz
fluuiū exūt et iordanis vocat
et durat fluxus iordanis ad vi
ginti q̄tuor miliaria istius pa
trie et a loco quo baptisat? fu
it ih̄esu? iadit i maē maledcū

et ultra non apparet et est que-
 stio in partibus illis quare aqua
 tam benedicta intret in aquam
 tam maledictam et dicunt quidam
 quod in suo introitu et influxu a ter-
 ra absorbeat nam aliquando
 iordanis tantum crescit et mundat
 quod esset impossibile si ipsum ma-
 re intraret quod fines suos non ex-
 cederet et mundaret et alii dicunt
 quod aqua iordanis tam benedi-
 cta propterea intret aquam tam ma-
 ledictam quod maledictio unius
 pro benedictionem alterius tempe-
 tur et sic utrumque est credendum
 nam mare mortuum seu male-
 dictum quo sodomam et gomor-
 ram sebam et adama et alie civi-
 tates et ville et castra steterunt
 que deus subvertit est circa lxx
 miliarium istius patrie longum
 et latum et nulla creatura viues
 pro maledictione eius in ea re-
 peritur et dum ventus pro illis tem-
 pestate transit: extunc omnes homines
 pro maximum spacium circumhabi-
 tates habitacula eorum claudunt
 nec exeunt nec aliqua pecora exi-
 re permittunt alioquin ex eis
 tolerabilissimum et pessimum fetore
 inficerentur et in tali tempe-
 state quod plurimos pulcherrimos la-
 pides et alias varias pulchris
 res dicit quod cum aliquis in manu
 suam recipit infra triiduum fe-
 to: a manu non potest aboleri

et lauari et circa seu circum il-
 lud mare usque iericho est mul-
 tum pulcherrima et delectabilis
 terra et pulcherrime arbores
 pomifere hyeme et estate eque
 virides et poma et fructus earum
 dum ex delectatione franguntur
 sunt intus amaris et fauilla cum
 pessimo fetore licet foris sint visu
 multum pulchri et delectabiles et cir-
 ca illud mare sunt parvi ceti ve-
 nenosissimi serpentes qui ty-
 ri vocantur unde tyriaca effi-
 citur qui in aliis locis preter
 illis locis maledictis nusquam re-
 peruntur et ut ad propositum re-
 deatur. **C**eterum alii christiani
 heretici et scismatici supradicti
 qui in aliis partibus degunt
 et non possunt ad iordanem pro-
 tingere vel venire hijs a maiore
 usque ad minorem die epiphaniae
 ad ecclesias perveniunt et cum
 maxima sollemnitate et deuotione
 hora debita omnes conveniunt
 et cum episcopis abbatibus et
 presbiteris ordinatis et religi-
 osis cum crucibus thuribulis
 et candelis ad proximam aquam
 fluentem ad quam attingere et ve-
 nire possunt cum processione sol-
 lemnissime vadunt et quevis se-
 ctam partem christianorum vadit
 ad aliquem specialem locum: ex-
 tunc magno silencio facto in
 populo unanimiter cruci tria

mūera in signū triū regum of
ferūt reuerēt a deuote a legūt
tūc illud euāgelīū. Cum nat?
esset ih̄s i bethleem ac. a q̄rū
cumq; linguaz vel litteraz vel
nacionum vel rit? existūt: seper
tū legūt illud euāgelīū in latīo
a lecto euāgelio extūc ep̄i vel
p̄sbiteri bndicūt aquā in sig
nū iordamis a in ea crucē bap
tisāt a extūc ecā q̄plurimi in
firmi cecī a claudi i ipsa aq̄ be
nedicta se lauāt q̄z q̄plures p
fidē eoz recipiunt sanitates a
in terris xp̄ianoz vel sarracō
rum semp ip̄o die ephie in ta
li populoz a gregacoē a solda
no a alijs regib? adhibentur
magne custodie armatoz ne
a vulgo a in pp̄lo fiāt discor
die vel rixe seu aliq̄ male asp̄iā
cōnes. a tūc omib? rite pacis
extūc om̄s ppl̄s cū gaudio rē
dit a i itinē iactāt se cū pomis
q̄ poma aranza vocātur q̄ tūc
ibidē sūt matua. s̄ vt ad p̄po
fitū redeat

¶ Ca. xliij.

Tē om̄es ep̄i abbates a p̄sb̄i
teri bonoz xp̄ianoz a heretico
rū cuiuscūq; rit? a adicōis vl
nacionis existunt in om̄ib? p̄ti
bus oriētis oī die p̄t? missam
legūt illd euāgelīū. Cū nat? es
set ih̄s i bethleē ac. sic i p̄tib?
istis p̄t? missaz legūt illd euan
gelīū. In p̄ncipio erat ver. ac

s̄ legūt in eoz lris a linguis et
nō in latino nisi in die ephie.
s̄ tamē legūt diuersimode p̄m
q̄ ibidē illd euāgelīū ē pactūz
nā in iherlīm a sua dyocesi legi
tur sic. Cū nat? eet ih̄s i beth
leēz i dieb? herodis h̄ regis. Ec
ce magi ab oriētē venerūt huc
dicētes ac. **I**tē i bethleem a in
sua dyocesi legūt illd euāgelīū
sic. Cū nat? eet h̄ ih̄s i dieb?
herodis tūc h̄ a iudee regis ac.
Itē nubyam indi a soldim le
gūt sic. Cū nat? eet ih̄s i beth
leem iude i dieb? herodis regis
ecce nr̄i reges venērt de oriēte
de regnis suis a p̄tib? nr̄is i ier
rosolimā dicētes ac. **I**tē aliq̄
xp̄iani a heretici p̄ q̄z trias et
loca h̄ij tres reges i exitu a rēdi
tu trāsiērt in specialē tōrē quē
exinde h̄ie volūt i eoz terris a
alijs vbicūq; degūt: legūt illd
euā. i hūc modū. Cū na. es. ih̄s.
i beth. iude i dieb? herodis. Ec
ce magi reges gl̄osi cū maḡ a
bicoē ab oriētē venērt a p̄ nos
trāsiērt ac. a sic oēs xp̄iani in
missa a p̄t? missaz legūt illud
euāgelīū i p̄nti sic i eoz lris a
p̄tib? ē pactū. **I**tē sarraceni q̄
sunt de lege maghometi a aliq̄
tartari a turchi ec̄ ip̄os gl̄osos
tres reges h̄nt i aliq̄li reueren
cia speciali. nā i oib? p̄tib? a t̄
ris eoz in ecclesijs xp̄i aoz per

eos destructis et desertis omnium
 ymaginū in hīs sculptarum
 vel pictarū cum cultellis oculos
 eruant et nasos abscindunt et
 deturpant in quātum possunt. h
 ymagines ipsorum trium regū
 beatorū sicut integras et illesas sta
 re permittunt. **Item** iudei per
 fidi habēt hos tres reges glo
 riosos in reuerētia et memoria
 hō obscure subuelamine putō
 nes scripturas et prophetias intel
 ligunt et exponūt. nam ex quo
 ipsi tres reges in iherusalem eo
 rum ciuitate regali tam rara ir
 radiāte et flāmea stella duce iu
 deorum regem natū queherūt
 inuenerunt. unde in hōi fig
 ni et regum et stelle memoriaz
 ab illo tempe stellam ex argē
 to vel ere fusam in modum lā
 padis pluribus luminib⁹ ac
 censam et irradiantem et totaz
 eorū domū illuminātem in pre
 cipuis eorū festiuitatib⁹ de ve
 sperere et de nocte supra mensas
 eorum in presentē diem pende
 re consueuerunt. nam in eorū li
 bro secreto qui talmoth voca
 tur continetur qd iudeorū rex qui
 messias vocatur adhuc nō sit
 natus. sed dum ille aduenerit
 et nascetur: extūc solus in vni
 uerso mundo mille annis ipa
 bit et xpianos subpedabit et
 iudeos sup ipsos et omnes gē

tes et populos exaltabit et ipse
 ones terras et vniuersa regna
 in quib⁹ nunc humiles sunt et
 degunt disperfi ad voluntatez
 eorum subiciet et subiugabit.
Unde in libris iudeorū in orāe
 te ad fidem xpianam cōuerso
 rum tra hęc in talmoth iude
 orum hōi exposicōnes conti
 nētur videlicet qd ipse angelus
 qui filios israel in egressione
 de egipto cum columna ignea
 duxit et precessit et ones eorum
 vias illuminauit ipse idem an
 gelus eciam hos tres reges cū
 stella rara et ignea eciam duxit et
 antecessit et ipsi? eciam vox ex
 stella fit audita qui iphis regi
 bus et omnibus tunc iudeorū re
 gem natū annunciauit et ipsū
 ad inquirendum et adorandū
 hortabatur et mandauit. unde
 ab illo tempe iudeorū seniores
 scripturas sciētes in huiusmo
 di stelle prophetate pfectōem et
 plecōne et ipsorum regum me
 moriā sub palliacione secreta
 vt supra dictū ē in eorum pre
 cipuis festis in domib⁹ eorum
 habere stellam accēsā posteris
 eorum instituerunt et in omni
 bus ptibus oriētis ab illo tē
 pore vsqz in presens in eorū sy
 nagogis stellam pingere vel
 sculperē fecerunt put eciam in
 partib⁹ asmarinis adhuc in

pluribus synagogis reperit.

¶ Et est sciendum quod iudei habent quedam secretum librorum qui talmoth in hebraico vocatur in quo omnes prophetiae et euangelia sunt scripta et omnium scripturarum veteris et noui testamenti speciales articuli et super hijs et contra hos variae et diuersae ac puerse continentur opiniones et expositiones et quaeplurima fabulosa quae nec in biblia vel in alijs scripturis repiuntur cum quibus omnes prophetias euangelia et scripturas equiuoce ad eorum voluntatem exponunt et declarant.

¶ Item persi licet sint absque aliqua fide vel lege tamen cum christianis in ecclesijs eorum orant sicut quod a parentibus eorum et alijs sunt instructi tamen dicunt quod postquam corpora trium regum de partibus eorum de oriente in occidentem fuerunt translata quod extunc stella maris in partibus eorum et regnis nestoriorum postmodum non fit visa. Unde nestorini pessimi heretici persarum vicini ex inuidia odiose in oppositum allegant dicentes quod stella maris in parte eorum regnis non videatur hoc non fit nec euenisset ex ipsorum trium regum translatione sed fit ex plaga et regionum eorum situatione et est etiam questio in partibus illis ex quo mundus fit

in modum panni rotundi et mare mediterraneum desuper staret cuius altitudo quasi omnium montium aliarum partium altitudines excedat et magni mare oceanum in finibus partibus mundi circumfluat et versus septentriones iuxta constantinopolim et oceanum effluat et inter calabriam et apuliam ab altitudine ad inferiora cum tanta velocitate descendat quod aliqua nauigia absque bono ductore speciali ibidem non poterunt pertransire quomodo tunc ipsum mare mediterraneum et ex quavis ex finibus mundi partibus versus meridiem inter hispaniam et maritiam cum tali et tanta velocitate ex magno mari oceano influat et tantam altitudinem mundi ascendat et ipsa questio ibidem adhuc plene non est soluta sed ut ad propositum redeat. **¶ Ca. xliij.**

Nestorini persarum vicini de quibus est supra dictum sunt homines de regno tharhis et insule egrisoulle nati in quibus regnauit Jaspar terra rex ethiops qui domino mirram obtulit et in mundo non sunt peiores heretici et eorum heresi in oriente ante quadraginta reges fuerit infecta et corrupta et hijs inter alios suos errores ut iudei circuncidantur et hijs a fide catholica et domino

presbiteri iohannis eorum dñi
a fide thome in dorum a ipo
rum priarcke se poteter aliena
bant apostatabant a rebella
bant a p longa tempa ab ali
quibus doctoribus a sanctis pa
tribus a predicatoribus vtu
tib? a signis ab eorum heresi
a nequicia nunq potuerunt re
uocari. **Vñ** anno dñi. **M. cc.**
lxviii. Deus homines rudes a
viles q in eorum nestorinoz
terris pastores erant oia hos
nestorinos incitauit qui se tar
taros vocauerunt a sibi fabrū
in capitaneum elegerunt a pre
fecerunt q tūc poteter erupert a
ōnia regna a tias nestorinoz
destruxerunt a ipsos iuuenes
a senes put do placuit absq
aliqua misericordia interfece
runt a deleuerunt a ones eoz a
uitates villas a castia terras a
regna ceperunt in quib? nunc
tartari habitant a regnant in
pñtem diem a ceperūt caniba
lech a in triginta diebus op
pugnauerunt baldach i qua
fuit sarracenoꝝ calypha suc
cessor maghōeti i eoz lege sic
papa successor sci petri a itaqz
a p ōnia obediuerūt a ipsū ca
lyphaꝝ fame occiderunt a pt?
modū sarraceni calypham nō
habuerūt nec habēt in presē
tem diem. **Et** eadā oppugnaue

41
runt thauris a hee tres ciuita
tes sunt meliores a diuiores q
totum dominiū soldani nā de
fortitudine ciuitatis cabalech
a diuicijs nullus plene potest
enarrare. **Et** baldach est ciui
tas que ab antiquo babilonia
magna vocabatur in qua fuit
turris babel. s; est a loco quo
babilonia quōdam stetit p p
paludes a vermes a bestias pe
riculosas ad dimidiū miliare
translata. **Et** illa cītas thauris
ab antiquo vocabatur fufis in
qua regnauit assueus rex a in
ipsa ciuitate in templo tartaro
rum est arbor arida de qua q
plurima narrantur in vniuer
so mundo que vltra modū cū
armigeris a stipendiarijs cu
stoditur a seris a alijs diuers
muris a ferris est q multiplici
ter serata a inclusa. **Nam** ab
antiquo in ōnibus ptibus oriē
tis fuit a est consuetudinis q si
quis rex vel dominus vel populus
tam potens efficiatur q scutum
vel clipeum suum in illam arbo
rem potenter pendet a violent
illi regi vel domino aut populo
centum viginti quinq; puincie
ab india vsq; ethiopiā ab
q; omni contradictione aliquali
illi regi vel domino aut populo
vt vero eorum regi vel domino
in ōnibus a p omnia obediūt

et intendunt. si si aliquis rex vel
dominus aut populus ipsam civi-
tatem bene caperet et oppugna-
ret et in illam arborem scutum vel
clipeum suum pendere non posset:
extunc ipsis non obediret et ip-
sam civitatem omnes ibidem ma-
xime defendunt quousque ab ip-
sa violenti depellant. nam ad
obtinendam totam terram aliqua ci-
uitas nisi thauris non queritur
vel circumvallat. et nunc dominus tar-
tarorum in illis partibus. Magni
canis imperator cathagie voca-
tur in presentem diem et non est nunc
maior vel potentior vel dicitur do-
minus in mundo. nam de brevibus
temporibus sibi omnes terras reg-
nat et provincias et gentes quibus
inquit fuit dominus tradidit propter pec-
cata eorum et subiecit. nam ipse idem
imperator se habet et regnat
in omnibus terris et provinciis et
regnis in quibus. Nabuchodonosor
Darius Balthasar Ar-
phaxat Assuerus et romani in
orientem ab antiquo regnabant ut
ipse imperator tartarorum postmo-
dum in omnibus multum fauebat
et fauet in terris et regnis suis
christianis et fides christiana que
in omnibus predictis terris et regnis
per infideles et hereticos et nesto-
rianos fuit abolita et oblita nunc
per fratres minores augustinos
predicatores et alios doctores ac

carmelitas de nouo incipit re-
florere. Nam mercatores de libar-
dia et alijs partibus ditissimi qui in
ipsis partibus degunt et frequenter per-
ueniunt trahunt hos ordines ad
illas partes et eis cum auxilio alio-
rum mercatorum et fidelium claustra
fundant et omnia necessaria largiter
administramus hinc quod quis aliquem
ordines diligit. Et ipsi mercato-
res in diuersis provinciis emunt
iuuenes pueros diuersis linguis
eruditos quos dant ordinibus qui
tunc ab eis non possunt se aliena
revel apostatare et illos pueros
tunc fratres docent latinum et docent
et exponunt eis libros in quibus con-
tinentur omnes confusiones iudeorum
et hereticorum et omnium eorum opi-
nionum et errorum et tales libros et
eorum expositiones docent ipsi pueri
cordeten sic scolares docent in
scolis cordeten regulas vel do-
natum. Et tales pueri apti et di-
uisis linguis eruditi dantur et por-
tatur et mittuntur ibidem ordinibus
de longinquis partibus amore
dei et illi tunc ab ordinibus non pos-
sunt fugere vel apostatare. quia ordi-
nibus iugo seruitutis sunt astric-
ti et per talem modum fratres medi-
cantes in partibus illis quampluri-
mos egregios habent predicatorum
res ipsi imperatori et quampluribus re-
gibus et alijs hominibus dilectis. Et il-
le imperator tartarorum qui regnavit

Anno domini. M. ccc. xl. fuit homo statura brevis et multus humilis et deuotus adorans deum immortalem. hic fecit et dedit edictum in omnibus terris et regnis suis quod quiuis homo posset uti quacumque lege fide uirtu uellet diuino deo prola non adoraret sed deum immortalent.

Unde ipsi fratres de ordine medicantium plurimos diuersorum errorum et rituum homines ad fidem catholicam attraxerunt et etiam prodem fratres ipsum imperatorem induxerunt quod bibliam in diuersas linguas et litteras transferre fecit et omnia que deus per ipsos reges in quorum regnis ipse regnauit fuit operatus semper in prandijs et cenis legere fecit et deo gratias egit quod ipsum ad hoc predestinauit quod ipse super omnia regna aliorum regum regnaret et semper ante prandium benedicere et post prandium gratias in lingua sua legere consueuit. Et habuit quatuor filios. primogenitum melchior vocabatur. secundum balthasar et tertium iaspar et quartum dauid vocabatur et constituit in perpetuum ita filios suos nominari et ille fuit tertius imperator tartarorum ex causa propter inferos autem dies. sed ut ad propositum redeatur.

C. Ca. xlv.

Qui itaque populis tartarorum erupisset et omnia regna terras et principatus infidelium et specialiter istorum nestorum propter a deo fuit diffinitum ita cepissent et destruxissent et ipsos sine misericordia interfecissent et funditus deleuissent: extunc ipsi nestorini a presbitero iohanne auxiliu implorabant et se ad fidem pristinam et ad suum dominium sub tributo se reuersuros et reuersuros sponderunt quod cum presbiter iohannes facere proposuisset: extunc tres reges beati ipsum in somnis monuerunt et ne nestorinis auxiliu uel consiliu ferret inhibuerunt. nam apud deum esset diffinitum quod deberent deleri et perire et funditus exterminari. nam deus eorum nequiciaz diuicius nollet sustinere obstinataz. tamen nestorini consiliarios presbiteri iohannis muneribus circūuenierunt quod presbitero iohanni dixerunt: somnia non deberet curare sed ipsum in eorum auxiliu mulcerunt et incitauerunt quod dauid suum primogenitu cum valido exercitu in auxiliu misit nestorinis quem tartari cum nestorinis et omni exercitu suo interfecerunt et quamplurimas terras et regna presbitero iohanni abstulerunt.

et quod plurima alia sibi abstulisset. huius prebiter iohannes prima ductus auxiliu dei et triu regu btoru in uouit et iplorauit. qd tunc de nocte cu validissimo exatu ipatori tartaroru in somis apparuerit horribiliter et preceperit ut a persecutione prebiteri iohannis et suarum terrarum statim desisteret et cum ipso pace et firmas amicitias et treugas iniret et faceret inter ipsas perpetue duraturas horribilitate preceperit. huius prebitero iohanni propter eius inobedientiam ablatas obtineret in memoriam ut suis posteris et alijs transfiret in exemplum. **V**n ipse ipator tartaroru hac uisione et iussu perterritus licet esset absque lege tunc gentium tamen statim legatos suos misit ad prebiterum et iohannem et perpetuam pacem et firmam amicitiam secum fecit et iniret: ita scilicet quod perpetuum promogantur vni filiam alteri recipere debet in matrimonium et talis pax amicitia et concordia est inter ipsos in hodiernum diem et cum impator de tribus regibus que sibi tam horribilitate in somis apparuerit fuisset instructus et de eorum regnis et aduocibus et eorum vita et gestis fuisset informatus: extunc constituit quod ipse suum promogantur et alij filij suorum successorum horum trium regum nominibus deberent appellari et in memoriam ipsorum trium regum perpetuum nominari et sic isti nestorini fuerunt deleti

et de regnis et terris eorum expulsis huius nunc hinc inde in ipso partibus et alijs terris sic in istis partibus iudei undique degunt dispersi et in eorum proprijs terris et in quibuscunque locis degunt sicut per alios homines specialiter dant tributum. huius obtulerunt et huius adhuc sicut se sicut specialiter tributo fortissimam et famosissimam insulam que egyptus uocat de qua **J**aspas tercia rex ethiopi qui domino miram obtulit rex isule uocabatur. **E**t in ipsa insula corpus beati thome apostoli absque aliquo honore quiescit et illud corpus nestoribus est ablatum et ipse ex legitis causis tunc restitutum et ad hanc insulam nestori in quantum in eis est et ut possunt nullum omnino hominum nisi fit de ritu eorum vel per officiatos ipatoris tartarorum transfere peruenire permittunt et omnia eorum mercatorum ad uentum ex hac insula ad aliam deportant et ad eandem insulam alia mercatorum de alijs partibus ipse ad emendum deportant et in omnibus partibus orientis non est homo christianus catholice per peregrinum a mercatorum uisus que dixit se in ipsa insula fuisse et corpus beati thome uidisse. nam conuentionum est in omnibus partibus illud quod adhuc corpus beati thome apostoli tres reges deat sequi et colorem transferri et ibidem perpetuum permanere et quomodo quilibet per quem modum hoc fieri deat et proficiat publice uatiantur et dicuntur.

videlicet quod adhuc veniat tempus
per quod deo proficiat placuit
quod eum ad huc unum archiepiscopus
coloniensis quem deus ad
hoc elegerat: tam prudens et po-
tens quod ordinet copulam et mati-
monium inter filium et filiam im-
peratoris romanorum et impato-
ris tartarorum quos deus ad hoc
predestinaverit et cum ipso con-
tractum amicitiam reddet christi-
anis terra sancta et omnia ibidem
revertentur et restituentur in bo-
num et in statum pristinum et cum
hinc et in hinc corpus beati thome
apostoli ad corpora trium re-
gum colonie debeat transferri
et talem et tantam custodiam ne-
storini corpori beati thome non
adhibent ex reverentia sic pro-
pter famam ex invidia cum ita sint
destructi et adhuc plus debeant
amichilari et desolari. **C**eterum
hinc nestorini virtutem quam
dam libro ex veteri et novo te-
stamento collecto et ut iudei cir-
cunduntur. Et quando potentes
erant: extunc maiores et peiores
habebat eorum heresis articu-
los. post mortem venerabilis ori-
genis in locis in quibus ipse ex-
pedire videbatur libris suis in-
seruerunt ut ipsis in eorum erro-
ribus consentire et conformari vi-
deretur in eorum errorum reveren-
tiam et honorem. **T**amen de eo

43
rum in gratitudine quam circa
deum et hos tres reges habue-
runt pre omnibus hereticis in ori-
ente omnibus christianis et sarace-
nis sunt exosi et omni favore po-
tencia et honore apud deum et ho-
mines sunt privati de quibus
dicere per singula esset longum
Ceterum festus beati thome apo-
stoli pre aliis apostolorum fe-
stis celeberrimum habetur in om-
nibus partibus orientis. **H**ec
de quibus pluribus miraculis que in
partibus istis et de eo leguntur et di-
cuntur de hinc in partibus illis
nichil videtur vel reperitur. **N**am le-
gitur in partibus istis quod in civi-
tate qua corpus beati apostoli
thome quiescit ibidem ultra an-
num non posset vivere hereticus
vel iudeus de hinc ibidem modo
nichil scitur. **Q**uia eius corpus abs-
que aliqua reverentia inter pessimos
hereticos quiescit. **I**tem
legitur quod corpus beati thome
apostoli ibidem in cathedra au-
rea resideat et dignis eucaristi-
am tradat et indignis retrahat
et de hinc omnibus et aliis que de
beato thoma in hinc partibus
leguntur et dicuntur penitus nichil
videtur. **S**ed quodam cum
corpus eius in aliis locis inter
homines catholicos quiescebat
hec omnia et quod plurima alia mi-
rabilia veraciter videbantur.

Item in omnibus partibus orientis
tis quod plurima mirabilia de tri-
bus regibus dicuntur et legun-
tur que in colonia non videtur
Dicuntur videlicet et legitur ibidem
quod ipsa stella que ante ipsorum re-
gum decessum supra civitatem seu
viam in motu vasis apparuit que
usque ipsorum regum corpora colonie
transferebant supra civitatem et
motu locum non mutavit sed post
quam eorum corpora colonie fuerunt
translata: extunc deinceps ipsa stel-
la ceteris stellis pulchrior et splen-
didior supra coloniā transit et
immobilis permanet et videat in
presentem diem. **¶** Item dicunt indi-
ci in eorum libris legitur quod in
colonia ante honestissimum ipso-
rum trium regum loculum sit stella
magna aurea in modum put
ipsius tribus regibus in nocte nati-
vitatibus domini apparuit formata
ex cuius respicere candela ante
posita tota ecclesia interrefulge-
at et illuminet. **¶** Item dicunt in-
dici in ipsorum libris legitur quod in
colonia dextra brachia ipsorum
trium regum sunt multum venera-
biliter et ditissime aliis brachiis
aureis inclusa et in vniuersi regis
brachij manu sit aurum et in
secundi regis brachij manu sit
thuris et in tercii regis manu
sit mirra et cum ipsa brachia prin-
cipibus et pegrinis ex reuerencia

demonstratur: extunc ipsa ossa
sacra cum instrumento argenteo
fricetur et sine donec tergat et quan-
to plus fricetur: tanto plus in modum
aromatū cum teruntur per totam eccle-
siam mirra odoris fragrantia ex
ipsius ossibus sacris secat. **¶** Item
dicunt indici et legitur in ipsorum li-
bris quod quicumque aliqua tribula-
tio peccatis exigentibus terre ecclesie
seu civitati coloniensi instat vel
immet: extunc ipsa brachia pre-
dicta a tribus presbiteris coronis
aureis coronatis cum stella aurea
ad hoc facta ante sacramentum domini cum
per civitatem coloniensem portetur
et cum pervenerit ad aliquam ecclesiam
quam ad hoc elegerit: extunc ipsi pre-
sbyteri coronati ferunt ipsa trium
regum brachia alternativum per
aliū ad domini sacramentum in altari
positum et in modum trium regum of-
ferunt domino sacramentum munera
que ipsius brachiis sunt annexa et quod
tunc tantum populi deursus et de-
fluxus et riuus et deus deo ab omnibus
populis eueniat orat et accrescat
quod de quacumque tribulatione et
angustia inimicem ab ipsius autat
¶ Item dicunt indici quod sepulchra
ipsorum trium regum beatorum in civitate
seu via in quod primo defuncti fuerunt
posita et postmodum excepti ad
huc ibidem integre remanent: ad
huc a longinquis partibus et diuersis
nationibus et hominibus deuote visitet

et deus pro meritis ipsorum trium
regum ibidem multas virtutes
operetur et dicunt quod super idem se-
pulchrum adhuc fit stella au-
rea que ab illo tempore quan-
do ipsi tres reges primo fuerunt
sepulti adhuc remansit et de pro-
meritis ipsorum trium regum ad sepul-
chrum eorum venientibus et ip-
sos venerantibus multa mira et
virtutes operetur in presentem
diem. ¶ **I**tem dicunt Indi qui
frequenter in iherusalem et ad
alias circa partes causa deuocio-
nis mercimoniorum vel delecta-
tionis frequenter perueniunt quod
adhuc in ipsa ciuitate seu uia
habeant reliquias barlaam
iosaphat et aliorum plurimorum
sanctorum de semine regali re-
liquias venerandas. ¶ **I**tem In-
di qui iherusalem et ad alias cir-
ca partes frequenter perueniunt
habent et portant penes se anulos
et denarios aureos quos a pegri-
nis asmarinis emerunt qui re-
liquias sanctorum trium regum in
colonia tetigerunt quos cum
deuocione multum venerant
et frequenter osculantur et asserunt
quod per fidem et deuocionem per ip-
sos complurimam infirmitates
consequuntur. ¶ **I**tem sunt qui
plurimam peregrini qui de par-
tibus asmarinis ad illas par-
tes frequenter perueniunt et aliam

mercimonia de partibus istis
ibidem cara recipiunt et inter alia
patria et rara clenodia ibidem
deferunt que de colonia asserunt
detulisse et quidam ex eis deferunt
ibidem terram quam de cimiteio
vndecim milium virginum asse-
runt esse sumptam et talia clen-
odia de colonia et talem terram
querunt. **I**ndi in hospitijs tali-
um peregrinorum et de talibus in-
quirunt et asserunt Indi quod in
partibus eorum in horribilissimis pa-
ludibus et aquis vltima omnia alia
incommoda inauditas maxima-
rum ranarum patientes vexa-
tiones sed cum de tali terra in pa-
ludem vel aquam picatur omnes
rane rauce fiunt et complurima
alia mirabilia de reliquijs tri-
um regum et vndecim milium
virginum in omnibus partibus ouen-
tis dicuntur et leguntur plus quam
in partibus istis de quibus per sin-
gula longum esset enarrare. **V**n-
de complurimam Indi qui frequen-
ter iherusalem et alias circa par-
tes propter diuersas causas per-
ueniunt multum anxie et arde-
ter vltima colonia transire de-
siderarent si frigus et status pa-
trie possent tolerare quorum etiam
complurimam in itinere moriuntur
et complurimam reuertuntur nam
indi postquam terram eorum et par-
tes Indie sunt ingressi nullum

omnino frigus pati possunt-
sed statim induunt pellicea vs
qz ad talos longa que sunt fa-
cta ex pellibus nobilissimorum
et animalium naturaliter rubeis et
multum hirsutis et licet sit in au-
gusto in feruentissimo solis ar-
dore-tamen eis videtur qd tantum
frigus in alienis partibus non
possint tolerare-quia multum
plus versus ortum solis sunt ho-
mines debiliores et minores qm
hic sunt-sed sunt optimi sagit-
tarii et in omnibus multum astuti sed
cum iherusalē et ad alias circa p-
tes indi perueniunt omnia que
de regibus et principibus ter-
ris et regnis istarum paruum
asmarinarum et specialiter de
tribus regibus et colonia et ei-
clero et populo possunt inqui-
rere et inuestigare sub alicuius
episcopi vel principis sigillo et
litteā scripta petunt et recipiunt
vt presbitero iohanni et patri
archie thome cerā possint mit-
tere et demonstrare-nā in omnibus
partibus indie et orientis omnes po-
puli nationes et lingue hos tres
reges gloriosos multum plus qm
in his partibus habent in reue-
rentia speciali et honore et meri-
to ab omnibus populis et tri-
butis et linguis hi tres reges
gloriosi primicie gentium- ex
gentibus primicie virginum speci-

alissime sunt honorandi et glori-
ficandi. Nam hi sunt oparii
qui in inuocacione noui testam-
ti et uocacione gentium in nouis-
simis mundi temporibus per cele-
stem patrefamilias in uinea
suam missi qui mane hora pri-
ma tertia sexta nona ac unde-
cima in ipsa uinea fidelissime
laborauerunt et absque murmure
mercedem equalem perpetuam receperunt.
¶ Mane scilicet in iherosolimam et bethle-
em hi tres reges gloriosi inter iu-
deos ex ipsa uinea durissimos et
inexcusabiles iudayce perfidie et
inuidie lapidibus suos longe fo-
ras miserunt et eiecerunt. **¶** Hora
prima hi tres reges gloriosi in car-
ne uiuentes inter gentes ipsam uine-
am diuersis tribulacionibus et
spiritibus diuersorum errorum et ydo-
latre occupata una cum beato the-
oplo mudauerunt et nouas fidei
catholice palmites et uites in ea
mirifice plantauerunt. **¶** Hora tertia
hi tres reges defuncti per uenera-
bilem helenam denovo congregati et
collata huius uinee macterias ex di-
uini impedimentis et heresim et ydo-
latre dirutas et de nouo repo-
suerunt et palmites fidei qui in ipsa
uinea iam marcescere perierant are-
scentes cepit: uertitibus et signis irriga-
uerunt et diuersis miraculis refecerunt
quod de nouo fidei catholice uin-
eas et fructus produxerunt.

45
¶ Hora sexta hij tres reges gloriosi quasi in medio mundi in greciam et constantinopolim translati ipsam etiam vineam iterum virtutibus et signis purgauerunt et purificauerunt ut plures fructus faceret ut eius pagine ad omnes fines terre per fidem et notitiam eorum se extenderent ut omnes populi tribus et lingue ac nationes de eorum fructibus ac vinee uinis et botris faciant et inebriate nomen domini quod prius fulminato in iudea latitabat ab ortu solis usque ad occasum collaudarent.

¶ Hora nona hij tres reges vinee domini sabaoth operarii gloriosi causa in ipsa vinea plures operarii per mare transeuntes de oriente in occidentem videlicet de constantinopoli in mediolanum translati ex ipsa vinea diuersarum heresum et errorum hereticorum vulpeculas que ipsam vineam diuersis erroribus et heresi demolire nitentur per declarationem et significacionem et expositionem ac interpretationem eorum munerum que domino obtulerunt ut est supra dictum expulerunt effugarunt et radicem extinxerunt. **¶** Unde etiam vero hora circa solis occasum extunc in mundi et solis occasu hij tres reges operarii gloriosi de me

diolano in coloniam translati et nam mercede equali ab eis a celesti patrefamilias recepta perpetuum quiescendi locum ibidem elegerunt nec tamen postmodum predictam vineam domini sabaoth virtutibus meritis et signis ibidem in presentem diem colere desierunt. **¶** Nusquam enim in totius noui testamenti scripturis reperitur aliquem vel aliquos sanctos ab ortu solis usque ad eius occasum tam reuerenter et gloriose specialiter et mirabiliter sicut hos tres reges gloriosos ad loca tam insignia fore translatos et nouissime ad ecclesiam et ciuitatem absque dubio ab omnipotenti deo ad hoc specialiter predestinatas electas et deputatas. **¶** Nam quis ab ortu solis usque ad occasum sint quamplurime ecclesie et ciuitates et loca magna maiora et maxima que de sua deitate et humanitate per se et alios quamplurimos suos sanctos in vita et in morte et post mortem specialiter honorauit et glorificauit et quamplurimis pro gatis honorauit et consecrauit et diuersis virtutibus et signis et reliquijs venerandis illustrauit et decorauit. **¶** Tamen inter has et hec omnia ecclesie ciuitates et loca non est aliqua ecclesia tam nobili canonicorum collegio quam do i pprijs

psom̄s ad seruiendū sint astri
cti sicut eccl̄a coloniensis orna
ta nec aliqua ciuitas tā bone
stissimo populo et alijs dei mi
nistris sicut ciuitas coloniē
decorata qđ ex dīna puidencia
sciam? specialiter fore factum
qđ omnipotens de? in ipsa eccl̄a
tam nobiles suos ministros i
stitueret et ordīnaret et in hac
ciuitate tā honestissimuz popu
lum p̄destinaret in qua tā no
bilissimos tres reges suas pri
micias gentiū et virginū pepe
tue manendo collocaret. ¶ **L**e
tare nobile collegiū qđ te deus
tam singulari p̄uilegio amois
et precipuis p̄rogatiuis hono
ris et nature domis pre cunctis
collegijs preamauit et ditauit
et te i suos nobiles ministros
p̄elegit et ordinauit et tibi spe
cialissimuz suum thesauruz tres
reges primicias gentiū et vir
ginū et earum fundamētū ab
ortu solis p̄ alijs locis et eccl̄ijs
egregijs et insignib? sp̄ali? et
mirabilib? destinauit et p̄desti
auit et diligenti? cōmēdauit. vñ
de hīs semp̄ grācias deo age
et in eius et suarum p̄miciarū
laudibus et seruiētijs tibi speci
aliter inuēctis ex hīs et cōmis
sis de tantis beneficijs cōsecu
tis nūq̄ cesses v̄l fatigeris nec
ipsis seruire verecunderis. ¶ **N**e

ut nestorini deo et suis primi
cijs et hominib? despecti et co
si ira et furore domini aliquan
do visiteris argueris et corrip
eris et extermineris et tam spe
cialissimis prerogatiuis qđ
ex hīs cunctas p̄cellis ex mag
nitudine sicut isti nestorini p̄
ueris et ab omnibus honoib?
abiceris et in extremo iudicio
cum sinistris reproberis. ¶ **N**ed
cum nubyanis gloriosis deo
et suis primicijs et hominib?
dilectis et electis cum quib? in
vniuerso mūdo ex hīs p̄ alijs
collegijs excoleris et ab omnib?
populis singulariter veneris
in die iudicij cum nobilissimis
tribus regibus primicijs gen
tium et virginum a dextris
cum gloria colloceris. ¶ **N**ec et
am absq; presagio illa ciuitas
gloriosa que ab antiquo agrip
pina vocabatur nunc sorata ē
nomen qđ a colendo deum colo
nia nuncupatur. ¶ **N**am in om
nibus partibus orientis in o
mnibus eccl̄ijs oratorijs et capell
is et locis in quib? istorum triū
regum gloriosorum laus diu
fis litteris et linguis est scrip
ta inter alia que de ipsorū lau
dib? richmatice v̄l psayce in
latino sūt scripta prout sub se
quit scriptū reperit. ¶ **Ca. xlvj.**

Helena crux inuenta post hys regnis e intentata congregadi regibus. **I**nde reges pegri m-ornant vrbeni constantin- a latis tempibus. **T**andez inde sunt translati - omendati ciuitati-cui nomen ambrosia- **T**er inuentos ter transla tos-nutu dei sibi datos-colit los colomia. **O**rt? dei occide ti-q? tres reges ter inueta-exco lunt colomiam. **N**unq? locu mutaturi-nec vt olim reuerfu ri-sunt p via aliam. **C**olunt reges ppter regem-summi re gis seruant legem-colom colo mie. **G**aude felix colomia q ex speciali gracia a prouidēcia diuina tam nobilissimis tribo regibus primicijs gentium a virginum a tam nobili colle gio ipsoru ministris ornari? de quib? plus q? omnib? opi b? tuis gloriaris a vbiq? ter rarum ab omibus hominibus specialiter amais a ppter ho? vltra ones ciuitates mundi et loca specialiter indefinent que rens a venerans a frequenter pre omnibus mundi ciuitati bus regnis a locis a regibus a primcipibus a nobilib? tri bub? a linguis vsq? ad fines terre nominaris. **V**nde qnto plus dei a suarum a tuarum p

micarum meritis a earum no bilib? ministris pre alijs mu di ciuitatibus a locis insigni b? a egregijs venerans a ama ris a extolleris :tato obligaci us in dei graciaram actione et suarum a tuarum primiciaru a earundem nobiliu ministro rum reuerencia viceuersa tene ris. **V**nde deum a suas a tuas primicias a earudem nobiles ministros in tali a tanta reue retia a graz actōne q? ex hys in die iudicij sis secuta in red benda racoe. **A**men-

Liber de gestis ac trina be atissimorum trium regum tñs lacōne-qui gentium primicie a exemplar salutis onium fue runt xpianozp me **J**ohānem **G**uldenschaff de magūcia an no a natitate xpi - **M**-cccc-lxx vii-fideli exaraco e impssus :fi nit feliciter-

